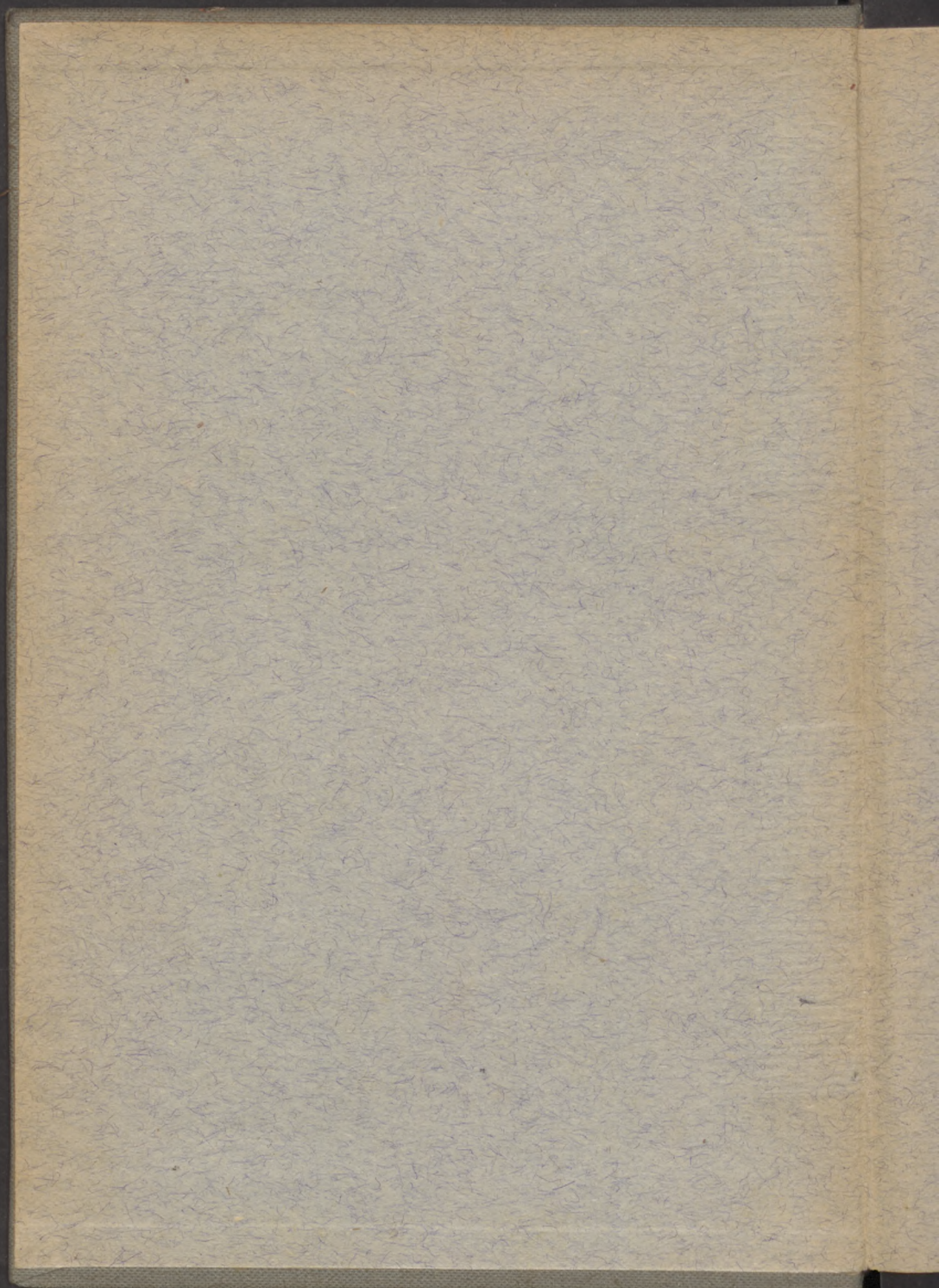
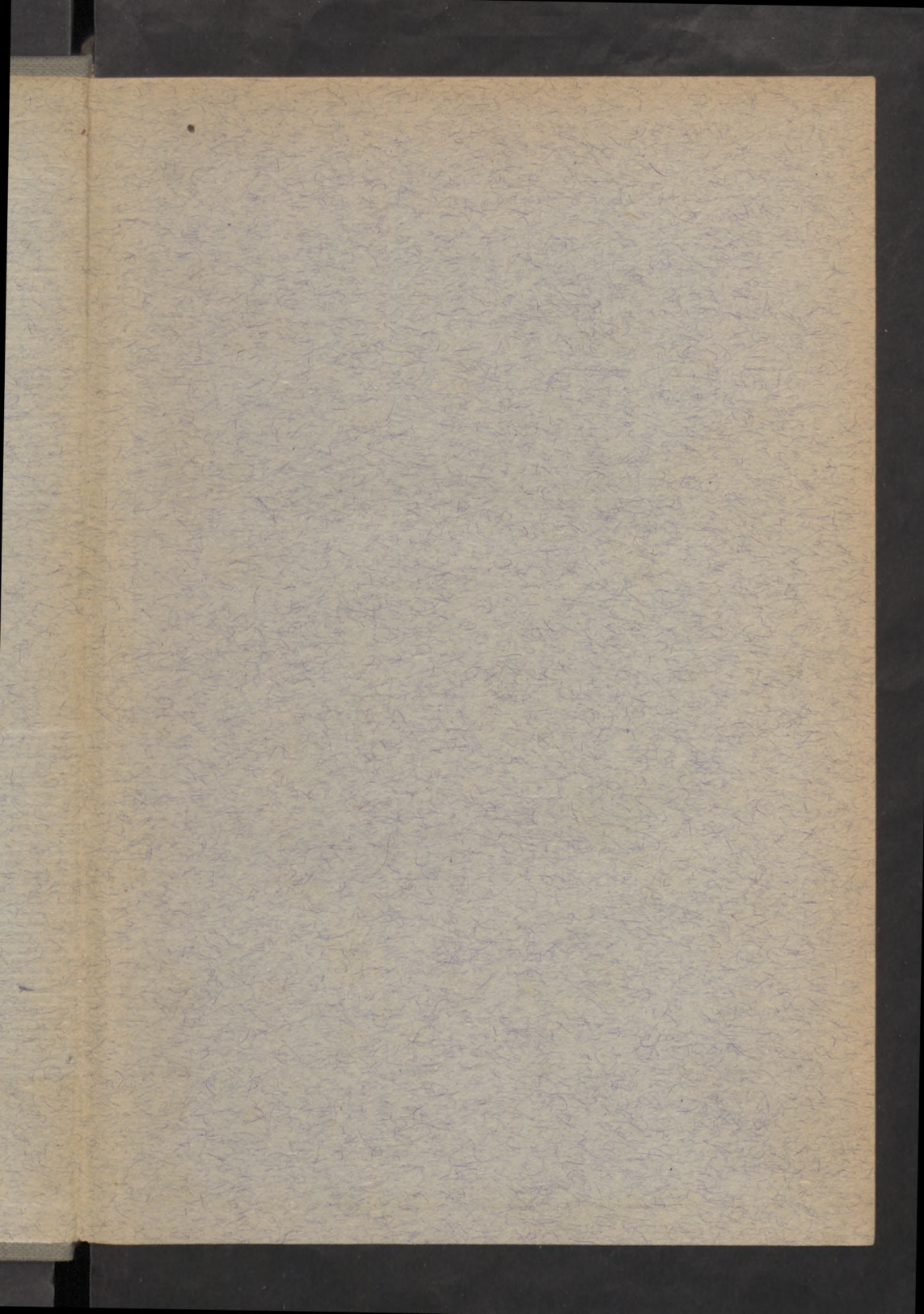

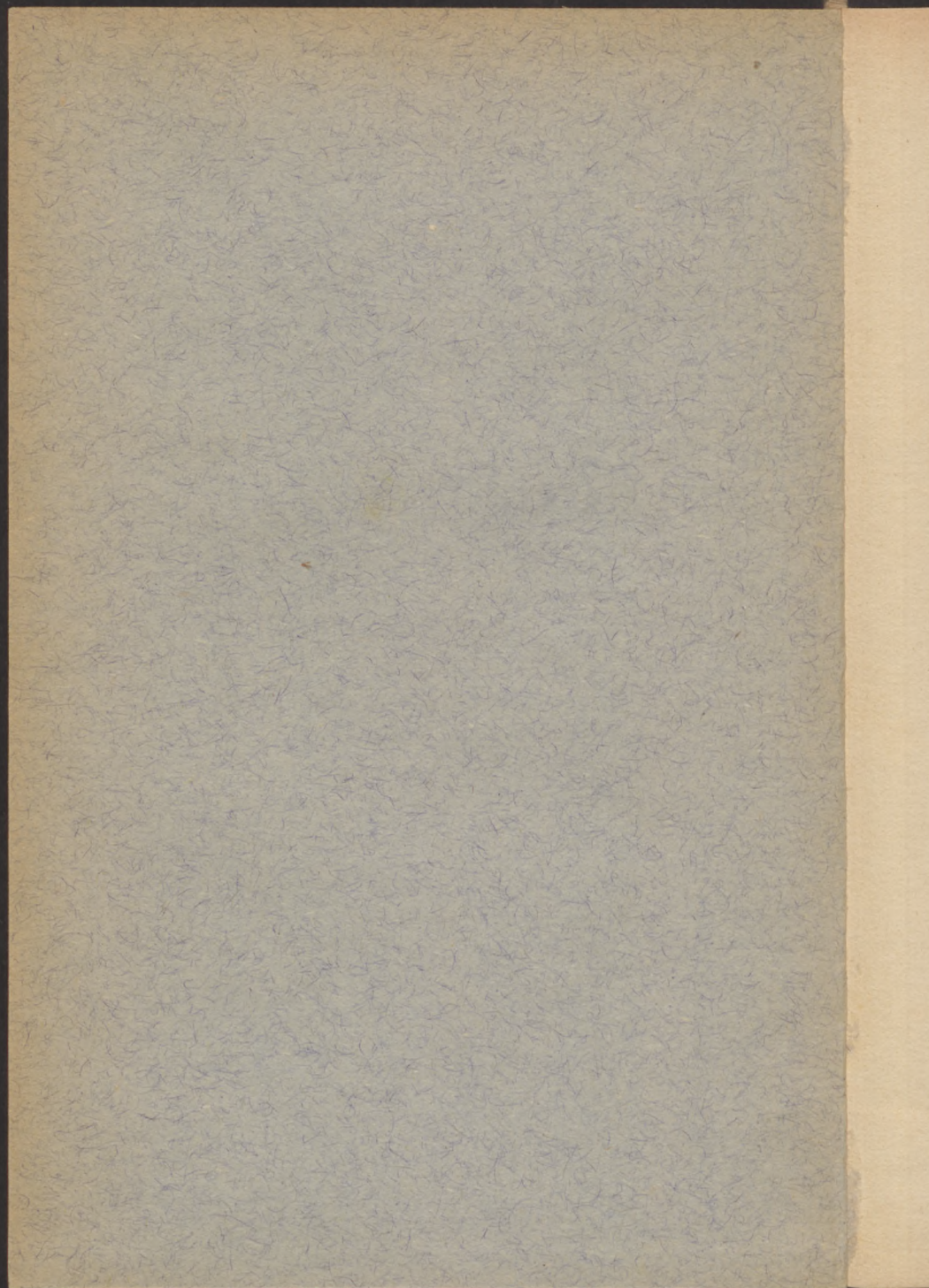
M
G1.033 OSZK

KORUNK KÖNYVEI

SIR DOUGLAS KÖNYVE

IFJ. HEGEDÜS SÁNDOR MUNKÁI.

Sir Douglas könyve.

A szerelem nevében. (Magyar Könyvtár.)

Vörösbőrű romantika. (Indián történetek.)

A réztornyú kastély. (Hűsz elbeszélés.)

Vesztett csata. (Regény.)

A pézsmaszagú ember. (Novellák.)

Az arany nap hazája.

Alakok a ködhomályban.

A lélek bűvár. (Regény.)

Az ősz szerelem. (Hűsz elbeszélés.)

Az élet tüze. (Regényvázlat.)

Beszélő Éjszakák.

Ikaros. (Dráma 3 felvonásban.)

A kalandor. (Színmű 3 felvonásban.)

Amerikai színek. (Útleírás.)

A rab. (Dráma 3 felvonásban.)

Déli Fjordok. (Dalmácia álmokképekben.)

Az élvezetemetkező. (Dráma 1 felvonásban.)

Az óriások világa. (Túl a tengeren.)

A trombitás süvege. (Magyar Könyvtár.)

Hanna. (Dráma 1 felvonásban.)

Narancsvirág. (Dráma 1 felvonásban.)

A rádzsa. (Hűsz elbeszélés.)

SIR DOUGLAS KÖNYVE

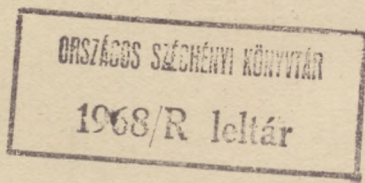
IRTA

IFJ. HEGEDÜS SÁNDOR

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R-T.
KIADÁSA

M 61.033

Sir Douglas.

Teljes néven Sir Monty Douglas, Írország szü-
lötté volt, de évekig nem tartózkodott hazájában,
mert az állandó harcér színhelye lett. Az ő kastélya
és birtokai ugyanis az Ulster-i területen voltak, ahol
az ír-kérdés miatt állandó guerilla-fölkelés dúlt.
Ezért zárta be házáat, s a londoni bankokba helyezétt
értékpapírjait és készpénzét felhasználva, közel tíz
évig bolyongott a világban. Ezt az önkéntes szám-
fizetést, melyet a sors reá mért, összekötötte egy
nemes szenvedéllyel, a vadászattal. Sir Douglas hí-
vott Dianához, tántoríthatatlanul ragaszkodott hozzá,
őt tartotta parancsolójának, imádata tárgyának, élet-
céljának, és hogy neki hódoljon, bejárta érte Indiát,
Ázsia vad vidékeit, Afrika rengetegjeit, Kanada cso-
dás hegyeit, Amerika földjét, a Sark-öv jégmezőit
épúgy, mint Európa vadászhelyeit.

Először Kis-Ázsiában találkoztam vele. Ott töl-
töttünk két hónapot együtt és vadjuhokra vadász-
gattunk, azontúl megtisztelt barátságával és ha csak
tehette, tudatta, hogy merre jár és magához hívott,
hogy együtt töltsük időnket. Az ő hívására mentem
le Biskrába, ahová ő Timbuktuból jött a Szaharán
keresztül. Az Atlasz-hegységet együtt kóboroltuk be
és újra hónapokig együtt maradtunk. Utoljára a
Rivierán találkoztunk közvetlen végzetes útja előtt,
melyet életével fizetett meg Afrika földjén.

Együttlétünk alatt, amíg estebédünket fogyaszt-
tottuk vagy pihenőóránkat tartottuk, ő egyik érdekes

történetet a másik után mesélte el nekem. Szomjas fülekkel hallgattam minden szavát — hisz ennek az embernek a lelkében benne volt az egész világ. Mindent látott, mindent megfigyelt és mindenért rajongott, amit a természet nyújtott. Gyűlölni csak azt gyűlölte, amit az ember csinált, de legjobban gyűlölte az emberek között is azt a szeszélyes teremtetést, melyet úgy hívunk, hogy — nő!

Hogy mi volt e gyűlölet rejtélye, sohase tudtam meg, de nem is mertem kutatni. Lelke nyílt volt előttem, de ez a része el volt falazva.

Ha fegyverére dőlt, tréfásan gyakran mondta kedves puskájára mutatva: »Ez az én hitvesem, mi egyek vagyunk, mi össze vagyunk forrva!«

Mindazt, mit tőle hallottam, leírtam, többé-kevésbé feldíszítve, kibővítve, de minden történetemnek magját tőle kaptam, — bár néha csak pár szó alakjában. A könyvet én írtam, de a könyv lapjaiban — a történetek révén — az ő lelke él, ezért ez a könyv Sir Douglas könyve.

Budapest, 1927, október.

Ifj. Hegedüs Sándor.

A Szahara kalmárja.

Az oázisból jöttünk vissza Biskrába. Szótlanul haladtunk egymás mellett Douglas barátom és én. Az út unalmas volt és hosszúra nyúlt, melyet az egyhangú környezet csak még lehangolóbbá tett. Az előttünk ügető arab egyszerre csak megállt. Én hálás pillantást vetettem rá, mert a teve járása nagyon kifárasztotta a derekamat. Az arab a sivatagba kémlelt ezalatt, majd egy mozgó pontra mutatott, beduin volt, felénk közeledett. Douglas intett a vezetőnek, erre leszálltunk a homokra és bevártuk a beduint. Djela volt, ir barátom embere, aki vadászatait rendezte, az információkat beszerezte és a híreket hozta. Saskeselyű pofájú sárga ember koponya, akinek nagy fehérséggel forogtak szemgolyói homloka alatt, ha valamit izgatottan előadott.

Nagyhamar utólért bennünket és föltárta izgalma okát.

— Dej el Ksabi jött meg!

— Ki az az ember?

— A Szahara nagy kalmára, aki minden zugát ismeri ennek a földnek! Jóban van a főnökkel, a franciákkal csakúgy, mint a kóbor rablókkal, akik megmegrohanják koronként a békés karavánokat. Vesz, elad, csereberél velük minden portékát és tud mindent, de mindent, ami ott történik!

Míg ezeket mondotta, kezeivel hadonászott és hosszú ujjával majdnem az arcát megbökte az embernek, hogy szavai értelmét elhitesse az emberrel. Douglas ir hidegvérrel nézett a beduinra, aztán csak annyit mon-

dott: Jól van! De Djela nem elégedett meg ezzel, mert újra kezdte hadaró szavával mondókáját:

— Estére bejön Biskrába, holmiais megmutatja, van közte sok dolog, ami nagyszerű, ritka és páratlan!

De Douglas újra nem válaszolt, úgy látszik akarattal nem, mert ismerte emberét és tudta, hogy a közöny színlelése beszédre ingerli az arabot, hogy az érdeklődést felkeltse. Djela folytatta is beszédét és végre kibökte rejtett titkát: Uram, Dej el Ksabi kezei közt van El Adhim minden kincse. El Adhim pedig kirabolta a szultán kincstárát, mikor a háremből maga számára elrabolta Elladát. Azt a szépséges leányt, akinek egyik szeme kék volt és azzal nevetett, a másik barna, mint a macskáké és azzal sírt és mindenkit elbűvölt és megbabonázott. De El Adhim elrabolta őt és elvitte minden kincsével a sivatagba és soha sem látta őt többé senki. De nem tudta meg senki, hová lettek a szultán kincsei sem, mert felkutatni El Adhim rejtekét senki nem merte.

Djela nagy szemeivel ránk nézett és elhallgatott és aztán új lélekzetet véve folytatta:

— Ezek a kincsek Dej el Ksabinál vannak, ő valahol a sivatagban rájuk talált, de hogy hol és mikor, azt nem árulja el és egyszerre mind elő sem hozza, hanem mindig csak egy csomót, aztán ha eladta őket, akkor kerülnek újak elő.

Erre a beszédjére a búzgó Djelának mosolyogni kezdtünk, mert annyira átlátszó volt, hogy nem kellett rá felelni sem, de hogy megnyugtassuk, megígértük neki, hogy estére megnézzük az ő vezetése alatt Dej el Ksabi kincseit. Ezzel megint felültünk állatjainkra és pár órai út után beértünk Biskrába. Étkezés után, mikor a feketekávét ittuk, Djela értünk jött. Az estebéd végére érve, már kint sötét volt és az afrikai csillagtábor újra ott pompázott a pálmák feje fölött. Gyönyörű, túlvilágian szép volt a látvány, mikor Djela vezetésével a sötét pálmák alatt mentünk a csillagos éjben, hogy felkeressük a legendás hírű kereskedőt,

Dej el Ksabi-t. Nem bántam meg, hogy hallgattam Djela hívó szavára, mert az az esti gyaloglás abban a csodás környezetben mindenért kárpótolt.

Végre a kis arab házhoz értünk, mely félve lapult meg a nagyfejű pálmák alján és ekkor Djela az ajtóhoz lépett és valami zavaros arab nyelv keverékét kiáltott be rajta, kis vártatva belülről egy hang felelt ép olyszerűképpen, mire félrehúzták az ajtó gyékény-takaróját és mi beléptünk azon.

Ott ült százfonatú szőnyegén Dej el Ksabi. Bur-nusza hátra volt csapva fején és cigarettát sodort sovány ujjaival a gyér világítású szobában. Nagy szemével szúrósan nézett ránk, mialatt Djela hadarva beszélt. Ksabi fölünyes nyugalommal hallgatta a mi emberünk pergő beszédét, aztán tört francia nyelven felénk fordult: Kik vagytok?

Douglas vette át a szót: »Barátaid, akik hallották híreidet és eljöttek, hogy üdvözljünk téged!«

— Mi járatban vagytok? — kérdezte az arab.

— Oltalmad alatt megtekinteni egy-két csecsebecsét, melyeket a Szahara rejtélyes földjéről gyűjtöt-tél egybe!

Erre csend lett, az arab cigarettáját szívta, majd kétszer tapsolt, mire félrehajtották a szomszéd szoba gyékényét és egy turbános fej kémlelt be hozzánk. Gyors szavak hangzottak, értelmét nem ismertük, de tudtuk, hogy intézkedéseket oszt. Pár perc múlva belépett a szolga és — kendőbe burkolt tárgyat hozott és azt letette ura elé. Ksabi lassan kibontotta kendő burkából a dolgot és íme — gyönyörű nyereg volt előttünk. Ezalatt a szolga újra megjelent és két hosszú-esőví karabélyszerű pisztolyt tett elénk. A pisztolyok ezüstnyakúak voltak és drágakövekkel voltak kiverve, Kelet fantáziája ott csillogott mindegyikének művészi kivitelében. Ez a szertelen fantázia, csak a trópusi vidéken éled fel, ahol a buja növényzet és a ragyogó nap együtt szövik a mesék szálaait. El kell ismerni, mindenik meseszerűen szép volt. Az arab meglepéssel

nézte csodálkozásunkat, bár nyugalmaiból mit sem engedett. És mikor érkezettnek hitte az időt, megszólalt:

— Ezek El Adhim pisztolyai és nyerge. Ebben a nyeregben ülve szöktette meg Eladát, a szultán leányát.

Ezzel elhallgatott.

— Eladó ez a nyereg? — kérdezte Douglas.

A arab csak fejével intett, de a tagadó mozdulatban volt valami önértetét bántó kifejezés. Újra cigarettát sodort és mikor már azt hittük, hogy elfelejtette a kérdést, ekkor szólalt meg:

— Hogy képezed azt, te idegen, hogy pénz cserében a te kezébe adom El Adhim nyergét. Te, aki messze országból jössz, nem is tudod, hogy ki volt El Adhim és így nem tudhatod, hogy mily érték rejlik e réven e nyeregben. Te csak egy művészi munkát látsz magad előtt, de hogy mi történet tapad e nyereghez, azt nem is sejtheted!

Douglas megértőleg intett:

— Helyes a szó, Dej el Ksabi, és szomjas fülekkel hallgatom azt!

Az pedig így folytatta:

— Mikor Eladát megszöktette El Adhim, Saladi felé menekült, hogy elérje Ahellakan-t, mert ez volt az ő fészke. Az a környék a legjárhatatlanabb és homok borcei közt elvész az idegen. Ide vitte ő Eladát. A szultán szörnyű haragra lobbant és nagy volt az arany súlya, amelyet díjul tűzött ki El Adhim fejére. De fellelni őt nem tudta senki. Hogy hol tanyázik, azt sejtették, de az Ahellakan vad földjével biztos menedéket nyújtott részére. Ekkor cselhez folyamodtak. Az egyik karavánon háremhölgyeket szállítottak Tinerkouk felé, mert tudták, hogy El Adhimot nagy vágy űzi, hogy háremét új nőkkel felfrissítse és ezért elindult a háremkaraván a távoli Tinerkouk felé. De az El Golea-i nagy karavánúton lesben álltak és mikor könnyű csapatával ő előtört Tinerkouk felé, hogy a háremhölgyeket rabul ejtse, elzárták útját és a lovas-

ság körülvette őt és a szultán parancsát követve, szégyent élve vetették fogságba.

Büntetése szörnyű volt. Míg társait körülötte agyonlőtték, őt magát kivitték a Szaharába, beásták a homokba nyakig, mellé meg a lovát. Fejéről levették a burnuszt és az izzó nap heve valósággal megfőzte a koponyáját, kedvenc lova nézte végig szenvedését, amelyik nyakig volt mellé ásva a homokba és napokig tartó rémes nyerítéssel verte fel a Szahara csendjét. A nyeret, a pisztolyokat és minden holmiját, amit csak megtaláltak, szétszították a derék lovasság között, amely őt kézre adta. Ezekről az emberektől szedtem őket aztán össze én, nagy pénzekkel kenyerezve le őket!

Ksabi itt elhallgatott.

— És mi lett Eladával?

— Erről nem hallottam hírt, sem arról, hogy mi lett Ahellakanon levő fészkével. Lehet, hogy fel sem lették.

— Hogyan — kérdezte Douglas — nyoma sem lenne, hogy merre élt?

Az arab elgondolkodott:

— De igazad van, nyoma az van. Úgy mint a hajótörött hajónak is van nyoma, mert hisz a tenger partra dob gyakran tárgyakat, amelyek ismeretlen mélységből kerülnek elő. Gyakran jönnek hozzám beduinok a pusztából, érdekes és értékes dolgokat hozva magukkal. Ezek, igazad lehet, El Adhim nyomai, melyeket a nagy Szahara, a homoktenger, itt nálam partra dob!

— Szeretnék egyszer egy ilyen én is látni! — szólt Douglas.

— Nem bánom, — felelt Dej el Ksabi — ha újra erre vetődik egy ilyen beduin, akkor izenek és légy majd a vendégem Allah nevében, most pedig ő vezéreljen haza!

Ezen szavakkal bocsátott el magától bennünket, mi pedig a csillagos ég ragyogó fényessége mellett szépen haza bandukoltunk a hallottak után, hoteltáborunkba.

Aziba titka.

Szomorúan csomagoltam, mert el kellett hagynom Biskrát, hogy Tunisba menjek. Sir Douglas ott ült szobámban és nézte készülődésemet. Ír vérmérsékleténél fogva nem árult el semmit, de már magában az, hogy bejött hozzám, hogy addig is velem legyen, míg csomagolok, már ez jelezte azt, hogy őt is bántja, hogy vége a szép afrikai télnek, melyet együtt töltöttünk.

Csomó arab kendőt meg burnuszt vettem és ezeket szorítottam be a plaidszíjba, mikor kopogtak ajtómon. Valójában nem is rendes kopogás volt ez, hanem olyféle zaj, mintha valaki megkarmolta volna az ajtómat. Douglas felkelt és kinézett. Djela állt ott kint és intett, hogy beszélni óhajt. Beeresztettük; rejtélyes, sokatmondó arcot vágott és úgy susogta:

— Dej el Ksabi estére vár benneteket!

Douglas rám kiáltott:

— Hallod! Megjött a beduin... izent a kalmár!

Azzal, hiába szabadkoztam, nem engedte, hogy tovább csomagoljak és egy napig még maradnom kellett vele. Estére kelve aztán elmentünk Dej el Ksabihoz. Most már nem fogadott bennünket olyan rideg kimérséggel, mint első alkalommal, hanem cigarettával kínált meg, míg leültetett bennünket a gyékényekre. Erre jelt adott és belépett egy sárgaarcú, barnabőrű arab. Aziba volt, a beduin, aki most került elő a Szaharából. De ő maga is olyan volt, mint a megpörkölt homokszem, melyet az égető nap a nagy sivatagban barnára égetett. Csak szemei forogtak fehér villogás-

sal, mikor minket nézett és hol Ksabi-ra, hol reánk tekintve mérlegelte a helyzetet. Aztán előszedte holmait. Aranytárgyak voltak azok, karperecek, hosszú lelógó aranyfüggők, gyűrűk és elefántesontdolgok. Keleti munka, de semmi rendkívüli. Douglas nagy nyugalommal nézte őket, de nem nyúlt egy tárgy után sem. Aztán odafordult Dej El Ksabi-hoz.

— Ezért hívtátál bennünket?

Az arab lassan cigarettát sodort és úgy tett, mintha nem hallotta volna ir barátom kérdését. Mikor rágyújtott és a füstöt maga elé fújta, akkor Azibához fordult:

— Nos lássuk, mit hoztál?

A beduin hangosan pörölt az arabbal és a csecsebecsére mutatott, de Ksabi a fejét rázta, nem hitt neki. Jó ideig tartott ez a pörlekedés, míg végre Aziba leült a fotelre és kipakkolta a burnuszába rejtett dolgokat. Gyönyörű és meglepő tárgyak voltak ezek. A legszebb közöttük egy sekély mélységű aranytál, melyről aranyszalagok lógtak le és az aranyszalagok alá egy-egy drágakő volt erősítve. Maga a tál keleti cirádákkal gazdagon felékesítve — igazán királyi értéket képviselt. Mind ezt a tálat néztük meg, Aziba fel-emelte és elénk tartotta. Ekkor az arab csak annyit mondott:

— El Adhim!

Aziba erre elkapta a tárgyat és el akarta rejteni, majd hangos vitatkozásba kezdett az arabbal. Először azt erősítgette, hogy úgy vette a Szaharában egy rabló beduintól, aztán azt mondta, hogy úgy ásta ki a homokból. Ezt inkább hihetőnek vélte Dej El Ksabi, mert így szólt:

— Ahellakan környékéről jöttél, magad mondtad nekem. El Adhimnak pedig ott volt a tanyája, ezért el-hiszem neked azt, hogy úgy ástad ki a homokból, csak azt nem tudom, Ahellakan mely táján van az a hely, ahol erre bukkantál, mert ott kell lenni El Adhim többi kincsének is. Erre Aziba így felelt:

— Oh, uram, sokan járnak arra és keresik a kin-

cseket, mikor én arra vetődtem, akkor is láttam beduinokat, akik a homok-völgyek mentén vonultak és aki mit talál, úgy hordja széjjel, mint a Szahara haragjában a homokot.

— Hogy bukkantál erre? — kérdezte tőle Ksabi.

— Elmondom, uram — felelt Aziba. — Ezzel földre ült és így adta elő kincskereső útját.

— Többször találkoztam beduinokkal Aharas körül, akiknél aranytárgyakat láttam, azt tudtam én is, hogy a Szahara nem rejt aranyat, ezért ez nem lehet más, mint El Adhim kincse, aki a nagy és sivár Ahellakan-on tanyázott és ott rejtegette drága holmiját. Szerzem magamnak három tevét és két lovat, magamhoz vettem két arab fiút, aztán megraktam élelemmel és vízzel a tevéket és elindultam a rejtélyes Ahellakan-t felkutatni. Rettenetes és borzasztó hely az. Inkább a Szahara vad fővenyén bolyongani, mint e között a homok-böresök és vad szakadékok halompartjain tanyázni.

— Omló hegyhátak ezek, melyek homokká porzának, mikor leszakadnak az ember vagy az állat súlya alatt. Víz vagy növény sok-sok napi járó útra nem esillanik meg erre. Ide mentem ki kis karavánommal, melyeket a gyermekek őriztek, míg én jártam a homok-hegyek vad világát. Hosszú heteken át éltem itt, többször láttam rabló beduinokat, de elkerültek, mert látták, hogy gyerekekkel vagyok. De hiába fáradtam, mást, mint port és futóhomokot nem láttam sehol!

— Egy este, a homályban, a távoli börcs oldalán hiénát láttam ácsorogni. Feltűnt nekem az állat és másnap arra mentem, hogy megnézzem a nyomát. Egy frissen bedült homokoldal volt ez és az állat lyukat ásott a partoldalba, de aztán, úgy látszik, észre vett bennünket és elmenekült.

— Azt tudtam, hogy az állat nem minden ok nélkül kapart azon a helyen; ezért oda költöztem és ásni kezdtem a hiéna nyomán.

— Két napig hasztalan dolgoztam. Harmadnapra

csontok kerültek elő, emberi csontok és e csontok mellett leltem az ékszereket és ezt a csodaszerű aranyedényt. De aztán újra beduinok mutatkoztak a láthatáron, ezért betemettem az üreget és eljöttem a vidékről, de ha pénzhez jutok, akkor meghitt társakkal újra felkeresem azt a helyet és tovább kutatok. Mert aki keres — az talál! — ezt mondja a Korán minékünk!

Ezzel elhallgatott, csönd lett az arab házában. Képzületünk ott kóborolt valahol a homokbuckák között, ahonnét Aziba a drága edényt előhozta. Végül Dej El Ksabi megszólalt:

— Jól tudtam tehát azt, amit tudtam; El Ada sírját találtad meg, a szultán elrabolt leányának csontjait, akit El Adhim emberei ott temettek el. Ott kell ezért a többi kincsnek is lenni, mert a beduinok gyakorta hoznak hozzám arany értékeket és máshol a Szahara földje ilyen nem takarhat!

Douglas, aki eddig csodálkozva hallgatta a történetet, most a beduin felé fordult:

— Tudod, merre van az a hely?

— Tudom, uram — felelte a beduin.

— És ha én karavánt adok melléd, elvezetsz-e oda velem engem?

— El uram!

Ekkor Douglas Dej El Ksadihoz fordult:

— És te mint vélekedsz? Elmenjek én arra a helyre, felkeressem El Ada sírját, felkutassam a szultán elrabolt kincsét... add tanácsodat!

Az arab meghallgatva a kérdést, fölényes nyugalommal így felelt:

— Uram, hidd el nekem, hogy Allahra mondom neked, az igazat fogom tanácsolni! Egy életet élek itt a Szahara partján, de a nagy tengert valójában ma sem ismerem. A Szahara ravasz, a Szahara vándorol homokszemeivel, mindig úton van, olyan mint a beduin, ebben bízni, arra építeni nem lehet! Ha csalogat a Szahara, úgy ülj föl a tevékre és menj ki a rejtélyes pusztába, de ne várj csodát, mert a Szahara csalékony, olyan,

mint lakója, a beduin...! Ezzel elhallgatott. Douglas pedig vette az aranytálat és hosszan elgyönyörködött benne. Majd a beduinhoz szólt:

— Útra kelünk, de nem kincset keresni, csak megismerni a homoktenger titokzatos mélyét, menj, szerezz tevéket, emberekről majd én gondoskodom!

Ezzel aranypénzzel kifizette a beduinnak a tál árát és elbúcsúzva Dej El Ksabitól, visszatért velem a szállodába.

Én másnap elutaztam Tuniszba, Douglas pedig tíz nap múlva útra kelt a Szaharába, hogy bejárja vágyai birodalmát, a rejtélyes holt tenger tartományát.

Levél a sivatagból.

Pár nap óta Tunisban táboroztam és a piszkos uccákat és az emberrajtól hemzsegő bazárokat jártam, hogy agyonüsssem az időt és hajót kapjak, mely átvisz Nápolyba.

Kedvenc mulatságom volt elnézni a nagy csatornát, a híres El-Goletta-t, mely cementtestével kilométerekre benyúlik az öbölből, a mélyvizű tengervízbe. Nagyszerű építmény, mikor a partról nézi az ember, szinte összefut két partja a messzeségben, amint a látvonali csalódás a párhuzamos partokkal tréfásan játszik. Hatalmas vályú ez, amelybe a nagytestű hajók is bízvást belemerülhetnek, mert az kisegíti őket a nyílt tengerre.

Tunis városában nem sok a látnivaló; hogy ott a Dsamed-el-Szítum nevű régi mecsetben turbános királysírok vannak, erről mindenki értesül, aki átfutja a kalauz-könyveket, meg is lehet őket nézni, de azért nem valami világesoda egyike sem. Sokkal mulatságosabb a hotel kávéháza előtt ülni és nézni a tarka ember-egyveleget. Ezt gyakoroltam pár napig és nem untam meg egy percig sem, mert ha nem is mulattatott, de legalább lekötötte a figyelmemet.

Annál nagyobb öröömre szolgált, mikor a postás-gyerek elélem állott és átadott egy levelet. Sir Douglas írása volt, első levele a sivatagból. Pár hete már, hogy elváltunk, mert én közben Timgadban, Constantine-ban és Hamman Masqutinben késlekedtem, míg végre elkerültem Tunisba. Ez alatt ő Togurton át, ahova a keskeny vasuton ment, eljutott karavánjával az In Salali

esapásra, mely El Golea felé vezet. Első impresszióról küldött nekem értesítést, egy szembejövő karaván útján. A levél így szólt:

»Homoktenger, 1912 április. Dear Friend!«

Most, hogy hetek óta a puszta erőteljes vadságát megismertem, az ő igazi kegyetlenségében, most bevallhatom neked, hogy nem bántam meg, hogy útra keltem, mert más a Szahara, Biskrából vagy Togurtból nézve és más itt, ahol nincs semmi támasztékod, mert itt az egész világ csak homok. Már maga az a gondolat, hogy az ember el van zárva mindenkitől épúgy, mint egy gőzösön, de míg a hajó födélzetén ott kint a tengeren, a hajó területére zsugorodik életed, itt ebben a sivatagban, meg arra a pár tevére, amely veled ballag egy lassú, álmos menetelésben, amelyben együtt szunnyad az egész környezet energiát lefojtó hatása, a te elzsisbasztott akaratoddal. Nem közönséges érzés ez, átadni az embernek magát a Szahara lenyűgöző hatalmának, kell hozzá az elszántságnak egy jókora foka, amely csodálatosképpen él a beduinokban. A beduin a Szahara élő homokszeme, mely épúgy kardoskodik ezen a hatalmas felületen, mint a homokszemese, melyet a szél zavar maga előtt.

De hogy a dologra térjek, azért tudatom veled, hogy Aziba útrakeltünk óta egy szót sem beszél El Adhim kineseiről, mintha nem is ő lett volna az, aki az Ahallakan rejtek felkutatását ajánlotta. Állandóan a hátsó tevék körül kullog és ha arrafelé megyek, ügyesen előre surranik a tevék védőfala mögött — az élre. Bolondos fejével azt hiszi, hogy én az ő kalandos történeteit komolyan vettem. Különben az idő a rendes. Napfény, tikkasztó meleg és néha szél, amely valósággal süt, oly forró, de semmi különös. Az itteni szokás szerint, Allah áldását küldve néked, zárom soraimat. Önnek hű embere Sir Douglas«.

Eddig szólt a levél, pár sor utóirat volt hozzácsatolva, amely így hangzott: »Estefelé kóbor beduinok

tűntek fel a láthatáron, ügyet sem vetettem rájuk, reggelre kelve Aziba eltűnt!»

Ijedten olvastam az utolsó sorokat és féltettem Douglast, mert az az érzésem volt, hogy törbeccsálták és a beduinok esetleg kirabolják és megölik. Egész nap ez a gondolat kínozott, de érintkezésbe nem tudtam lépni vele, ő lent volt a sivatagban és én meg itt ültem a tengerparton a kávéház kikötőre néző asztalánál és lestem az Európába induló hajót. Naphosszat barátom sorsáról töprenkedtem, hogy miként jön ki abból a rettenetes homokbirodalomból, de nem tudtam magamat sem megnyugtanni, ezért az ő mondását idézgettem, mikor kalandos útjaira indult: »Szerencse fell!» »Lesz! ahogy lesz!» Estére, mire befejeztem, a tarka tömegű városban kóbor csatangolásomat — megjött a hajó és így szabaddá lett utam Nápoly felé.

Másnap délután volt az indulás és én egy jó dejeuner után felsiettem a hajóra és végigcsináltam az indulási manővrozást és utána az El-Goletta-ra az utat, ki a nyílt tengerre. A csatorna végén még egyszer láttam Tunis város fehér falait, aztán lementem a kabinomba és másnapig elő sem bújtam, amikor már Nápoly öblében hajókáztunk.

Sir Douglas még ott volt emlékemben, de a napi dolgok kezdték figyelmemet sok apró kis dolgokra lefoglalni, ezek pedig összetörik aztán az emlékek élénk, mindent lekötő erejét. Legjobban a Vezuv krátere érdekelt, ahová le is ereszkedtem és bizony az új impressziók, Sir Douglast messzire tolták el tőlem, később jött Róma, ahol tíz napot töltöttem, majd hazaértem és kezdődött a rendes élet. Eljött a nyár is és az ős kopogott már-már az ablakon, mikor egy nap levelet kaptam. Tunis bélyegzője jelezte származását. Feltörtem a borítékot, abban egy másik levél volt. Sárga, gyűrött levél, sokféle írás rajta. Exotikus levélbélyeg, amelyet már később raktak rá, az egész egy különlegesség, levélalakban.

Leültem és óvatosan felnyitottam a viseltes bori-

téket. Sir Douglas levele volt. Olyan izgalomba hozott, hogy a lélekzetemet visszafojtottam és a szívem dobogását hallottam, míg azt olvastam. Íme a levél:

»Dear Friend! Az első szó, amit tudatok: Aziba nem hazudott! Már ez magában elég volna, hogy zárjam levelemet, de egyet-mást mégis tudatni akarok veled! Az út rettenetes és szomorú volt Ahallakanig. Egy-két oázis tarkította az egyhangúságot és fülledt testemnek üdülést hozott, különösen az édes nedvdús datolyákat kell kiemelve felemlítenem, mint amelyek csodálatos örömet szereztek nekem, az oázisok hús ligetében.

De hogy a dolog lényegére térjek és multkori levelem tartalmához kapcsoljam az eseményeket, ezért így folytatom: Aziba eltűnése kellemetlen volt, de én nem árultam el magamat és meneteltem a karavánnal a kitűzött cél felé, mint aki észre sem vette, hogy valaki hiányzik az emberek közül. A menetelés fárasztó volt és a vidék borzasztó.

De Ahallakan még sivárabb hely, mint maga a Szahara. És lehetetlen vidék, amelynek homokbőresei és szakadéakai vannak. Ide jöttünk fárasztó utazással, hogy Aziba meséjét kövessük. Én magam egy percig sem vettem komolyan a beduin hangzatos beszédjét és ezért eltűnése sem vert le, annál nagyobb volt azonban csodálkozásom, mikor egy este beállított sátoromba. Először nem ismertem fel, csak mikor megszólalt, tudtam meg, hogy ő az.

— Hol jártál? — kérdeztem.

— A te szolgálatodban! — felelte.

— Hogy érted ezt?

— Úgy, uram — szólt a beduin — hogy átkutattam a homokvölgyet, mely közel esik ide és amely El Adhim tanyája lehetett!

— Honnét gondolod ezt! — kérdeztem.

— Onnét, uram, hogy itt a halmok nem mind egyforma irányban fekszenek, már pedig a szél egy irányban rakja őket!

El kellett ismernem, érvelése meggyőző volt. Nem

is engedtem el magamtól, hanem cigarettafüst mellett meséltettem egész éjjel. Másnap elvezetett a jelzett völgybe. Való igaz, hogy voltak keresztalmok is és furesa völgyek. Ezért itt ütöttük fel tanyánkat és heteken át dolgoztunk a völgyek között. Arab fegyvert, nyerget, szerszámokat leltünk is eleget, többhelyen esontvázakra bukkantunk, amelyek mellett volt egy-egy kisebb ékszer, gyűrű, karkötő, függő, nyaklánc, de igazi kincsre nem bukkantunk sehol. De hogy El Adhim tanyája ez volt, az bizonyosnak látszik és be kell vallanom, hogy Aziba nem hazudott! Hogy aztán a szultán kincse, amelyről beszél a Szahara kóbor népe, nem mese-e, azt nem tudom megállapítani; de az bizonyos, hogy a menekült El Adhim itt tanyázott az Ahallakan ezen részén. Ezért tudatom veled, hogyha az életben valamit nem bántam meg, az az volt, hogy hallgattam a beduin hazugnak tetsző szavára. Látod, a csodák ideje most is él, mert a hazug szó is valóra válik! Élőszóval többet! Londonban télen találkozunk. Most Isten veled!»

Eddig szólt a levél és én nem tudtam hová lenni a gyönyörtől, hogy Sir Douglas értesített és útja eredménnyel járt. Örültem előre a londoni találkozóznak, de a sors másképp határozott — soha nem láttam többé az életben. Meghalt útközben az Atlasz hegységben egy mérges bogáresípéstől, iszonyú kínok között. Csak az emléke él azok között, akiknek a sors megadta azt a szerencsét, hogy őt barátjuknak nevezhessék.

A vásáros arab.

A fehérfalú Algirból keltünk útra egy verőfényes reggelen Sir Douglas barátommal, hogy, mint ő mondta, lássunk egy szertelen összevisszaságot, mely kevereg színekben, ember- és állatanyagban, járműben és egyéb tárgyban, mely csak arra szolgál, az ő jelenlétével, hogy rendetlen zűrzavart formáljon, melyet aztán az arabok maguk közt vásárnak neveznek. Az bizonyos, hogy ott megtalál az ember mindent, ami furesát, különöst, fantasztikust, köznapitól elütőt Afrika földje kiváltani képes, amely aztán ott él, típusokban, színekben, groteszk mozdulatokban, újszerű változatokban az ember előtt.

Autónk gyönyörű kerteken, szőlőkön, olajfaligetekken vágatott át, hogy Blidahba érjünk. Itt volt a vásár, ahová összesereglett Észak-Afrika népe, de lehet, hogy még a vad Szahara túlsópartjáról, a sivatag alatt fekvő részből, Afrika gyomrából is voltak itt négerek, vadfajok, ebben a nagy emberkereskedésben, hisz oly tömegben tarkáltak ott a különböző színű feketék, hogy az lehetetlen volt, hogy ez a sok különböző árnyalatú fekete bőrszínváltozat mind Afrika felső földsávjáról került volna elő, hisz oly nagy a skálája ennek a bőrszínoktávnak, mely elkezdődik a sötétbarnánál és átötétedik az ébenfeketéig, — hogy ezt csak ez az egész nagy földrész hozhatta létre.

Az volt a nagyszerű ebben a blidah-i vásárban, hogy annyi faj, annyi arctípus, annyi emberbőr-színváltozat adott ott találkozót egymásnak. Nekik ez meg-

szokott dolog, de messzi idegennek újszerű és csudálatos, mert úgy néz ki, mintha Afrika ide felhajtotta volna emberszín-keverékét.

Mulatságos látvány, mikor a francia gyarmati katonák — akik nagy fölényvel kezelik e fenhatóságuk alatt álló színes fajokat — lökdösve utat nyitnak maguknak a sűrű sokadalmon. Pedig milyen vézna, csenevész természetűek ők azok között az öles arabok között, vagy a kifejlett beduin izmos termetű alakjai között, nem is beszélve a hatalmas négerekről, akik néha előbukkannak a tömegből; — de azért a zuávok, spahik és gyarmati katonák nagy lenézéssel állítják őket félre útjukból.

Hemzsegek itt kistermetű négerek is, meg fezes törökök; látni itt típusokat a kóbor kabilok törzséből, szenegáliakat, berbereket és különböző beduin törzsek képviselőit, épúgy bodroshajú feketéket, akiknek nagy, duzzadt ajkuk, mint egy érett füge csüng alá szájukon. Mórokat, kámzsába, burnuszba burkolt különböző figurákat, amelyeknek se szeri, se száma és ezek sodródznak, forognak, ide-oda hullámszanak, amint a vásár árja hajtja őket.

Maga a vásár a nagy fák alatt volt, életet hirdető hangja messzire elhallatszott, mert az üzleteket, alkudozásokat keleten bőven kíséri a zaj, és messziről az egész hangzavar furesa rikoltozásba olvad, amelybe minden hang, még a vadhangszerek síró muzsikája is — belevész. Körbejártuk a rossz vásári bódékat, bazárokat, a gyékényen áruló arabokat, a kis deszkán szorongó húsárusokat, akik nagy komolysággal transzirozták a leölt tevéket, mintha legalább is az a szegény sivataghajója valami jófajta marhahús lenne, ezért behízelt módon kínálgatták a vevőknek. Mellettük a fa kérgébe vert szögekre aggatott birkahúst és nyúzott kecskéket árulták, melyeknek kimeredt szeme ijedten bámult far fejükből ránk és megüvegesedett szemgolyóik visszariasztóan nézték a vásárt. Csúnya, izléstelen látvány volt ez a környék, ezért hamar átsiettem

a vásár másik oldalára, ahol a szőnyegárúsok, kendőkalmárok nem minden eredmény nélkül kínálgatták a vevőknek árúikat. Mennyiszer lát az ember keleti szőnyegeket; mennyiszer ötlük az ember elé egy-egy tarka, sálszerű kendő, amelynek színei az ő tarkaságukkal a keletre emlékeztetik az embert; — de más környezetben lévén — elsiklik fölöttük az ember figyelme. De mikor itt, ebben a vásárban látja az ember, hogy minő bódékból, minő emberek kezeiből kerül elő az ilyen szőnyeg: akkor érzi ugyanazt a különbséget, mint mikor Kelet nagy városaiban, rossz, favázás viskók közül, egyszerre csak kiemelkedni lát egy olyan palotát, mint a boszporusi Dolma Bagehé.

Ezekbe a kendőkbe, ezekbe a szőnyegekbe, ezekbe bele van szőve a rejtély és az a miszticizmus, amelyet mindig felidézünk magunkban, ha a távol Keletről vagy messze Délről beszélni hallunk. Mert a nagy Délnek ereje nemcsak az ő csodálatos napsugara, hanem a rejtélyeinek hívogató szava, amelyek titkos nyelvükön izgatják és csábítják az embert, hogy eljöjjön ebbe az érdekes világba. Kelet színei: — tanulmányokat lehetne erről írni. A nagy Dél fantáziája egy külön világ, amelyet soha európai ember megérteni nem fog, legfeljebb csodálni! Ez úgy nő ki ebből a földből, mint a tündérrózsa a tó mélyéből, nem lehet látni, hogy honnét sarjad, de egyszerre csak megjelenik a víz színén és gyönyörűséget áraszt maga körül. Dél színeit is így látja az ember, egyszerre csak megjelentetve maga előtt, beszorítva vagy egy palotába vagy egy szőnyegbe, vagy egy lengő tarka kendőbe. De lehűlt képe ennek az exotikus világnak ez a vásár, amely tarka emberfejeivel él és így idézi Dél színeit.

És ez az embertömeg sodorja az embert, tölja, forgatja, viszi maga előtt és menni kell, mert valami erő hajtja az embert; így sodródtam ki egy nyiltabb térre, amelyen zöldturbános alak körül gyűrűszerűen álltak az emberek és bámulták mutatványát. Megérdemelte az érdeklődést, mert a fickó nem közönséges dolgot

művelt. Hosszú fakéregtobozokat vett elő, ő maga lekuporodott egy kis gyékényre, elővette egy sípforma hangszert és ezen játszani kezdett. Erre a fatobozokból mérges, csúnya kígyók másztak elő, körötte gyűrűztek, sziszegtek nyelvükkel, fújtak feléje, de ő csak fújta, egyre fújta sípzenéjét s a furcsa kígyók ágaskodtak, körbe-körbe gördülésztek, majd megszegett, büszke nyakkal, dobbanással ugrást tettek; a sípzene meg egyre hallszott. Érdekes volt, mennél tovább néztem, annál furcsább, annál különösebbnek tetszett az egész, hogy sípzenével mérges kígyót lehetséges táncmozgásra tanítani. Egyszerre csak a bűvös zenész elhallgatott. A kígyók erre lelapultak, ekkor tompa dobütéssel három dobjelt adott a zöldturbános, mire a földön kúszó kígyósereg mind besietett a részére fentartott fatobozba. Ezzel a mutatványnak vége is volt és a síphangszerész baksist kéregetett a bámuló emberrajtól.

A kígyóember mutatványa mégis csak nagyon egyszerű ügyesség volt, ahhoz képest, amelyet nem messze a zöldturbánostól, egy tarfejű arab bűvész bemutatott. Sokat hallottam arról, hogy a hinduk képek szuggesztió segélyével a legkülönösebb csodatételekre. De még olyat, aminőt ez a vásáros arab csinált, sem nem láttam, sem elképzelni nem tudtam. Jól meg néztem ezt a különös arabot. Sovány, aszkéta arc, minden várakozást felülmúló éles szem, melynek mélységes nézése oly erős volt, mintha keresztül akart volna hatolni tekintetével az ember testén. Benne volt abban a szemnézésben az afrikai nép tűzésnek és az afrikai éjszaka minden rejtelmének teljes ereje. Az egész ember imponáló jelenség volt, akin látszott, hogy erejét, szuggesztív hatalmát tudatosan és önsanyargatás útján képezte és fejlesztette ki.

Ez az arab elővette gyékényét, azt leterítette a földre; az embereket úgy tíz lépésnyire tőle eltávolította magától és egyedül állt az így képződött kör közepén. Teljesen egyedül állott a porondon, minden segítő társ nélkül, tehát csalás nem történhetett. Ekkor

az arab levetette burnuszát, kámzsáját és felső ruháit, úgyhogy csak kis övszerű nadrág maradt rajta. Papucsait lerúgta lábáról. Ezután elővett egy tízméteres kötelet. Körüljárta a kört és ezt megmutatta mindenkinek. Aztán szépen visszament a gyékényre és a kötelet földobta a levegőbe, de úgy, hogy alsó végét a kezében tartotta. Mi mind láttuk, hogy a kötél föllendült a magasba, tekintetünkkel követtük azt. És ekkor — az arab ott előttünk fölmászott erre a levegőbe feldobott kötélre. Ezt mi mind láttuk, a szemeink azt hirdették nekünk, hogy látjuk. Ő szépen megint földre kúszott, a kötelet lerántotta a levegőből és akkor megint közénk jött és megmutatta a kötelet, hogy az valóság! Az ámulattól nem tudtak szólni a szegény arabok, némelyik ijedtében az Allah il il Allah-ot kezdte énekelni, mintha mesebeli csodát látna maga előtt megjelenni. Engem is megdöbbentett az arab ügyessége, de rögtön tudtam, mit csinál. Nem mászott ő fel a lég síkjára, a kötél segélyével, hanem szuggeráló ereje révén ráállt lelkünkre és velünk, nézőivel, elhitette azt, hogy mutatványát bemutatta.

Ezután elhagytam az afrikai vásárt, nem érdekelt a többi összevisszaság, az emléktárgy, amelyet magammal hoztam innét, annak a vásáros arabnak a szempárja volt, amely az aszkéta areból felém villogott és akinek köszönhetek egy olyan látványt, aminőt odáig soha nem láttam, de elfelejteni sem tudom soha.

Virradat Afrikában.

Gyönyörrel gondolok most is vissza arra a szép élményemre, melyben akkor volt részem, mikor lent Afrikában egy márciusi reggelen, a pálmaerdős Biskrából elindultunk és mentünk az Atlasz-hegység felé, arra keletre El-Kanterából — a hegyek alján. Ketten voltunk, Sir Douglas, ir barátom és én, arrafelé az Atlasz lábánál sík vizű tó van és csak azután kezdődik a nagy, széles síkság, mely belefut a Szahara kegyetlen homokjába.

Mi a sekélyvizű tó mellé igyekeztünk. Kíséretünk négy arabból állott s így a karaván velünk együtt hat főre rúgott, Még hozzá kell adni ehhez két tevét, melyek ugyan nem tartottak velünk lépést és vezetőjük is elmaradozva, kissé hátrább lovagolt, de számunkra ezek a tevék voltak a legfontosabb állatok, mert rájuk raktuk sátrainkat, hordozható ágyainkat, konyhánkat és mindazt a sok cókókot, mire erre a párnapos kirándulásra szükségünk volt.

Vízivadra mentünk vadászni, Afrika hosszúlábú madarai vonzottak bennünket és nagy vágyunk volt, hogy aggatékra hozzunk egypár kócsagot, ezt a ritka királyi madarat. Mikor már csak pár kilométerre voltunk a tó sík vizétől, akkor nekikanyarodtunk a hegynek, hogy a sátrat jó magasra üssük fel, oly magasra, amily magasra már nem ér fel a mocsár gőze, láz ereje. Úgy száz méter magasra kapaszkodtunk, aztán ott jó síma területet kiszemeltünk, megállapodtunk, sátort ütöttünk, leszedtük a poggyászt a tevékről, az állatokat meg az arabbal beljebb küldtük a hegyekbe, hogy ne

zavarjanak bennünket. Az kipányvázta őket szépen a völgy mélyén, a két tevét, meg a három arabslovat, aztán ott hagyta őket, hogy legeljenek, ha találnak valamit, míg elhozza számukra az abrakot. A vizes-tömlőket pedig a sziklaüregbe rejtette.

A mi táborunk egy-kettőre készen volt, beletettük a tábori ágynakat és gyékényeinket, meg mindent, amit csak a tevéken magunkkal hoztunk, kivéve a konyhát, amelynek a sziklák között külön helyet készítettünk. Sátorunk oly kedvesen volt felszerelve, hogy valósággal passzió volt nyílásán át bebújni és a fekvőhelyen heverészni.

Mire elkészültünk, akkorra a nap is lemenőben elkezdte a Szahara mélyén a nagy tűzijátékot, melyet ő itt ezen a tájon — naplementének nevez. A sugarak ragyogó kékéi és az aransávok özönei csillogtak és fénylettek az égen és a földön. Azután a nagy tűzgolyó fejjel befúródott a sivatag szomjas földjébe. Ezzel a napnak vége volt; és a sötétség nyomon követte. Mi lámpát gyújtottunk, aztán körbeülve, megbeszéltük a másnapi vadászat haditervét. A megállapodás az volt, hogy fél-ötörkelünk és öt órakor már helyünkön leszünk. A lesre szükséges sáscsomók már fel voltak állítva a tó partján, a mögé kell táboriszéket tenni és onnét lesni a virradatot. Pontosan így is cselekedtünk.

Reggel öt órakor ott ültem helyemen, az éj még sötét volt s a csend oly óriási, mintha az egész világ meghalt volna. Előttem feketélt a sásgula, melynek védelme alatt meghúzódtam. Csönd volt, hallgatott a természet, aludt az Atlasz-hegység, szunnyadt a nagy Szahara. A tó vize csendes volt, a moesár nem élt, csak néha a sás kissé suhogott, mintha megborzongott volna, aztán újra hallgatott minden; a hegység, a tó, a pusztas és az egész mindenség.

Fenséges az ilyen csend, a titoktartó természetnek ez a rejtélyes csendje, mely bűbájos hatalmával rabjává teszi az embert.

Kis félóra mulhatott el így, mikor egyszerre

hangokat hallottam, titokzatos hangokat, melyek a sötét égből a fejünk felett szólaltak meg. Az ég madarai voltak ezek, melyek erre szálltak és madárnyelvükön jelzéseket adtak le a mocsárvíz lakóinak. Ez volt, úgylátszik, a hajnalt jelző ébredés első jele. A víz lakói sem voltak restek. Megértették társaik beszédét, mert egy-egy madárhang kezdett felelgetni az égből hallatszó hívó szóra. Erre aztán elkezdődött, mind többféle hangon az a titokzatos hangverseny, melynek hangszereit különböző madárhangok adják és egyszerre csak hangok révén élt az egész ég és élt az egész mocsárvíz előttünk, mert a vaksötétben a madármelódiák egyre szóltak, egyre sokasodtak.

Halavány csik jelezte a hajnalt. Egy lövés dördült el. Az ir puskája szólt. Szárnysuhogást hallottam, nagy csapat madár közeledett felém. Közéjük löttem. Úgy tetszett, mintha egy lefordult volna. Csobbant is a víz alja, a többi erre visszarepült. Most erősebben világosodott, az ir fegyvere többször felverte a környék csendjét, én meg valami fehérséget láttam közeledni, oly szépen, oly kecesen repült, mintha selyemzsinóron tartották volna felülről és ezért neki csak lomhán kellett volna meglebegtetni szárnyait, hogy felém tart-hasson. Ráfogtam a puskát, egy pillanat és a lövésre a láthatatlan selyemszál elszakadt és a fehér madárpehely lezuhant a vízbe. Majd kisvártatva sárszalonkák csőr-fütytyentését hallottam. Új csapat húzott el melletttem. Kettőt leszedtem közülök, a többi tovább eikázott. Ez alatt az ir dolgozott, egyik lövést a másik után adta le. De a virradat is sebesen érkezett. Akkorra már a madártábor teljesen föl volt kavarva. S azok a riadt madárfalkák egyre röpdöstek, keveregtek fölöttünk. Pár perc alatt ellöttem vagy negyven töltenyt, az ir százon fölül. Úgylátszik az ő állásán erősebb volt a madárhúzás. Ekkorra világos lett s ott kóválygott fejünk felett a madárvilág minden légi lakója. Az egész nagy hatalmas szárnyas-karnevál volt, gyönyörű változatban; felvert, megriadt, menekülő madarak össze-

vissza röpdösésével megrendezve. Új világ, új kép, új színpomp! S ezt beragyogta a felkelő nap aranyszínű keleti fényével. Végre teljes erejével pompázott a nap, de erre a mennyei világosságra aztán felverődtek, messze szálltak a síktó madarai, otthagya bennünket és gyorsan eltűntek szemeink elől. Ezzel véget ért a vadászat.

Az ír éles fütyöntést hallatott, az arab válaszolt rá, aztán kisvártatva közeledtek felém. Erre én is előbujtam és összeszedtem a vadamat, volt egy gyönyörű fehér gémem, két kardesőrű ibiszem, három sársszalónkám, egy kócsagom, tizenegy színestollú rucám, meg még pár furcsa vízivadam. De bezzeg az ír, a szerencsefi, Diana istenasszony kegyeltje, ő aztán fel volt pakkolva vadászsákmánnyal. Mindjárt elől lóbált egy rózsaszínű flamingót, aztán két gyönyörű kócsagot mutatott, majd két ritka madarat, aztán vadkacsákat és egyéb vízimadarat. Összesen hetvennégy vadunk volt, köztük hat sársszalónka, mert az ír is hármat lőtt. Az arab hozta utánunk a zsákmányt és mi egymás mellett lépegetve mentünk fel a hegyoldalra a sátoranyákhoz. Az ír megkérdezte tőlem:

— Láta azt a rengeteg gólyát? Ott vonultak el a maga feje fölött!

— Nem láttam egyet sem, de a szárnyzuhogásukat azt hallottam.

— Azt hiszem, az algíri partokra szálltak, mert március eleje van és ilyenkor érnek ők oda, aztán még egy hónapig ott vesztegelnek s aztán kelnek át Európába.

Mikor sátrunkhoz értünk, az ír leült tábori székére és elkezdte tisztogatni a szalonkákat.

— Ezeket kisütöm estére, ez lesz a mai nap emlékünnepe; annál is inkább, mert tovább itt vesztegelni nem érdemes, a tó kicsiny, afrikai vízivadja alig van és az idő sem alkalmas itt a madárlesre.

Én ráhagytam mindent, legyen az ő akarata szerint minden, ha neki úgy tetszik, akár vissza is térhetünk Biskrába. Barátom tanácskozott az arabbal, aztán azt

mondta nekem: aludjunk előbb egyet, aztán majd meglátjuk, mit határozunk.

Bebujtunk sátrunkba és délig aludtunk. Ebéd után még kis sétát tettünk a hegyek között és meglátogattuk a kipányvázott állatainkat, szegények a rettenetes talajon alig tudtak összebóklázni egy kis eleséget, kétszer kellett abrakolni őket naponként.

Sir Douglas a délutánt szakácstudományának szentelte és elkészítette a szalonkákat. Összekötötte lábait, amerikai szalonnával jól megspékeltte őket, aztán feltette a sütőtálra és a kövekből rakott kis kemencén oly pompásan megsütötte őket, mintha ő lett volna a párizsi Grand Café főszakáca.

Ezután hamar este lett s míg megettük a hosszúcsőrűeket, azalatt újra kigyúlt felettünk Afrika egének csillagbirodalma.

Oh, ezt a csillagtábort! Ezt a drágakögyűjteményt csodás tűz-sziporkázásával sohasem lehet elfeledni! És ott lent pedig csak bámulni lehet, nézni, nézni a csillagrajokat, amíg a szem ereje bírja és elámulni ezen a mérhetetlen csodán, melyet az a fényjáték felidéz.

Félre ültem, kissé távolabb sátrunktól, hogy teljes erejével élvezhessem a grandiózus eget. Ezalatt Sir Douglas és az arab vezető tanácskoztak, egyszerre hozzám lépett a barátom, ez vállamra téve kezét, így szólt:

— Sir, sajnálom, hogy megzavarom álmai közt, mert hisz Afrika egét nézni, jól tudom, hogy az nagy élvezet! De holnap tovább megyünk innen, be az Atlasz-hegység belsejébe és vagy királlysásra, vagy majmokra fogunk vadászni! Bocsásson meg, ha zavartam.

Derék jó Douglas, dehogy zavart ő engem, sőt új örömet szerzett tervével nekem, mert hisz lehet-e nagyobb öröm, mint új kalandra kelni Afrika földjén, ez alatt a csodás ég alatt, mely nappal aranyszínű, éjjel titokzatos, páratlan és kifürkészhetetlen. Afrika gigászi föld, amelyen már mérhetetlen sokadalma született a vágnak és a tragédiának.

Afrikai vadászat.

Be kell vallani, hogy rettenetes sivár hegységgé tud átvedleni ez az Atlasz-hegylánc, sárgaragyás, füvetlen, fa nem látta, bokor nem övezte kőormokká! Vannak völgyei, melyekbe ha betekint az ember, összeszorul a szíve, de elcsodálkozik, hogy mennyi kietlenség lehetséges a nagy, a gazdag természetben. Hegyhalmaz hegyhalmazt követ. Sehol semmi vigasztaló. Ha néha szürkefűrtű bokrocskák járulnak elénk, azok oly szerényen lapulnak be a kövek közé, mintha bocsánatért esengnének hozzánk, amiért élni merészkednek. A fű kiaszott, ott, ahol a kövek közül ki mert kándikálni, jóra való fát, azt nem lelni sehol, csak sziklát, követ, ormóttan tömböket, ameddig a szem ellát. Úgy, hogy belefárad az ember. Kegyetlen föld ez és ennek az alföldje a szomjas Szahara.

Mi csak mentünk, ir barátom és én, ezen a borzasztó földön, mögöttünk pedig kocogott a négy arab, a megrakott málhás lovakon. Este ötkor nagy hegy lábához értünk, amely felett merész szökéssel csúnya sziklák ágaskodtak. Itt megálltunk. Sátort raktunk és megháltunk és az esti tűznél megbeszéltük a haditervet. E körül a sziklahegyorom körül kóvályognak ugyanis a nagy királyi sasok. Fél-fél kecskehús lesz reggel családoknak kitéve, az egyik úgy, mint a másik oldalon s egyikünk az egyik, másikunk a másik lesállást szállja majd meg a hegy tövéénél. Az én számomra a sorshúzás útján a Szahara felé eső hegyoldal jutott.

Másnap az arabok elhelyezték a leggödör előtt a családoknak szánt kecskehúst, jó ügyesen és úgy

akasztva a kis karóra, hogy a nyers hús nagy meszszeségből feltűnhessék a lég királyainak. Ezalatt mi sátrunkban szépen megebédeltünk, eltöltöttük a napot, azután délután vacsoránkat és plédünket magunkkal vive, elindultunk esteli és reggeli lesre. Úgy volt, hogy a lessgödörben fogunk aludni. Mindenikünk egy-egy arabot vitt kísérőnek a hegyháttra magával. Csúnyán kegyetlen hely volt az, ahol nekem kellett eltölteni az éjt és megvárni a hajnalt. De ei kell ismerni, hogy az arab nagyszerű lesodút, valóságos barlangféle szállást készített részemre a sziklák között. Ott órákor délután már ott ültem a sziklatanyán. És vártam, vártam a lég királyát. Néztem a levegőt és néztem a láthatárt, a messze nagy táv volt, ahol a felhők végén az ég alján, a Szahara nyújtózkodott. Hányszor láttam én ezeket a megdermedt homokhullámokat. És mégis mindig újból és újból megragadták figyelmemet. Ezalatt a nap lement és sötét lett. És én nem láttam semmit, csak újra a csudaszép afrikai éjszakát. Másnap a hegytetőn talált a reggeli nap és mikor bevilágította a tájat, ott ragyogott sugaraiban az Atlasz-hegység sárgaragyás, ripacsos hegysorfüzére és a Szahara első homokhullámverése. Óriási volt a csend és ezt az impozáns, hatalmas csendet egy puska lövés törte meg. Az ir lőtt. Világosan hallottam az expressz-puska pattanását, a golyó fütyült a légből, aztán csend lett. Félóra múlva visszaindultam arabommal a sátor felé, anélkül, hogy részemről a tájékon kívül valamit is láttam volna. Az ir már ott állott a sátor előtt és kalapját lengette felénk. Majd futva rohant hozzám és valóban igaza volt a nagy örömről, mert ott hevert lába előtt a hatalmas sas, — a lég királya!

Felemeltem és nézegettem. Hatalmas keselyű volt. Több mint másfélméter szárnyközzel. Pizkos, szürketestű, fekete szárnytollakkal. A nyaka kopasz, csőre egyenes, csak a felső csőr kávája kampós. Szaga kellemetlen volt, mikor felállítottam, majdnem a csípőmig ért. Hatalmas példány volt, megérte a lest.

Az arab ezalatt feketekávéfőzőt s mi leültünk tábori székünkre s míg az édes kávéfőzést szürcsölgöttük, az ir nagy beszédes kedvében mesélt nekem az ő saskeselyűjéről.

— Tegnap este három keringett felettem.

— Én egyet sem láttam; — szomorkodtam. Az ir megcsóválta a fejét, »Bad luck!« kiáltotta, aztán folytatta:

— Mondom, tegnap három keringett felettem, de ezek az élesszemű huncutok, úgy látszik engem is észrevettek, mert nem mertek lecsapni a kecskehúsról. Éjjel aztán, az arab segélyével, még jobban elfödtem rejtekhelyemet és ez segített rajtam, mert virradatkor megint megjelent a három saskeselyű. Keringtek, szálltak, íveztek, kiterjesztett szárnyakkal röpdöstek a magasban jóideig és már-már azt hittem, megint nem lesz hozzájuk szerencsém, mikor végre ez itten abbahagyta középkörös gyűrűzését és elkezdett aláereszkeszteni. Szépen jött le, nem gyors eséssel, de ívszerűen. Mikor fejem fölött elröpült, hallottam tollainak bűgását, melyen a levegő valami zeneszerű bűgő hangot fűjt keresztül. Aztán lecsapott a dögre és a csőrével kezdte hasogatni a nyers húst. Ebben a pillanatban feleremeltem a fegyveremet. A fegyvervillanásra felfigyelt, felém fordult. Ekkor lőttem keresztül. Nem lett vége egyszerre, a golyó keresztülfutott rajta és ő csattogtatni kezdte szárnyait, nagy erőlködéssel felvergődött vagy húsz méter magasra, ott kiterjesztette szárnyait, aztán úgy maradt, majd lassan süllyedt alá, mint egy papírsárkány, melyet nem emelt többé a levegő felhajtóereje. Ezzel odavágódott a földre és vége volt. Hozzásiettem, fehér szemhéj borult szemére, nem volt benne többé élet. A lövés szétroncsolta tüdejét. Örülök ennek a madárnak, — fejezte be barátom szavait, — ez az első nagy keselyűm!

Én őszinte szívvel gratuláltam neki, aztán falatozni kezdtünk, majd heverésztünk, beszélgettünk és eltöltöttük az egész napot gondtalan semmittevéssel. Így ment ez pár napon át, nappal pihentünk, az alkonya-

tot és a hajnal érkezését pedig a leszállásban töltöttük el. Ir barátomnak már volt három keselyűje, míg én még a puskámat sem sütöttem el. Az is igaz, hogy a vége felé már nem is annyira a lég királyait lestem, mint mohó vággyal szívtam magamba azokat a csodálatos naplementéket és napkeltéket, melyeket az afrikai nap részemre rendezett. Mennyit tanultam, mennyi újat láttam, színpalettám sok-sok színárnyalattal gazdagabb lett, olyan árnyalattal, aminőt máshol sose láthattam volna meg s itt a véletlen elémhözott. Ezért élveztem ezeket a színekeseket és sokkal boldogabb voltam, mintha akár tíz keselyút puffantottam volna is oldalba. Az ördög vigye azt a fél döglött kecskét — gondoltam, majd megeszik ezt a sasok aztán is, ha már én messze járok erről a helyről, de azokat a színeket, azokat a fénysávokat, sugárlövéseket, aranypermetet, amelyeket én láttam, amelyben fürdött a messze homoksivatag, vagy égett a ragyás, sziklás Atlasz-hegység, ezeket én sehol és soha máshol nem lelem fel többé ebben az életben, ezeknek hatásait innen kell magammal vinnem, hogy elkísérjenek, amíg csak élek.

Mert szikla és szikla más és más, ha a színhatások mások és ez a rideg Atlasz-hegység borzalmas köveivel, idomtalan hegyormaival élni kezd, ha Afrika napja ránevet, nagy búcsúszemével felé pislant. Nagy és nagyszerű, amit látni és mindenekfelett nem egyhangú, de gazdagon változatos és érdekes. Futólag csak sziklatömeg az egész hegylánc, melynek alig van más változata, mint az okkerszerű és vasoxid vörös szín. De mi lesz ebből egy nap alatt, az afrikai fényözön hatása alatt! Mert ennek a hatalmas hegységnek csodálatos szépségeit mind kiváltja az ősidőktől hű társa és örök őrzője, — a fenséges nap.

Ez öltözteti fel aranyköntösbe azt és ez von estére bíborszzerű palástot rá és ez teszi élővé ennek a sziklahalmaznak megmerevedett képét. Mennyi hegyét és mennyi völgyét bejártam e nagyszerű hegyláncnak és soha unalmasnak nem találtam azt, pedig ritka hely

volt, legfeljebb az északi szélen, ahol patak futott a völgykatlanban és cserje látszott a hegyoldalon. Nem a növényzetben, hanem magában a merev sziklaormokban, mozdulatlan kőbálványokban, kemény csúcsokban, kopasz tetőkben, ezekben volt valami nagyszabású megjelenés, amely folyton lekötve tartott, amely mindig újszerű volt és amely éreztette velem azt, hogy az Atlasz-hegység egyik legnagyobb látványossága a Földnek. Szerencsésnek és boldognak éreztem magamat, hogy ezen a vad vidéken így kóborolhatok és igaz szépségeit így ismerhetem meg, ilyen kalandos utazásban.

Másnap újra felszedtük a sátrakat, aztán a keskeny csapásokon útrakeltünk, be a hegység belsejébe. Úgy mondják, arra van egy völgy, mely hasonlatos Chiffa völgyéhez és itt is nyáron majomkaravánok csatangolnak gyakorta. Valami bensőmben űzött és én úgy éreztem, valami láthatatlan hang egyre mondogatja nekem: »Menni, menni — csak folyton menni az ismeretlen vad vidéken!«

És mi mentünk, egyre mentünk. Rút hegyek közt, vad völgyek közt. Szomjas földön, patak medrén, víz nem látta nagy tereken. Hegy a völgyet úgy követte, mint rőt vadat a falkasereg Másodnapra jól beértünk a vad vadonból a sziklatájba. Voltak cserjék is itt-ott néha és volt patakvíz is a völgy alján.

Dél már elmúlt. Az arab megállt. A földet nézte, ezt vizsgálta. Majom-nyomok, azt magyarázta. Egy órát mentünk még, aztán mind leszálltunk. Megitattunk és ott megháltunk. Másnapra volt tervbe véve a majomkémlés. Csöndes est volt, szép holdvilágos, és most ott állt előttem az Atlasz-hegység, nem a nap köntösében, de az éji vendég ezüst pikkelyében és hallgatott csodás mélységgel, mint ezüst tartomány az éjek éjének rejtelmes világában. Ezüst sziklák, ezüst hegyorom, ezüst hegytető, ezüst völgymélység, új látvány, új világ, egy másik, egy még nagyszerűbb, még csodásabb Atlasz-hegység!

Majom-les.

Arab vezetőnk pontosan kinyomozta, hogy merre tanyázik a majom-karaván és a csapások irányát követve könnyen elhelyezett bennünket, hogy az alkonyati lesnél lövésre kapjuk a kóbor csapatot.

Kedves est volt és a cserjés hegyvidéken át lehetett tekinteni egy-két hegyhajlatot, mely mind olyannyira jellemző nagy egyformaságával az Atlasz-hegység kő-ábrázatjára. Szürke zöldes bozótokat lát az ember, melyek határozatlan színbe folynak össze és egy-egy ilyen kis növényfolt után, kő és szikla váltakozva tár-kítja egymást.

Társam, az ír Douglas csak puskalövés távolra volt tőlem és épúgy szorongott egy szürke bokor mögé meghúzódva, mint jó magam. Mindkettőnk egész lénye csupa figyelem, csupa feszült várakozás volt. Köröttünk csend, mérhetetlen csend, a hegy-óriás titokzatos némasága. A percek multak és a les pillanata közeledett.

Fölszított idegekkel ültem ott és a legkisebb neszre is bensőmben érdekes izgalmat éreztem, valami benső remegést, mely a titokzatos, ismeretlen érkezését jelzi és amely e várakozás túlfűtöttségét jellemzi. Érdekes érzés, a rejtélyes erők sejtése volt ez, mely folyton azt hajtogatta a sejtés hangján nekem:

— Jön a vad, jön az Atlasz-hegység rejtélyes lakója, a praehisztórikus idők emberlakója, rejtett odújából most bújik elő, hogy bemutatkozzék előtted, te késő idők emberfia!

De egyszerre csak dobbanást hallok, visszafojtom lélekzetemet, várok. Kövecske gurulását észlelem, majd pár pillanat múlva másik kőkoppanást hallok. Teljes figyelemmel kémlelem az előttem levő hegyhátat és csakugyan, mintha valami szürkés foltot látnék, mely nem merev, de él, mozog, húzódik, vonul. Egyszer az egyik, majd a másik bokor mögé szalad, nagy óvatossággal földözi magát a kíváncsi szem elől. Most közelebb jön. Megláttam, teljes valójában.

Nagy nőstény-majom volt.

Összeráncolt komoly pofával nyomult előre, egész figyelme a környékre volt irányítva, minden gyanús volt neki, szaglászott, nézelődött, vizsgálódott, kémelte a földet, a bokrokat, felpislantott az ég felé, úgy mint a tudós, aki természetrajzi megfigyeléseket végez; szimatolt, orrlyukai finoman remegtek, — majd ismét előre osont, lassan, óvatosan. Látszott egész viselkedésén, hogy teljes tudatában van nagy felelősségének. Ő volt a karavánvezető, mint a szarvascsordánál a vezérsuta; és ő igyekezett is nehéz feladatának teljes mértékben megfelelni.

Alighogy ő elvonult, az ő nyomán gondtalan vigszággal tört elő a majomcsapat. Lehettek vagy tízen, kisebbek-nagyobbak. Ők már gondtalanul mentek a forrás felé, hisz a szálláscsináló mester levette róluk a nagy gondot. Ezek vidámak voltak, tele élénk mozdulattal és ez a tíz majom annyi életet teremtett egyszerre ott a kihalt sziklák között, mintha csak varázslásra az egész táj megelevenedett volna. Igaz, hogy a kövecskék is zörögtek és gurultak a lábuk nyomán, a bokrok elcsapódtak útjuk után, ők meg el-el sír-vakantották magukat. Nagyon kedves élvezet volt megfigyelni vonulásukat, szabályos ívet futottak be először a partoldalon, aztán nyílegyenesen felénk tartottak.

Izgalmas percek közeledtek. Először a nagy nőstény vonult el előttünk, most is nagy óvatossággal haladt, az orrlyukai még jobban szimatoltak, egyszer le is

hajolt a földre, de aztán áthaladt barátom és köztem. Egy-két perc után meg az egész csapat közénk szaladt, nem voltak tőlünk messzebb tíz-tizenöt lépésnél. Ott voltak jóformán az ölemben és mégis pillanatra sem jutott eszembe, hogy fegyveremet rájuk emeljem, mert a látvány érdekfeszítően új és izgalmas volt. Mert amint elnéztem a sziklahegység ember-vadját, folyton a Missing Link járt az eszemben és felvillant képzeletem előtt Jack London regényalakja, amely ilyen majom-ember, az, aki megindul az őserdőből, ki a szántó-föld felé és megkezdí az ember-életet! Az az érzésem volt, hogy ezek is megkésve bár, — de erre törekszenek, ezért nem bántottam őket.

Ebben a pillanatban dörrenés zavart föl, majd furesa embersikolyféle hang, talpdobogások és a majomemberek eltűntek. Nem volt senki, pusztá volt a sziklavilág újra és élettelen, oly élettelen, amilyen életteleniségre a merev szikla-hegylánc képes csak. Pár pillanatig aztán újra mélységes csend volt, majd halk fütyülés hallatszott, aztán újra füttyszó, amire én választottam és erre befejeztük a vadászatot és elhagytuk a les-állást.

Douglashoz siettem, de ő már messziről kiáltott rám:

— Az ég szerelméért, mért nem lőtt rájuk, hisz az ölében voltak, ilyen szerencséje soha sem lesz az életben többé!

— Igaza van, — feleltem — de nem volt szívem rájuk lőni, olyan emberformájuk volt, annyira a visszakoresult emberlényt mutatták nekem furesa alakjukkal, ügyetlen mozdulataikkal, hogy nem volt szívem fegyvert emelni rájuk!

Douglas nevetett.

— Na én helyrehoztam a maga hibáját, egyet itt marasztottam közülök!

Hallottam a sírást, ugyanaz a jajszó hangzott fel a majom ajkán, mint a háborúban az első katona ajkán, olyan fojtott sírás — búcsú az élettől!

— Jöjjön, nézze meg, — hívott Douglas — egészen szép példány!

Odamentem hozzá és pár lépésre tőle, a szürke bozót mellett ott feküdt mozdulatlanul a majomember. Orrlyukain még szivárgott a vér, de már nem volt benne semmi élet. Karját feje alá tette, úgy aludt ott, mintha álmodna valami mesetájáról, ahol sok kókuszpálma, datolya, füge és sok édes gyümölcs van, melyek mind az ő zsákmányai és szabad lakmározás van részére ott biztosítva. A majom-paradicsom boldog körében lehetett, olyan megelégedett kifejezés ült merev arcvonásain.

Szépen kifejlett hím-példány volt, Douglas letört egy szürke bozót-ágot, megmártotta a majom-ember vérében és kalapja mellé tűzte vadászosan. Nagyon boldog volt, de én is boldog voltam a magam módja szerint, ő örült, hogy agyonlőtt egyet, én meg örültem, hogy nem bántottam ezt a majom-embert.

Az arab nagyhamar közelünkbe ért és elismerően nézegette az elejtett majmot. Aztán elővett egy nagy hátizsákot és abba beleültette a majom-embert, a zsák száját meghúzta és a szegény majomnak csak a feje látszott ki belőle, aztán hátára vette a zsákot és megindultak a tanyánk felé.

Furesa menet volt ez, az arab az ő emberfejet mutató zsákjával úgy nézett ki, mintha ez a nomád ember meglelte volna hegylakó ősét és most zsákjába téve, haza cipelné; mindkettőnek merevek voltak az arcvonásai és mindkettőnek volt a vad-hegység ridegségéből valami közös vadvonás az arcában. Hány évezred választotta el őket, nem tudni, de egykor egy családban kellett tanyáznok, míg aztán az egyik megindult a vad vidékekről és elment földet kaparni, vetést ültetni és házat rakni — fölfejlődni! Afrika csodás földje még tele van e praehisztórikus idő ősmaradványaival, még bolyongnak a hegységekben, még a nagy messzi erdőkben ott tanyáznak a nagy fák odúiban, de mindjobban

háttérbe zsugorodnak, mert elkéstek pár ezer évet és a fölfejlődést elmulasztották.

Szép misztikus idő volt, amely egyik gondolatot a másik után csalta az ember emlékezetébe, amelyek mind odakapcsolódtak az elejtett majom-ember titokzatos lényegéhez. Amely époly rejtélyes, mint ennek a hihetetlen nagy földrésznek egész mindensége. Tüzet rakunk sátrunk előtt és a tűzbe bámulva fűztük gondolatunkat tovább, félkönyökre dőlve nyugágyunkon, míg elnyomott bennünket a hangtalan álom.

Timgád.

El-Kantarában voltam és élveztem az enyhe februári estét, mikor séta közben szembe találtam magamat Sir Douglas-szal, az én vadásztársammal. Nagyon megörült, hogy a véletlen újra összehozott bennünket és azonnal visszatértünk a szállodába és a Hall-ban a rendes whisky és sodawater mellett beszélgetni kezdtünk.

— Bizony uram, — kezdte Douglas — a Szaharából jövök. A legsötétebb Szaharából és aztán Togurtnál felültem a keskeny szaharai vasútra és így jutottam fel Biskrán át ide. Ez az enyhe tavaszi szellő még valósággal a tél lehet ahoz képest, amily napsütéses meleg volt lent a homokbirodalomban. De ön honnét kerül ide?

— Most Constantine-ből jövök és dél felé igyekszem.

— Remélem, velem marad két napig, mert megrendeltem a vadjuh vadászatot és nagyon örülnék ha velem tartana.

Harmadnap napkeltével keltünk útra és kitünő lovakon haladtunk a sziklás Atlasz völgyein keresztül. A nagy egyformaságával mégis imponáló ez a végtelenek látszó kőbirodalom. Arab vezetőink ügettek előttünk, míg a málhás öszvérek nyomunkban kocogtak. Nem érdekelt a vidék, a nap süttött és a szürke kövek meredeztek mellettünk, míg mi ügetve tovább haladtunk. Délben pihenőt tartottunk; Kőszikla árnyékában húzódtunk meg és konzervdobozokból falatoztunk. Legjobban az az arab érdekelt, aki tömlőből

itatta meg a lovakat. Aztán újra nyeregbe szálltunk és haladtunk tovább északkelet felé.

Úgy négy óra lehetett délután, mikor az erős hegylánc kaptatóján kapaszkodtunk fölfelé, úgyhogy oly magasra értünk, hogy a megtett út egész környékével feltáruult előttünk. Ott volt az egész Atlasz-hegység hű képe a láthatárunkba beszorítva, mindenütt ilyen az, ameddig csak elér hegylánctartománya. Előre örültem, hogy mikor a hágóra érünk, a túloldal sziklarengetegje mennyivel fogja kibővíteni a már ismert atlaszhegyi képet.

Azonban valósággal elámultam, mikor a hegygerincről alátekintettem a völgybe. A tovahúzódnó sziklák között lejtős síkság látszott és azon ragyogott hófehér fényben valami csodálatos délibáb féle. Először azt hittem, hogy egy-két lépés után tova fog tűnni. De a fehér csoda nem tűnt el, az ott ült, ott rögződött a fensíkon, oszloplábait mélyen belevésve a talajba. Megálltam, hogy gyönyörködjem a festői látványban. Douglas mellém lovagolt:

— Még nem ismeri?

— Nem, nem is tudom elképzelni, mi lehet. Olybá tetszik nekem, mintha a mult idők valami rég elfeledt csodája jelent volna meg előttem.

— Eltalálta, — nevetett Douglas, — ez Timgád, a franciák ásatták ki és kétezeréves álmából felszínre hozták a mi gyönyörűségünkre!

— Timgád! — ismételtem — soha sem hallottam róla, nem is tudtam, hogy ez a földön van! Most látom, hogy csodásabb, szebb, mint bármi, amit ebből a fajtából eddig láttam.

A lovak kocogtak és mi haladtunk Timgád felé.

— Ha kedve van, belovagolunk a főuccába és a napot itt töltjük el ezek között a halhatatlan emlékü romok között.

Lovainkat nógatni kezdtük és csakhamar a Dschebel partjához értünk és közeledtünk Timgádhoz. Menél közelebb értünk a csodálatos helyhez, az annál

sebb, annál megkapóbb lett, méretei annál jobban kibontakoztak előttem és ámulva láttam, hogy ehez képest Pompeji máig felásott romjai csak kis részlet-darabka, mert Timgád az ő teljes egészében hatalmas város, egy romjaiban élő halott város. Soha nem hittem, hogy ilyen nagyméretű városrom felszínre kerüljön, ilyen tisztán, ilyen ápoltan. Douglas barátomtól tudtam meg, hogy ez volt a római Colonia Marciana Trajana Thamagus. Traján győzelme után a 13. Legio Alpia Victrix katonai állomása.

Krisztus előtt száz évvel valószínűleg Antonius Thamagadi alapította és az ő neve után lett Thamad, később Temgad, míg most Timgád néven ismerik. De hisz lényegében ez ma már oly mindegy, itt ma már csak az a fontos, hogy ez a csodálatos város így fennmaradt. Mert nevek, események, történelmi emlékek elhervadnak, de a szépség, az örök. A látvány pedig, melyet Timád nyújt, az örökméltű, az nincs névhez kötve, ez az örökszép, melyet az emberek lelkük mélyéről mindenkor napfényre hoztak és némelyik eltűnt a föld színéről, némelyik, mint Timgád, még fennmaradt, hogy hirdesse azt, hogy az örökszép minden korszakban ott él az emberek lelkében és mihelyt alkalma adódik, kifejezi magát, akár épületalakban, akár zenében, akár a költők ajkán, hogy hirdesse a megújuló emberiségnek korának és az örökkévalóságnak szóló szépnek, mint fogalomnak örök törvényeit.

Lambessa felől lovagoltunk be a városba, a főuccán át. A kövezett úton, a régi köveken rovátkaszerű mélyedés jelezte a régi római aurigák kerékesapásait. Mellettünk meg sorakoztak az oszlopok, hófehér márványtestükkel. Micsoda csodálatos úttestőrök ezek, oszlopfővel koronázott egyenes testükkel itt állnak már több, mint kétezer éve és őrzik a főuccát és övezik az utakat, amelyek hat irányból sietnek ide. De valamennyiükön túltesz a byzantini Salamon diadaloszlopa, mely a legimpozánsabb valamennyi között. Itt ragyog előttem a hófehér Jupiter temploma, az

Amphitheatrum teljes egészében, a Fòrum, ahol megvitatták a nap eseményeit, a templomok, ahonnét a szent áldozatok tüze szállt fel az ég felé és a fürdők, hogy a kényelmet és gazdagságot hirdessék.

Leszálltunk a lovakról és bebarangoltuk az egész romvárost. Micsoda hatalmas látvány az; Jupiter templomáról — mely egy kis magaslaton áll — végignézni a fehér alvó városon, az ezeréves köveken és a csoda márványoszlopokon, melyek, mint egy sereg büszke testőr, úgy sereglenek itt össze. Amíg ezek között az évezredes kövek között jártam, az az érzésem volt, mint amilyen a kis hangyának lehet, ha a mai ember házai között szaladgál. Micsoda hatalmaslelkű emberek voltak ezek, akik ezredévekkel ezelőtt az építészetnek álomszerű csodáit itt megalkották, aztán letűntek a földről. Micsoda kis hangyalelkek vagyunk mi, akik most, kétezer év után, élvezzük az ő kegyük révén ránk maradt csodát.

A nap fényesen sütött, majd leáldozóban vörös színnel vonta be az oszlopokat és piros pára fényt lehelt a fehér kövekre és ezek most égő színnel csillogni kezdtek, úgy, mintha a mult homályából éledezni kezdenének.

Timgád látványa a legnagyobb jelentetése az ezeréves mult képének, ennél hatalmasabb formában sehol sem tárja még fel előttünk az irígy föld, az évezredes kultúra egyöntetű képét. Kérésemre a város szélén sátorot ütöttünk és ott töltöttük az éjszakát. Nem érdekelt többé engem a jelzett vad juhcsapat, egész lelkemben Timgád képe élt, ezt akartam látni, ebben akartam gyönyörködni fényes nappal, a lenyugvó estén, a csilagtábor mellett és a hold rejtelmes fényénél. És a szerencse megadta mind ezt az élvezetet nekem. Ott ültem a sátorom előtt és néztem, amint felkel az égi hold és Timgád oszlopait, kőutait behinti ezüst pikkelyekkel. És ez talán még szebb volt, mint a nappali valóság. Elnéztem órahosszat és szinte hallottam az aurigák nehézkes dübörgését, a hosszú kocsik zaját, a sasokat

vívő katonákat és a Forumot előzőnlő római népet. Aztán egy széllehelet csapott felém és szememből kifújta a káprázatot és újra előttem volt hófehér romjaival, csoda oszlopaival, szent templomaival és követett utáival Timgád, az ő romállapotában. Petőfi jutott az eszembe, aki gyönyörűen énekelte: »Hol vannak a hellének és hol a kelták?«

Hogy nagy népnek el kell tűnni, mindent lesodor a tovatűnő idő, te kis hangya ember hova sietsz, hova nyargalsz, hisz leperget az idő. Egyén, nép, nemzet csak száraz falevél, melyet megérlel és lehánt az idő vén fája és volt-nincs!

Az idő repült, a hold emelkedett, és most teljes fényességével ragyogtatta előttem a mult idők nagy-szerű csodáját. Hálás lehetek a holdnak, hogy megjátszotta nekem ezt a megadott helyzetet és az ő egyéni fényével bevilágította Timgád csodáját, de hálás vagyok a földnek is, amely megőrizte ezt évezredekén át, aztán egyszer egy ügyes franciának megengedte, hogy itt lehúzza róla homokbőrét és akkor újra előjött és most már mindörökre közöttünk is marad Timgád, a márványoszlopok és fehér templomok sok ezer-éves csodája.

Az oázis alján.

Biskrában voltunk; a Szahara kapujában. És a Hotel télikertjében beszélgettünk az Atlasz-hegységről, a nagy sivatagról, az oázisokról és mindenről, mi nagy Afrika földjén minket megragadott. Nemzetközi társaság volt együtt. Mi férfiak külön ültünk és a szó a vadászatra terelődött. Az ír főnemes, névszerint Douglas, megemlítette, hogy most vár értesítést Togurtból, hogy érdemes-e leutazni gazellavadászatra.

Úgy fél tíz lehetett este, mikor egy arab lépett a télikertbe és meglátva Sir Douglast, egyenesen feléje tartott. Arab szokással köszöntötte, majd így szólt:

— Sir, emberem visszatért a sivatag városából és kifürkészte az oázis alját messze délre; úgy mondja, lehet szerencse, mert vadjárásnak sűrű nyomát találta több helyütt!

Douglas intett és az arab elhallgatott:

— Mondd meg emberednek, hogy holnap reggel legyen itt, megbeszéljük a dolgot!

Ezzel a hírhozó eltávozott. Az ír felénk fordult:

— Nos urak, lemegyek Togurtba, alkalom van gazellavadászatra, ki tart velem?

— Hány napig tart a kirándulás? — érdeklődtem.

— Nyolc nap alatt itt vagyunk megint!

— De nem lesznek alkalmatlan?

— Nem, uram, — felelte — nem hívtam volna különben. Aztán még kell egy-két vadász, mert különben nem érdemes hajtani a sivatagot! Másnap megbeszéljük a kirándulás részleteit. Résztvevőül még két amerikai csatlakozott hozzánk. Ezzel harmadnap reggel

útra keltünk azzal a kis keskenyvágányú francia katonai vonattal, mely innét Togurtba vezet. Az út a Szaharán vitt keresztül és a távoli Atlasz-hegység hegyláncai mindjobban beolvadtak a láthatárba. A vonat mentén homokbuckák vonultak el és a végtelennek tetsző szárazföldtenger. Az oázisok előtt, a szikes talajon legelésző tevecsordák tűntek elő, aztán jött a pálmafejű oázis, ahol a vonat megállt tíz-húszer percre. Délutánra beértünk Togurtba.

Különös hely ez a Togurt, igazán a sivatag városa. Azok a mecsetek, homokfalaikkal úgy emelkednek ki a sivatag fővénytalajából, mintha a homokhullámok egy-egy megformált dudorai lennének. Csodálatos látkép Togurt abban a rettenetes sivatagban és különösen akkor, mikor beragyogja a nap és a mecsetek és házak falai fehérteni kezdenek az öröknap isteni fényében. Olyanok, mintha világítani akarnának, a homokszürkék meg olyanok, mintha bele akarnának olvadni a Szahara mérhetetlen homoktengerébe, hogy az hadd nyelje el őket minden titkukkal, minden rejtélyükkel együtt.

Az állomásnál várt az arab bennünket, aztán lóháton mentünk be Togurtba. Rendes oázis-kép. Pálmakertek, nagy bólogatófejű datolyapálmákkal teletűzködve, patak-ér tiszta vize csillan fel a kertek alján; közben az arabok sárból rakott házai. De a mecsetek. — Togurt mecsetjei — ezek szent különlegességek... Egy arab házhoz mentünk, beléptünk a kiskapun, aztán a házba kerültünk. Majd fölmentünk a tetejére. Itt kávét főztek a számunkra. A megállapodás az volt, hogy éjjel után egy órakor indulnak el a lovas hajtók, mi pedig reggel három órakor megyünk ki lóháton a sivatagba és ott beülünk a lessgödrökbe. A vezető arab esküdött, hogy lesz eredmény, mert három csapat gazellát nyomozott ki, mindenikben van négy-öt darab, esetleg több is. A ház tetején töltöttük a többi időt, mert az est hirtelen beállt. Szürkületről itt jóformán szó sincs. Vagy nappali világosság gyönyörködte az embert, vagy beáll a sötétség, rövid átmenettel. Est-

ebédünket ott fogyasztottuk el, gyékényre ülve — török módon. Ezalatt kigyúltak fejünk felett a csillagok, Kelet éjének regelámpásai. Oh, mily szép abban az isteni csöndben elgyönyörködni a Teremtő legnagyobb alkotásában — a mindenségben, mert ez az a végtelen égbolt, számban ki nem fejezhető csillagtáborával.

Estebéd után párnát kaptunk a fejünk alá s aztán plaidekkel betakaródtunk. Az arab fejére húzta burnuszát és elpihent a sarokban. Sokáig nem tudtam elaludni. Elhallgatództam. Tevebögés, kutyaugatás, emberhang — elcsendesülő világ; néha egy kis széllegyintés, mely bólogatni készítette a pálmafákat. Fejem fölött tüzes színű csillagok, gyémánt-tábor, tele rejtéllyel, mesével, álomszerű valósággal...

Három órakor felköltöztek bennünket, gyorsan egy-egy findsa kávéit ittunk, aztán lementünk az uccára, ott vártak a lovak. Puskánkat ölbe tettük és úgy lovagoltunk a vezető arabok után. Jó másfél óráig tartott az út. Jóformán semmit sem láttam, csak a ló járásán éreztem, hogy homokon vagyunk. Úgy öt óra körül megálltunk. Mind leszálltunk a lovakról, két arab elvette tőlünk őket. Azok visszatértek velük, mi pedig gyalog mentünk tovább. Úgy jó negyedóra mulva az arab megállt és felénk fordult:

— Itt az első lesgödör!

Erre sorsot húztunk. Az egyik amerikai kapta. A második gödör ettől egy kilométerre volt, oda az irkerült. Harmadik nekem jutott, a negyedik a másik amerikaié lett. Négy kilométert fogtunk el a sivatagban. Az arab is lehasalt egy gödörbe és erre csend lett.

Pár pillanat még és virradni kezdett. Halványvilágos csík fénylett a Szahara aljában, aztán rohamléptekben világos lett, majd feljött a nap, a Szahara napja, ragyogóan, fényesen, aranyruhájának minden ékességében, mint valami keleti fejedelem, ha királyi pompában készül útrakelni valahová, valahová, ahol ő hódítani akar, hogy ő legyen a legszebb, az egyedüli, a varázslatos... Nem sok időm volt a napkeltében gyö-

nyörködni, mert a sivatag lekötötte minden figyelme-
met. Csodálatos holtenger ez. Azok a finom homok-
ráncok, melyek egy törvényt követve ültek le a
sivatag homlokára, oly imponáló benyomást tesznek,
hogy az ember bensejében érzi, hogy itt valami nagy,
hatalmas erő van, amely tiszteletet parancsol. Amint
így a leshelyemből elnéztem a tájat, egyszerre úgy
rémlett, hogy a nagy messzeségben valami pirosas ho-
mokszem mozogni kezd s aztán még egypár a nyomá-
ban. És egyre mozogtak és egyre közeledtek arra mi-
felénk... Gazellák voltak... A vezérsuta vezette őket.
Finom lábaikkal alig értek a homokhullámokhoz és
szinte ugrásszerűen nyomultak előre. Hogy élt egy-
szerre az a megdermedt homoksivatag. Milyen finomak
voltak ezeknek a gyönyörű állatoknak a körvonalai.
És ezek jöttek, sietve jöttek. Mind a négyen feszült
figyelemmel lestük őket. Mind izgalmasabb percek.
A remény, hogy felém tartanak, lázpírral festette meg
arcomat, egész bensőmet remegni éreztem. Jön a vad,
jön a Szahara vadja...

Azonban egyet fordultak futás közben, ezzel eltér-
tek eddigi irányuktól és megszegett nyakkal az ame-
rikai felé tartottak. Szomorú, lehangoló pillanat volt.
Nem rám jöttek. Tovább vártam őket... Az amerikai
mellett futnak, ez vállához kapja fegyverét, egy má-
sodperc, látom, amint egyik állat felbukik, most ér
hozzám a puska hangja, a többi négy szélesebb iramban
tovább vágat. Most már feltűntek a háttérben az arab
hajtók, húsz lovas ügetve közeledik felénk. Vége a
hajtásnak.

Az amerikaihoz megyünk. Megrázzuk kezét. A yankee
boldog. Mosolyogva vigasztal bennünket:

— Ma nekem, holnap neked! A gazellához sietek.
Még él szegény! Szájából vér csurog. Kis teste meg-
remeg. És szép szeméből egy könny csordul ki. Sze-
gény finom kis állat, siratja az életét, a nagy, határ-
talan szabadságot, a hatalmas, a szent, a titokzatos
Szaharát!...

A homoktenger.

Constantine-ből leereszkedtem a hegyeken át a nagy lapály felé, mely itt homok-óceánná alakul át. Biskrába mentem, mely ott ül a Szahara sarkában, az Atlasz-hegység déli szélén és talán ezért hívják a Szahara kapujának. A nagyszállóban ültöttem fel tanyámat és megismerkedtem az ott időző nemzetközi vendégsereg érdekes tagjaival. Ezek nagyrészt Sir Ernest Douglas barátai voltak, aki viszont már régtől fogva ismerősöm volt. Így nagyhamar összeverődtünk mint jóbarátok és nap-nap mellett együtt töltöttük az időt és pedig oly jól, oly gondtalanul, úgy, hogyha most erre az időre visszagondolok, az az érzésem van, hogy az egész csak álom volt, mert olyan jó az élet a földön nem lehet.

Szokásos napi kirándulások mulattattak bennünket, vadászatok, kirándulások az oázisokba, meg labdajátékok, amik mind a csöndes, boldog élet kellékei. Így éltünk itt szépen, nyugodtan, boldog csöndességben, mikor egyszerre hirtelen, izgatott hírrel verték fel mindnyájunk nyugalmaát. Híre kelt, hogy egy elszánt csapat francia tiszt érkezik, akik Timbuktuból autón szelték át a nagy homokmedencét és így tették meg a közel 3000 kilométer hosszú utat. Az egész társaság felkerekedett és Sidi Okban át eléje sietett az érkezőknek.

Nem sokáig mentünk, mikor a homokhullámok között a végtelen távolban feltűnt az autókaraván, amint bukdácsolva közeledett felénk. Hófehér színűek

voltak a kocsik, kis részen fedővel borítva, kedves kép a homokhalmok között. Nagy lelkesedéssel, kalaplengetéssel üdvözöltük őket s aztán egymás mellett haladva, visszatértünk Biskrába.

Estére ebédünkhöz Douglas meghívta De Villiers segéd tisztet s ő elmondta nekünk egész útját. Világosan emlékszem elbeszélésére, mert a felszított lélek minden sóvárgásával lestem szavait, melyek lelkembe vésődtek és még ma is szóról-szóra el tudom mondani előadását és magam előtt látom őt, amint hanyag kézmozdulattal felemeli cigarettáját és beszélni kezd: »...Én csak Timbuktunál csatlakoztam hozzájuk és így csak a visszafelé utat tettem meg, amely másfelé vezetett, mint az első átkelés. Előre meg kell jegyezmem, hogy szerintem most már a Szahara-kérdés meg van oldva, mert hiszen nem járhatatlan terület az többé, mert a technika haladása megoldotta azt a jármű-formát, amellyel a Szahara sívár birodalmában teljes könnyedséggel lehet közlekedni. Ez a láncos Citroën-tankautó széles kerekekkel, alacsony üléssel és a kerekeket összekötő széles lánckapoccsal. Ez nem süpped meg és ha nem is megy óránként 200 kilométerrel, de 30 kilométerig könnyen fel lehet fokozni sebességét. Vagyis személyvonat sebességgel át lehet kelni a Szaharán.

Timbuktuból tíz napja indultunk el és nagyon mulatságos volt az a vad zenekar, amellyel a bennszülöttek főnökeiktől kísérve kivonult tiszteletünkre és megnézte elindulásunkat. Sőt egy csapat vadlovas escorte-szerűen mellettünk ügetett a sívár földön egy darabig, aztán puskalövések puffogtatása mellett elbúcsúztak tőlünk és visszatértek Timbuktuba.

Ezután kezdődött az utazás legnehezebb része, — egészen az Oasa in Salahig — mert aki nem tudja, hogy mi a Szahara, az ő borzalmas jelentőségében, az itt azt valóban megtanulhatja. Micsoda vadság ez, micsoda könyörtelen sívárság, még hinni is alig meri

az ember, hogy ez a mi földünk képes legyen ilyenre. Nincs egy könyörületes fa, nincs egy picinyke fűszál sem, hogy legalább pillanatnyi enyhülést adjon. Itt le van fojtva minden élet. Itt maga a föld halt meg. Talán egymillió év múlva ilyen lesz az egész föld felülete és itt ezért már most előre bemutatja a jövőt. És mégis, mégis, ez a hallatlan pusztaság nagyszerű! Nagyszerű, mert méreteivel felülmulja az ember minden várakozását és kegyetlenségét, életírtó erejével megdöbbeníti az embert, mert érezni kell, hogy itt borzalmas erővel áll szemben. Azok a homokfodrok, homokhegyek, homokvölgyek, homokmélyedések és homokfensíkok mind-mind hatalmas erő parancsára születnek meg és ugyanannak az erőnek parancsára formálódnak újra és újra. Mert a szél, a vihar, a fergeteg az ő alkotójuk, teremtetőjük, megsemmisítőjük, az vízihordja egyik helyről a másikra és rendeli őket különböző helyekre és azok ott sorakoznak, ott ülnek le megint a földre, új helyzetben kialakulva, ahol ez az akarat ezt megparancsolja nekik. Mert ez a látszólagos halott föld ép úgy tud élni, milliárd és milliárd homokszemével, mint a nagy Óceán vize az ő kiszámíthatatlan tengerceppmennységgével. Mindegyiket a szél-mester dirigálja. Mindkettőnek az az ura, az a parancsolója és ahogy a hajósnak figyelni kell az Óceánt, ép úgy figyelni kell ezt a homoktengert, mert ez elmond homoknyelvével mindent s vele együtt kell nézni a felhőket, mert azok meg jelzik, hogy mi készülődik a homoktengerből.

Aki szereti a miszticizmust, az menjen ki a Szaharába. Aki szereti a különös zenét, az menjen ki ebbe a holt tengerbe és a lelke megtelik mindazzal, ami rejtély s mindazzal, ami nekünk csodálatos. Nem lehet elégszer a Szaharát látni, nem lehet elégszer átélni az ő sivatagéletét, melyben a szél, a vihar, a szánum egymást váltogatva, szebbnél-szebb és rémesebbnél rémesebb produkciókat végez. Mert igaz ugyan, hogy mindig csak a homok az, amely a különböző széljárásnak

kezeügyébe esik, de a széljárások változó sebessége nagy változást, nagy sietést, nagy kavarodást tud a homokvilágban előidézni, amint a szél ereje éled vagy elül. Ezek a homokhegyek, ezek a homokvölgyek, amint nagy, szeszélyes összevisszaságban kialakultak, öntudatlan képződés folytán, mind beszédes tanuságai annak, hogy miként gyűri, keveri és rakja le szeszélye kénye-kedve szerint a vihar vagy a számum a fölvert anyagot. A légáramlatok huzata, melyek ezt a furesa, besüppedt medencét uralják északról kelet vagy nyugat felé, vagy feltörve dél aljáról, folyton nyugtalanítják az egész területet. Egy idő múlva belefárad, belefullad, beleszomorodik az ember a Szaharába és abban a forró, fojtó levegőben ő is, mint a karaván tevéje, csak egy vágyat érez, hogy valami mást lásson, valami olyat, amelynek más a színe, amelynek nem ilyen fojtó a levegője s amelynek nem ilyen dermedt az arculatja.

... És kilométerek és kilométerek futnak el kocsink kereke alatt, a homok meg fut mi alattunk s mi futunk a furesa gépen a még furesább föld felületén. Szemünkkel nézünk, keresünk, hátha látunk már valami mást, nemesak kopasz földet, vad homokot szürke buckát. És íme, egyszerre csak, amint bukdácsolva haladunk a ráncos hanton, a távolban, a nagy messzeségben egy vékony, kedves csík csillámlik fel, amely nem szürke, nem sárgabarna, hanem halványzöld, mint valami parti víznek szikes alja. Arra megyünk, közeledünk, a zöldes csík emelkedik, vastagszik, szélesül, most úgy fest a láthatárnál, mintha zöldes sáv súrolná a horizontot. Még odalapult egészen a földhöz, de a színe az már élénken int, kiemelkedik és öröközddel integet a messzeségből. Milyen más ez a szín, mint a Szahara nagy birodalma. Mennyi derűt, mennyi bizalmat, mennyi életet jelent ez a zöld szín, ez a vizethirdető zöld szín ott, a szomjas sivatagban. Közeledünk, tisztán látszik az oázis szegélyes partja, a pálmafejek egyre nőnek, El Golea-oázis bontakozik ki a rideg környezet-

ből. Milyen szépen fejlődnek a pálmák, hogy emelkednek, amint közeledünk feléjük. Egyre karcsúbbak lesznek, a fejüket mind magasabbra emelik és sudár testük mind jobban fölegyeneseedik. Mikor pedig végre odaérkezünk közéjük, — a tikkasztó nagy forróság dacára csoda üdeséget találunk közöttük, az ózon jótékony, hús üdeségét. Hogy milyen nagyszerű dolog az ilyen, napokig tartó, sívár szaharai út után megpillantani az oázis alján csillogó ezüst vizet, azt csak az ember tudja megérteni, aki szomjas torokkal, fulladó gégével végigcsinált egy ilyen reménytelen sivatagi utat. Hogy mi ez a szó: víz! Hogy mit jelent ez a kifejezés, üde víz, amelyben megmerítheti az ember szikkadt kezét és arcáról és tagjairól le tudja hántani a pórusait betöltő homokot, amely mindenütt beleült az emberbe, s akkor egyszerre megszabadulva ettől, azt hiszi az ember, hogy újra szabaddá lett, hogy súlyokat dobáltak le róla és legalább is éveket fiatalodott vissza. Óh, az oázist csak az tudja megbecsülni, aki már egyszer végigkínlódta a Szahara borzalmát. Az oázist csak az tudja szeretni, aki sokáig sóvárgott az után, hogy újra életet lásson maga körül és azt a zöld színt, amelyet csak az élő növényzet tudja az emberi szemnek elővarázsolni. Minő nagy dolog az, az ilyen út után újra oázisban ülni, azokban a csöndes keretekben élvezni a gyümölcsök üdítő erejét és nézni a pálmák alól a hűsülő alkonyatban a csillagfényt sugárzó égburáját. De milyen szomorú érzés azután az, mikor újra el kell menni az oázisból vissza a sivatagba és az embernek megint látni kell a homokhullámokat és azt a borzasztó sívárságot, amely szinte nyomja az ember szívét s amely, mikor az ember közötté van, végtelennek tetszik. S még elhinni is alig tudja az ember, hogy újra jöhet enyhe oázis, ahol megint szép az élet és büszkék a pálmák és friss víz csillanik a kertek alján. Eljött elénk Onargla is, a nagy oázis, gépünk kerékforgásával elénk varázsolta azt is, innét pedig már nem volt messze Togurt, ahonnét a keskenyvá-

gányú vasút felszalad ide Biskrába. Azért ezt az utat követtük és futott a perc, futott az autó, pergett a homok, a múltó idő és a kerék — és íme, mi itt vagyunk! »Ennyi az egész, uraim!«

Ezzel elhallgatott, mi sem szóltunk semmit, de szemünk előtt ott lebegett az egész Szahara borzalmas földjével, amelyen mint kis hangyacsapat, autó segélyével átfutott az ember, hogy most már teljesen ő legyen úrrá fölötte.

Sir Douglas halála.

Sokáig nem bírtam megtudni valóságos történetét annak, miként pusztult el kitűnő barátom, Sir Douglas, az Atlasz-hegységben. A hír csak annyit tudott felőle, hogy mérges bogárcsípés áldozata lett, de semmi többet.

Mult év tavaszán történt, hogy lent jártam a Rivierán és ott üldögéltem a nagy terraszon a kávéház előtt. Sok vendég volt a café-ban és nem igen kaptak helyet az ujonnan érkezők, azért nem voltam meglepve, mikor egy barnaarcú, de európai öltözkű úr közledett hozzám és engedelmet kért arra, hogy helyszűke miatt asztalomnál helyet foglalhasson.

Ezalatt egyszerre csak a La Turbie felől keringőlni láttunk fent a messze magasban egy-két sasmadarat. Az idegen nagy érdeklődéssel nézte a szállongó sasokat, de bevallom, engem is nagyon érdekelték. Egy irányba néztünk, egy irányba volt lekötve figyelmünk, egy tárgyról gondolkodtunk és így csak egy-két szó kellett és megindult a társalgás. Pár perc múlva már a vadászatnál tartottunk, a szerencsétlenségeknél és íme, a sorozat megérkezett Sir Douglashoz. Erre vendégem megjegyezte: »Jól ismertem Sir Douglast, sőt a véletlen úgy hozta magával, hogy ott voltam halálos ágyánál és úgyszólván a karjaim között halt meg!« Erre bemutatkoztam és megkértem az idegent, hogy mondjon el mindent, amit szegény barátomról tud.

Monsieur Le Pas bányavállalkozó volt és Algir földjén kutatott ércet után. Kérésemre aztán így adta elő Sir Douglas tragédiáját: »Barikából mentem a

Hodna-hegységbe, amely az Atlasz-hegység Szahara felé eső nyúlványa és alabástrom után kutattam. Karavánom arabokból állott, akik az apró lovakat hajtották, mert tevével ide nem tudtam feljönni. Egy mérnök is volt velem, aki a fúrógépeket kezelte és akinek a hajcsárok munkájában segítségére voltak. Egyik völgyet a másik után kutattam át. Fáradtságos expedíció volt. Borzasztó vidék és a víz teljes hiánya. Mert elszenvedni a tikkasztó hőséget éppen elég, de ehhez még dohos vizet inni, ez már kegyetlen dolog. Szűk völgyben voltunk és mély fúrást végeztünk. Milen, a mérnök, nagy szakszerűséggel dolgozott és az összes hajcsárok segédkeztek neki. Egyszerre zaj támadt a munkások körül, majd hatalmas vízoszlop szökkent fel, valóságos geizir támadt, — hőforrásra bukkantunk, amelyek nem nagyon ritkák az Atlasz-hegységben. A munkát Milennel azonnal abbahagytuk és néztük a víz játékát, amint gőz lehétől kísérve magasra verte a víz habját, a pára meg mint a felhő, szállt föl a völgyből a magasba. Csudás látvány volt és órákig elgyönyörködtünk a vízmutatványban, mialatt a forrás vize ömlött alá a völgy alján, a gőz meg szállt föl a magasba.

Egyszerre csak emberalak jelent meg a hegyhát szélén és kiáltozni kezdett, nem értettük a nyelvét, beduin szavak voltak. Ezért az egyik emberünket eléje küldtük, hogy kérdezze meg a beduint, hogy mit akar. A hajcsár visszajött azzal, hogy az arab azt állítja, hogy pár völgynyire innen egy fehér ember fekszik sátrában és ő azt hiszi, hogy a halállal vívódik. Ez felrázott bennünket fásultságunkból és magunkhoz hívtuk az arabot. Aki erre elmondta, hogy ő Djela, az angol vadásznak a szolgája. Gazdáját valami mérges bogár csípte meg, lába feldagadt és iszonyú kínok közt fetreng. Tüstént utasítást adtam, két tömlőt megtöltöttem forró vízzel a frissen fakadt geizirből, azzal elindultunk Djela vezetése mellett fölkeresni a beteget. Ez a beteg volt Sir Douglas.

Pár óráig gyalogoltunk hegynek fel, völgynek le, mialatt a beduin Allahnak hálálkodott, hogy párát lehelt a föld mélyéből és rátalált táborunkra, míg végre egy sziklarakás alatt fekvő kis sátorhoz értünk.

A sátor vászon fedél-ajtaja le volt eresztve, hogy napfény ne hatoljon be a sátor öblébe. Mikor odaértünk, Djela óvatosan fölemelte a vászonajtót és én meghajolva, Milennel bementem a beteghez. Mély lélekzettel aludt, aztán egyszerre felhorkant, felnyitotta szemét és lázban égő tekintettel nézett ránk.

— Idegenek — susogta.

— Jóbarátok — feleltem.

Kissé megnyugodott, száraz kortyok futottak le nyeldekölőjén, azért inni adtam neki. Kissé megkönnyebült. Nehezen fölemelte fejét és könyökével alátámasztotta:

— A lábam!

— Megengedi, megnézem!

Fejével igenlőleg bólintott. De bizony szörnyű látvány tárult elénk, az egész láb meg volt dagadva és a mérgezés terjedt tovább, ezt itt a vadonban megállítani lehetetlen volt. Azért Milen és én elhatároztuk, hogy amit lehet, megteszünk a szerencsétlen ember érdekében, de viszont beláttuk azt is, hogy édeskevés az, amit érdekében mi tehetünk. A nagyszabású emberek rendes tragédiája érte utól szegény Sir Douglast. Az alpesjáró kavicsos bukik el és ő, Afrika nagy kutatója, bogáresípés áldozata lesz. Szegénynek a lábát a geizir kevés vizével fürösztgettük, de mást nem tehattünk, mert ide nyolc napi járóföldre semmiféle embertanya — nemhogy orvos — található nem volt. Ezért nem volt mást mit tenni, mint nézni a szegény ember halódását. Ami antifebrinünk, guininünk volt, azt mind beadtuk neki, de csak azt értük el, hogy néha egy-egy kisebb könnyebbülés állott be. Ilyenkor szegény szomorú szemekkel nézett ránk és intézkedett:

— Itt temessenek el az Atlasz-hegységben, mert ha valaki, úgy én szerettem ezt a vad világot. Kóbor vad-

ját éppúgy mint kóbor embereit. Ezért megérdemlem, hogy e sziklavilág zárja testemet kőbörtönébe. Belfastban vannak rokonaim, azokat kérem tudatni, ha itt mindennek vége lesz. Leveleim a málhákban vannak!

Körülbelül ennyi volt utolsó beszélgetése, ami még összefüggő volt, mert ezután is beszélt még, de ezek zavaros, kusza szavak voltak. Gyakran hívta Djelát. Ilyenkor izgatottan mozgott:

— A vad, a vad elmenekszik, Djela, élje Djela!

De ez a szegény arab úgy meg volt illetődve, hogy mozdulni is alig bírt és inkább Mekka felé fordulva, kezeit összefonva mellén, térdreerogyva imádkozott. Napnyugat felé láttuk, hogy a vég közeledik. Teste erősen rángatózott, nyugtalan volt és lélekzetvétele megnehezült. Ott szorongtunk körüle, a sátor födelét fölemeltük, hogy friss levegő férjen hozzá, a lemenő napnak már úgysem volt égető ereje. Ő is a napra nézett, szemeiben fénylett valami tűz, valami túlvilági lobogás, lázas arcával követte a nap korongját és remegő kezével rámutatott:

— Ott... ott megy a másik erő... fut a végtelenbe... de én megyek!... Utána megyek! Jogom van hozzá... tudom, ki vagyok... Utána megyek!

És mikor a nap lehanyatlott, az ő feje is lehanyatlott. Sir Douglasnak vége volt!

Másnap eltemettük, mélyen a kövek alá, nehogy vadállat megzavarja nyugalma. Sírára odatettük fegyverét és mellé egy sást, amelyet nemrég azelőtt ejtett el. Ez az ő szomorú története!

Le Pas elhallgatott és én nem láttam a körültem nyüzsgő tarka környezetből semmit, csak a messzeségben Sir Douglas kősíráját, amely könnyörtelen erővel takarja el a világ egyik legérdekesebb emberét.

Gyűrűzés.

Egy szép napon Írországból, Belfastból kaptam levelet, hivatalos értesítést, amelyet az ottani polgármesteri hivatal intézett hozzám. Nem tudtam elképzelni, mi közöm nekem a Belfast-i polgármesterhez, mit akar az tőlem! A levél mindent megmagyarázott. Mult hetekben fölbontották Sir Ernest Douglas végrendeletét és az örökhagyó akarata szerint arról értesít engem, hogy Sir Douglas hagyatékából válasszak magamnak az ingóságok közül egy emléktárgyat, mert a végrendelet ekképpen intézkedik. Megköszöntem a hivatalos értesítést, egyben értesítettem a polgármester urat, hogy mint-hogy én most Irföldre nem mehetek, ezért az elköltözött rokonságára bízom azt, hogy mit tartanak érdemesnek arra, hogy azt az örökhagyó nevében elküldjék nekem. Pár hét múlva aztán megérkezett a küldemény, kitömött mufflon-fej, melyet együtt ejtettünk el az Atlasz-hegységben és egy könyv.

Fölnyitottam a könyvet, szegény barátom naplója volt. Végtelenül meghatott a gyöngédség, hogy ezt küldték el nekem és hosszú levélben írtam meg hálámat a rokonságnak. A vadkos-fejet fölszegeztem a szarvas-aggancesok közé, barátom naplóját pedig eltettem emlékeim közé. Egy őszi napon borzasztó eső verte az ablakomat és így lemondtam arról, hogy elmenjek hazulról. Ekkor véletlenül eszembe jutott ír barátom naplója, lapozgatni kezdtem benne és abból írtam ki a következő sorokat:

...Negyvenkét napja bolygok a pusztában, a mene-

telés már állatnak, embernek egyaránt terhére van. Örülök, hogy bevergődöm Togurtba, onnét aztán a kisvasuton ismét Biskrában leszek. A sivatag kiszívta az erőmet, megette az energiámat, most már más kell, valami, amiben több az élet, több a frissesség, amelyben elevenebbek a mozdulatok. Visszatértem a vadászathoz. Alig pihentem ki magamat Biskra hús pálmái alatt, újra elővettem fegyveremet és aztán megint fölmentem a hegyekbe. Most a közel levő Dj-Aurésbe indultam és kopár szikláit Dj-Chela felől közelítettem meg. Komisz világ ez is, borzasztóan sivár, csak úgy, mint a többi Atlasz; de ez eléggé közismert, nem is jegyeztem volna föl ezt a kirándulást, ha valami szokatlan nem történt volna velem.

Mikor egyik este nyugovóra tértünk, láttuk, hogy hatalmas sas kering a közeli sziklák fölött, aztán hirtelen aláereszkedik. Jól megnéztük a helyet és másnap reggel, napkelte előtt, elindultunk abba az irányba és mire virradni kezdett, már a sziklatömb közelébe értünk. Ekkor játszódott le ez a különös jelenet előttem. A hatalmas sas fölbukkant a szikla mögött, de nem repült el, hanem szárnyait kitárva, másik szikla mögé igyekezett. Már vállamon volt a fegyver, de embe-rem intésére leemeltém azt és a madárra kezdtem figyelni; az egészen különösen viselkedett. Szárnyaival repdesett, jobbra-balra szökéseket tett és valami furcsa hangot hallatott. Ilyen hangot még madártól nem hallottam, volt benne valami a vonatok vészjeléből, a fölriadt elemek sívításából, valami olyan, ami valami rendkívülit jelzett. Lassan közeledtem feléje. Erre hátrált, mennél jobban siettem utólérni, annál gyorsabb lett és aztán egyszerre sebes szárnyesapással fölvágódott a magasba. Ekkor célba vettem, de vezetöm lefogta a kezemet... »Nem löni — anya-sas!«

Ránéztem az arabra és az magyarázni kezdte: »Félszeknek kell a közelben lenni. Azt kell fölkeresni, a madár az visszajön!« Erre elkezdtek kutatni a sziklatömb területét és valóban, a csúcsszikla tövében, egy nagyobb

hasadékban, ott volt a fészek és benne két pehelytestű, idomtalan sasfiók. Furesán nyujtogatták fejüket felénk, szemük repdesett és valami csipogó hang tört elő torukból. Az arab meglökte kezemet és fölmutatott az égre: az anyasas ott keringett fölöttünk és egyszerre csak zuhanásszerű eséssel lecsapott ránk és ott termett előttünk.

Nem volt szándékom lelőni az állatot, de kénytelen voltam. Mert amint a fészek felé hajolva néztem a fiókákat, rámesapott és egyik vágást a másik után mérte rám. Először a puskaaggal ütöttem el, de aztán, mikor újra erőre kapott és támadott, lelöttem. Sajnáltam a madarat és bár szép példány volt, mégis fájt, hogy lelöttem, mert sajnáltam a fiókáit. És amellet meg imponált nekem az, hogy anyai kötelességét oly nagyszerűen teljesítette. Először, mikor szárnyai segélyével azt a tévtáncot járta előttem, hogy félrevezessen és most, végül, mikor megtámadott, amiért a fiókáihoz közeledtem — engem, a fegyveres embert! Mily ősi erdő, mily vad elszántság kellett, hogy éljen ebben az állatban, hogy anyai szívét követve, fölvette velem minden alakban a küzdelmet. Az arab ezalatt benyúlt a fészekbe és a két pelyhes, csupasznyakú fiókát ölébe vette. Nem hagytam bántani őket, hanem magammal vittem mind a kettőt, hogy anya hiányában szépen fölneveljem a kis sasmadárkákat.

Velem is voltak napokig és szépen gyarapodtak is, de nagyon sok vesződség volt velük, mert ha csak lehet, elszöktek, idomtalan karmaikon tipegve. Ezért elhatároztam, hogy amint elég erősek, szabadon bocsátom őket. Csináltattam két rézkarikát az arabokkal és azokba belevésettem a következőket: Sir Douglas, 1912. Atlas mountains, Afrika. Ezeket ráerősítettem a madarak karommancsára, a boka körül. Aztán még egyszer mindeniket jól megettettem nyers kecskehússal és újukra bocsátottam őket. Egy szép reggelen fölvittem a hegytetőre és ott, a völgy előtt, elengedtem mind a kettőt. Ügyetlen futkosással és még esetlenebb röpdö-

séssel, amint tíz-tizenöt métert röpdösve levágódtak a földre, sorsukra bíztam őket és én visszatértem táboromba. Többet nem törődtem velük, de nem is hallottam soha többé róluk!» Eddig szólt Douglas barátom naplója. Ezóta ő is ott alussza álmát, valahol e nagy sziklák alatt és talán a sasok ott keringenek gyűrűs lábaikkal sírja fölött. Ezt az impressziót váltotta ki belőlem a napló olvasása. De aminthogy minden mulékony és főképpen az impresszió legelsősorban, amelyet a valóság játszi módon lekaszáll, ezért el lehet képzelni csodálkozásomat, mikor egyszer elővettem a klubban az angol lapomat, amelyet minden nap át szoktam olvasni és abban a következő hírt találtam: »Ritka példányú sast lőttek a Behring-szorosban a bálnahalászok. Szárnyainak hossza két és fél méter, egy méter magas. Lábán sárga rézgyűrűt találtak a következő jelzéssel: Sir Douglas, 1912. Atlas mountains, Afrika!«

Így jelent meg előttem újra elköltözött Douglas barátom sasmadara, hogy az ő emlékét jelentesse meg előttem.

Fátyoltánc.

Sok rejtélye van a messze délnek, érdemes kifürkészni őket, mert mindenik más, mindenik érdekes és mindenik egyéni. Blidahban láttam egy vásárt, bűvészmutatványokkal és exotikus trükkökkel, azért, mikor a szent mecset oázisában, Togurtban jártam, érdeklődtem, hogy errefelé nincsen-e meghonosítva ugyanez az intézmény, de azt felelték, hogy itt a sivatag méhében ez majdnem lehetetlenség, oly alakban, mint Blidahban, hanem itt az a szokás dívik, hogy a szent napokon, mikor a Türpé-ben nyugvók évfordulója van, nagy ünnepélyeket rendeznek és erre minden évben összejönnek a beduinok, az arabok, a hegylakók, a tunisiak, sőt Tripolisz, Marokkó és Algír vidékéről is jönnek szent hívők, akik a Szahara kóbor törzseivel és a messze délről jött négerekkel, különös embervegyüléket adnak.

A véletlen néha kezére játszik az embernek. Értésemre adták, ha van időm tíz napot késlekedni, tanuja lehetek a szaharai ünnepnek. Gondom nem volt, nem szorított semmi és így nem haboztam sokáig, hanem rendesen lemaradtam a kis vasútról, mely hetenként egyszer ment el innen Biskrába. De az is igaz, hogy az unalom soha így utól nem ért, mint itten. Mert be kell vallani, hogy bármilyen érdekes is az ilyen agyagfalú mecsetesoport, egyszer megnézni szerfeletti, de két hétig nézni az agyag- és sárfalakat, ez elűz minden érdekességet és a közöny gyilkos buráját bocsátja a legérdekesebb dologra is. És szép a pálmák alatt ülni, egy nap, két nap... de aztán megszokott lesz ez is. Széren-

esémre mire eljött volna az az idő, hogy meggyűlöljem az oázist, kezdtek karavánok szállingózni Togurtba. Már pedig minden karaván érkezése egy-egy szenzáció. Az egész oázis ott tolong körülöttünk és gurgulázó szavakban kérdez, beszél, magyaráz, érdeklődik, vitatkozik és csodálkozik. A tevék letérdelnek, leoldják róluk a málhát és az árut elszállítják. A szegény tevék is friss vízhez jutnak, az Oned Mya bőven adja az italt. Okos folyó ez, tudja, hogy hol kell felütni a fejét a sivatagból, csak ott, ahol hűs pálmákra számíthat, amelyek megvédik őt az irtózatoss naptűzés ellen; a pálmák megtudják azt, hogy csak ott szabad lebocsátani gyökereiket a sivatag porondjába, ahol közel van az Oned Mya földalatti áramlása, mert különben a Szahara napja könyörtelenül kiégeti őket. Így jött el a szent ünnep napja, mikorra a beduin harkák, épp úgy ellepték Togurt szent helyét, mint a legtarkább színű afrikai fajok.

Az ünnep a szent sírok körül az Imánok éneke, a Koran éneklése közt folyt le, az igazhívők leborultak kelet felé fordulva és lelkük a nagy Allah felé fordult. Az ájtatosság rendes képe. Az egész oázis tele burnuszos, turbános, fezes, csupaszfejű emberkeverékkel és láрма mindenfelé keleti adagban, azaz bőven, nehogy valamely fül megpihenni tudjon. Ott kóboroltam egész nap az emberkeverékben, árusokat, zarándokokat, tevehajesárokat, francia gyarmati katonákat láttam eleget. Kávéházakat, ahol a földön ültek a palánkfal mellett; édességárusokat, akik zaklatták az embert; — egy szóval minden össze-visszaságot, amit csak az ilyen keleti gyűlevész nyújtani képes. Átsiklottam felettük, mint a homok porszemein a pusztában, amelyeket szintén lát az ember, de hogy melyik-melyik, az igazán lényegtelen. Egyszerre azonban figyelmes lettem. Nagy dob- és síróhangszerek mellett egy sátor előtt nagy tömeget láttam gyülekezni, odamentem én is, közéjük vettem. A sátor vászonfala előtt gyékény feküdt, a gyékény sarkában kuporogtak a zenészek. És minden szem a sátorra volt tapadva. Végre nagy zene-zaj után

meglebbent a sátor vászonfala és kilépett rajta a bajadér. Fátyol ruhája, fátyol arcvédője, fátyol kendője vette körül hajlékony testét.

Rettenetes zajjal munkálkodott a zene, a bajadér pedig táncra perdült és hajlékony testét forgatta, lóbálta, dobálta jobbra-balra. Volt abban a mozgásban ritmus, vadság, örület, féktelenség mind táncfantáziába összeolvasztva, de ez a táncfantázia oly heves volt, oly lüktető és oly forró, mintha a Szahara egész forrósága itt lüktetve megjelent volna.

Ahogy a kezeit forgatta, ahogy a fátyolt lengette, libegtette, csóválta, a levegőben sodorta, az óriási ügységre vallott. Néha olyan volt az egész alak, mintha csak forgó fátyolhalmaz lenne az egész. Aztán újra előtűnt a bajadér feje, karja, csupasz idomaival. Gyönyörködve néztem ezt a táncot, mert határozottan új volt a számomra. De egyszerre olyasvalami történt, amit még ma sem tudok megmagyarázni magamnak.

A bajadér megforgatta maga körül a fátyolát úgy, hogy az mint valami gyűrű vette körül testét, lebegő mozgásában, aztán a fátyol mind jobban és jobban emelkedni kezdett, szélesült-szélesült és eltakarta a bajadér egész testét, de azért forgott, forgott az egész fátyolanyag szélesebben, mintha a bajadér minden izomerejével azt forgatná. Egyszerre csak megállt a fátyolalak forgása és a fátyoltüll összeesett, le a földre, oda pottyant és az egész csak annyi volt ott a gyékényen, mint egy marék szövehulladék és a bajadér meg nem volt sehol. Hogy aztán miként tűnt el a sebes forgás alatt a szemünk elől. Hogyan tudott a sátorba menekülni, mert hiszen oda kellett neki visszahúzódnia, azt ma sem tudom, és megfejteti talán sohasem fogom.

Maga a látvány felejthetetlen volt. És ami a legszebb a dologban, hogy ily egyszerű eszközökkel produkált ez a pusztai bajadér egy olyan dolgot, amit nyugat és észak földje létrehozni nem képes és amely csak a misztikus, titokzatos kelet világában jöhet létre.

Mikor visszafordultam, mögöttem vörös volt az ég-

bolt, borzasztó vörös, olyan vörös, amilyen az izzó kemence áttiizedett vasajtaja. Az arabok tudták, mit jelent ez. Estére fejükre húzták burnuszaikat, mert vihar kélt a nagy pusztában.

Meg is kaptam belőle magam is részemet. Mert Togurtól Biskráig üldözött a szél, homokcsatlósaival. És annak a kis keskenyvágányú vasútnak ablakait úgy összeverte finom szemcséivel, hogy csak úgy csattogott az üvegtábla a homokütlegek súlya alatt, amint minden egyes szélrohammal oda vágott egy-egy szakajtóra valót a vagon falához. Én meghúzódva ültem a fapadon és néztem ezt a szürke világot, amelyben a homok vonult sávokban, mint nálunk a záporosó, ha rajtaütés-szerűen beköszönt. És míg lassan döcögve haladtam Biskra felé, hogy végleg kivonuljak a Szaharából, arra gondoltam, hogy ha mindent el fogok is idővel felejtetni, ami ezen a furcsa, vad, hatalmas, méreteit alig elképzelhető földrészen láttam, arra a kis bajadérra mindég vissza fogok emlékezni, aki az ő rejtélyes táncával oly csodálatos módon megtévesztett és úgy tűnt el előlem, mint ahogy ezen a tájon a Fata Morgana egy villanással összeomlik és megsemmisül és eltűnik a csodáلكozó vándor elől.

Szehrab.

A modern kor egyik nagy találmánya a mozi, amely gyors tempóban kergeti el a szem előtt a képeket és az ember végül hajlandó elhinni, hogy élet az, ami előtte megjelent. De a mozi kis, szűk falak közé beszorított mutatvány és nincs igazi mérete, csak akkora, amekkorát a vászon területe megenged neki. De a rezgő képekhez méret kell, ha valaki azt akarja, hogy azok igazán hassanak, azokat, hogy erejük teljességében élvezhetők legyenek, ki kell engedni a nagy szabadba és hagyni kell, hogy maga a természet varázsolja őket elő. Elég gazdag a természet őserije föl-szerelésben, van annak mindenféle vetítőkészüléke, amellyel az ő fehér burájára — a láthatár nagy felületére — oda tudja varázsolni mindazt, amit csak hihetetlen ereje létrehozni, fantáziája megalkotni képes. Mi ehhez egy emberi ügyességgel és fizikai okossággal megszerkesztett vetítógépecske, gyöngye cincogás a hatalmas zenekar összevágó játékához képest.

Csak ki kell menni a vad szabadba és akkor meglátja az ember a nagy vetítógép, az őserő mozgószínházát. De az kint van a homokvilágban lent, lent délen az Atlasz-hegység alatt, a Szahara szívében, ott El Golea körül, ott, ahol a homok mélye nő, napfényre izzik és a hő erejétől rezgésbe hozza maga körül a lég síkjait, föl egészen a messze magasig, sűrűsödő rétegekbe hevítve azt. De ez az előkészület kell ahoz, hogy világra lehessen hozni a világ legnagyobb mozgóképeit, melyek ilyen intézkedések után, ilyen parancesszóra megjelennek az ég buráján.

Három napi karavánúton voltam még El Goleától,

kint a nagy sivatagban, mikor a rekkenő hőségben bemutatkozott előttem a Fata Morgana, vagy mint az arab suttogja mellettem: »Szehrab!« Nagyszerűen szép dolog, először rezegni kezd a levegő és aztán képződnek és gyors egymásutánban változnak a képek a néző előtt, amint a különböző légrétegeken átfutó sugár egyszeri teljes visszaverődés után befutja a homorú görbét és eljut az ember szeméhez.

Az ember tudja, hogy játék, az ember érzi, hogy nem igaz, de azért leköti az embert, mert elvarázsolja és elbájolja a lelkét és nagyszerűségével magával ragadja azt. Ott kint a sivatagban, abban az iszonyú forróságban, az átfűtött Szahara-katlan torkotszáritó, fojtó levegőjében, egyszerre csak a lankadt, szinte elalélt utas előtt a reménység, az öröm, a gyönyörűség érzését váltja ki a légmutatvány, mikor változatos műsorszámával a bámuló szem előtt megjelenik.

Először csillámszerűen rezgett a levegő előttünk, mintha nagy tó vizéhez közelednénk, aztán szépnövéssű pálmák látszottak, amelyek a víz partján állanak, madarak röpdöstek a légben, ibiszek, flamingók, nagy szárnyasok, majd fehér házak jöttek, lapostetős arab házak, amelyek oly ismerősek ezen a tájon. Aztán előfutott a lovascsapat, beduinok ültek a lovakon és vágattak, vágattak rezgő menetelésben. Aztán újra víz jött, de mi hiába mentünk feléje, az folyton távolodott tőlünk, elérni azt a »Gyermek és a szivárvány« regéje lett volna, de nem is várt volna minket, mert a víz helyét nagy tarka embertömeg foglalta el, melyből nagy csomó tevefej kandikált elő, — vásárt rendezett a Szehrab, nagy népes vásárt. Hullámozott benne az emberanyag, ember, állat, egyaránt. Ez a hullámozás nagy kedvence a Fata Morganának, ez benne van a vízmutatványban, benne a lovasok rohamában, benne a madarak repülésében és benne még a pálmák hajladozásában is. Ez a rezgés játéka, de minden játék-volta dacára is bámulatos dolog, méretei hatalmasak, ötletessége kifogyhatatlan, hatása varázslatos. És men-

nél többet néztem, annál jobban éreztem, hogy vonz, hogy húz, hogy csal, hogy ragad maga felé, hogy menjek utána, a csalóka közelbe, és akkor lesz pálma, fehér ház, víz, lovasember és sok minden, ami csak kell a sivatagjárónak.

Az arabok mellettem ültek a déli pihenőn és én elfogódva mondtam nekik, hogy ez alátvány, ez maga a mese.

Egy beduin megszólalt erre: »Van is meséje a Szehrabnak, nem is egy, több mese kélt róla, itt a sivatag földjén, a karavánok nyomán!« Én a látományt néztem és úgy félhangon válaszoltam a beduinak: »Mondj el egyet, nem bánom!«

A beduin pedig így beszélt el a sivatag kis regéjét: »Nagy Szahara pusztá földé, végtelen nagy birodalmán, titkon rejti, rejtegeti szép leányát, a szép Szehrab-ot. Tudják ezt jól mindenfelé, keresik is őt jobbra-balra, a buckák közt, a pusztá mélyén, fent a légtérben, bent az űrben, a hős leventék, a Nap fiú és a Szél legény. Nagy Szahara jól tudja ezt, ezért viszi helyről-helyre szép leányát, csodálatos délibábját, a nagyszerű Fata Morganát. Szehrab lelke ég a Napért, de gyűlölettel menekül a Szél legénytől, s amint az jön, bárha lopva, szél lebbenő erejével, Szehrab rebben, tovasiet és eltűnik a messze mélyben. De ha édes Nap ifjú ránéz forró nagy szemével, úgy a Szehrab varázslatos képpel ott áll égi-úti udvarlója színe előtt. És míg a nap őt merően nézi, az alatt a Szehrab képe egyre hajlik, egyre fordul és változik folytonos szép változatra, hogy a győztes Nap ifjú gyönyörködjön nagy szerelme szépségében. De a boldogság megölöje, a gyűlölet rossz ereje elűzi a boldogságot, mert jön Szél legény és nagyot fújva, elzavarja a jó Nap elől Szehrab leányzó bájos képét!«

A beduin elhallgatott, a mesének vége volt, de mintegy varázsszóra, szellő támadt és a Szahara nagy látványa, a titokzatos Fata Morgana, összeomlott, mintha sohasem kelt volna létre a levegő nagy horizontján.

Számum.

Homok hátán, homok alján haladtunk. Tikkadt volt a lég, nyomott a levegő. A légzés nehéz. Valaki rátérdelt a mellünkre. Valaki, akit nem láttunk, de valaki, aki azért jelen volt. Kint voltunk a *Dünék* között. Kint a homokvilágban, a sivatag sivatagjában. Togurt messze volt tőlünk, és messze volt tőlünk minden, csak a homok volt közel, oly közel, hogy a levegőben szállongva ajkunkig ért. Meleg volt, hőség volt, fullasztó volt köröttünk a lég. Mert ott ült a lég síkjain az a titokzatos valami, ami köröttünk élt és minket fojtogatott. Megálltunk, földreszálltunk, sátort vertünk. A tevék megfordultak, fejüket felemelték, majd lenyujtották. Aztán térdrerogytak, mintha törökösen imádkozni akarnának, földre tették fejüket, térdelő két első lábuk között, azután maguk alá húzták hátulsó combjaikat, lefeküdtek. »Borzasztó — szóltam — a tudóm nem működik! Izzadok, mintha gőzben volnék, minden súlyos, nehéz, ólomsúlyú, de a legsúlyosabb a levegő, mely vállamra nehezedik és mellemre térdel.«

Az arab kémlelt, megigazította szájjvédő kendőjét, majd térdreborult Mekka felé, és imádkozott. Némán álltunk, néztünk és álltunk, pihegtünk és vártunk. Az arab felállt és szólt: »Számum! Születik a Számum!«

Hátborzogatást éreztem a hőségben, a Számum neve idézte ezt elő bennem. A Számum neve, amelyről annyit hallottam, amelyről gyermekkorom lázas éjszakaín álmodtam s amelyetől félttem már attól az első

pillanattól kezdve, mikor a Szahara halott földjét megláttam.

A sátort felraktuk és az ásókat előszedtük. Ha szükség lesz rá, majd használjuk. A Számum, amely vihar erejével innen hordja a homokot, hogy felkapva az ég felé dobja, hogy messze-messze tájakon, tengereken, szigeteken szórja le, melyek sokezer mérföldnyire vannak ide, a Számum — születni készül!

A sátor előtt állunk, kendőt vonunk légzőszerveink elé, csak a szemünk szabad. De azt meg pápaszem alá rejtjük. A burnuszt behúzzuk a nyakunkba, pedig meleg van, pedig fojt a hőség, fullaszt a lég, ránknehez az ég. A távol látóhatár olybá tetszik, mintha borulna, homályosul a hajlata, akárcsak nagy esőre fordulna az idő. Pedig nincs itt sehol felhő, még egy tenyérnyi sem, nincs itt pára sem, sem víz vagy patak, mely ködöt lehelhetne, csak egy fullasztó kemencehőség, mely összeszorítja az ember mellét. Végre szélesapás jön, meleg, mintha gőzfürdők kürtöje lehelné az ember arcába, aztán kezd a szél lengedezni, erősödik és feléled. És fújni kezd, és fúj, és fúj, és csapdos, és tombol, és ordít úgy, hogy megremeg bele az ember, és hangja mind erősebb és erősebb lesz, mintha az egész nagy Szahara ordítana. Rettegetes és hátborzongató. De maga az a produkció, melyet a Szahara ezalatt a vad zene alatt végez, az fölötte áll minden ember képzeletének, az túl van a legnagyobb méretű fantázia határán. Az maga a »fenyegesség!«

Mikor a legelső szélesapás jött felénk és lengedezni kezdett a szellő, akkor a homokszemek szépen, csöndben megmozdultak, mintha sorakoznának és fölfejlődnének valami láthatatlan parancsok titkos szavára. Elnéztem őket ott a földön, hogy mint iparkodtak, mint vonultak egymás után, mintha nagy félelem töltötte volna belsejüket el, hogy elmaradnak a szélparancstól, azért sietni kell és menni szépen, egyik szemnek a másik után, mert az előző már mutatja az út irányát.

Vonult a föld, mint egy nagy karaván, homokszemek milliárdjai futkároztak a vad fövényen, de nem összevissza zagyvaságban, de mind tudták, hogy merre mennek, hogy hol van a halomföldek bércecs éle, hullámvölgye és úgy mentek ők kelet felé, nagyszerűen nagy menetben. A menet megvolt, már kialakult, a tömeg szépen útrakészen elindult a sivatagban. És mentek, mentek, egyre mentek, ezer szélén a völgymenetnek, és kúsztak, kúsztak, lelapultak a hegybörcén a völgyhalomnak. Mennyi élet a halott földben, mennyi élet a homokszemben.

De az ütem megváltozik, sietősebb lesz a menekülés, mert a szellőcsapás szélre fordult és erejével egyre jobban nekifekszik, hogy engedelmes hű rabjait, homokszemű csatlósait üzze-hajtsa maga előtt. Hogy mennek most, hogy sietnek. Szinte zúgnak, úgy előznek, mint egy vékony szürke fátyol, földre bújva, úgy húzza tovább homoktestét a megindult sivár földön. Most a szél átesap új indulatba, mely a viharlég vad hevével, óriások erejével dől neki a vad vadonnak és pucolja a tar hantokat. Feldönti a holt halmokat, megkavarja a sivár föld arculatját és fölemeli, légre dobja a Szahara vad homokján. Csábítóan bűg a vihar, hangja éles, majd mélyülő, mintha titkos dalt fújna most, hogy fölkelte a dermedten szendergőket és minden egyes homokszemnek kiadná a rendeletet: »Föl a földről, föl a légre, föl az égre, felhőroncsra, ködfoszlányra, párabérere, gőzorumra s aztán szállni, szállni a nagy messzeségbe. Völgyön-hegyen átrepülni, fönt a légben keveregni s aztán hopsz, föl a csillagégre és száguldani a lég síkjain a végtelen tengerébe!«

Csodálatos és borzasztó, hogy a szél fúj és vonul a föld. Repül a hant és bűg a hangszer, a nagy muzsika, valahol a messzeségben, a beborult csodaégben, a Szahara vad szívében. Ez a hangszer a csodahangszer, hangszálai homokszemek, melyek légröptükben ütődözve muzsikálnak.

És a Számum egyre fújja nagy lehével a melódiát

és a bűvös hangszer azt muzsikálja: »Föl, föl, apró homokszemcsék, most itt a tánc, a mi kergetáncunk, rajta-rajta, tánc kezdődik, fürge-pörge, száll a homok, fut a föld, forr a tájék, forg a porszem, csak repülni, vihar talpán, szélsarkával, sarútánc, éghajláson!«

Ameddig a szem csak ellát, sűrű homokfelhő zúg s mint a függöny a színpadokon, úgy húzódik át a tájon. És sír, zizeg, bűg, rezeget, jajgat, homokhangon kesereg. De azért csak futja útját, mert érzi, tudja a Számum hatalmát. Nem mer megállni egy pillanatra se, sőt amint megy, a földet is fölkaparja, fölkapja a lent ülőket, aztán hajrá, hoppla, hoppla. Száll a homok sűrű szála, fölverődve, mélyre szállva. Porzik a föld, nagy huzatja aláhajlik, sodró heve fölesapódik, most tölcserőtt kever a vad avaron, hogy fölverődjék a magasba, aztán onnét zúdít, leönt és sűrű köddel alászitál forró, fojtó homokföldet, mely mindent lever és betemet.

A lelke remegett, a borzalom ott volt előtte, a Számum, a rettenetes, a földi erőn túllevő hatalom, ott tombolt, ott dühöngött előtte. Az est leszállt. A sátorba menekültünk és hallgattuk a pusztát, vad melódiáját. Éjjel felé már nem zúgott annyira, nem üvöltött úgy a pusztát mélységes hangja, megnyugodni készült, mi is lenyugodtunk.

Reggel, az ébredéskor, az arab lapátolta a homokot a sátornyílás előtt, félrehúzta a sátor falát és friss levegő csapott a sátorba. A Szahara megint nyugodt volt, a friss homok szeszélyes ráncokkal elhelyezkedett, új alakulatokat alkotva a halott földön. A levegő tiszta volt és üdítő és a tiszta légtérben fölkelt a nap és szállt föl égi pályáján a magasba, hogy behintse arany sugarával az ő halott birodalmát és életösztönre serkentse az élőket, mintha sugárnyelvvel azt hirdetné: »Elmult, meghalt a vad vihar, újra itt a fény, a tiszta lég, föl, föl, tova még, tiétek a nap, tiétek az élet!«

A holttenger színei.

Nagy tévedés azt hinni, hogy a Szahara csak egyhangú, holt birodalom. Él az mindenképpen, csak hogy mint ahogy másmilyen a területe minden földeknél, azonképpen az élet is másképpen jelentkezik ottan. De ha az ember figyel, meglátja a Szahara életét minden irányban. Homokvonulásban éppúgy, mint színváltózatban. Mert ahogy minden hangya hangya, épp azonképpen minden homokszem homokszem, de mégsem egyforma. Valami különbség mindenik között van, épp ahogy minden kis feketetestű hangyácska nem teljesen azonos társával. A különbséget meglátni közöttük nem kell más, csak — szem, megfigyelő szem! A Szahara homokföldje is gazdag színekben, de ezek a színek nem oktávban különböznek egymástól, sem pedig nem játszószák a kiegészítő színek szellemes játékát, hanem árnyalatokban variálják azt, amit egy-egy szín a maga rezgési körzetében bemutatni képes.

Mikor először meglátja az ember az Atlasz-hegység sziklabércéről a látóhatár nagy távlatában elsimuló Szahara hullámos földjét, akkor szürke-barna színfelületet pillant meg, amely a távolban összeölelkezik a ragyogó égbolttal. Ez az első színekép, melyet ez a halott föld mutat.

De hogy színváltozatait megismerje az ember, ehhez ki kell menni a homokhegyek közé és végigélni ottan az egész napot és akkor látja csak az ember, milyen szépen változnak a színek ennek a ráncosbőrű földnek — arculatján!

Éjjel van, felhős éjjel, nem látni öt lépést sem, fekete a világ, fekete a puszta, gyászszötétségben hallgat a Szahara. De kis szellő támad, a felhők vonulni kezdenek, majd a hold halavány fénye áttör a felhők között. Világosság támad és látni! Látni egy ezüstszürke földet, mely nyugodtan alszik és hagyja, amint a tisztuló hold mind ezüstszinűbbre festi át homokbőrét! Óriási látvány, alszik a nagy Szahara, a hold szelíd szemfödője alatt. De a szél éledni kezd és szárnyára kapva hordja a homoksereget, a levegőég megtelik homokszemekkel. És a homokfelhőn átszűrődő holdfény vöröses színnel pislog a bizonytalan színű föld felett. Mily misztikus az egész, a határvonalak összefolynak, a színnek határozatlanokká válnak, az egész föld kereke bizonytalan érzést kelt, mert nincs semmi biztos határoltág: sem a színekben, sem a vonalakban.

Reggel felé a vihar csillapul, a homokszemek leüllednek, a hold ideje elérkezett, hogy mind tisztábban és tisztábban ragyogjon, de ideje lejárt és nem áraszt-hatja teljes ezüstoffényét a holtengerre, mert kelet felől virradni kezd, a hajnal érkezik.

A szürke homoksivatag most kezdi el a színek igazi cseréjét. A halavány hold verte ezüst-fehérből szürke hamuvá hanyatlik először, de ez a színhanyatlás csak előkészület a nagy színváltozáshoz, az élénk színek felhajtásához. Mert amint erősödik a hajnal ereje, azonképpen élénkül a Szahara színe is. Nem hamuszerű többé, de világosszürke, majd szép lassan sárgulni kezd, közeledik az okker színéhez, de azt beváltani egészen nincs ideje, mert a hullámhegyek ráncos arculatjára feltolja magát a pirosszemű nap és egyszerre csak a hamuföld — bíborfölddé élénkül át. Bíborfölddé, mintha finom ecsettel bíboresigák véréből egyszeri áthúzást tettek volna rajta egy óriási ecsettel. Felséges látvány, megdermedt földhullámok finom pirosszín kivitelben. Olyan, mintha valami dicsfény övezné ezt a némaságában is nagyszerű földet. Ez a diadalmas nap hódító erejének dicsfénye, amellyel újra átveszi az uralkodást a

halott tenger fölött. Az egész táj csodás színében olyan, mintha ő is megmosolyogna az új nap születését és ezért öltözködik homokszemeivel a bíbor fénysugarak színköntösébe.

De a nap emelkedik örök pályáján. Helios lovai vágatnak az ég buráján és a kerekképű napkirály egész mivoltában felemelkedik a halott föld fölé. Most már nem piros többé a színe, de narancssárga, amely színváltozatot mohón használja fel a Szahara földje és sárgás narancsfényben tetszeleg az emelkedő nap előtt, míg végre az erőteljes nap szétlöveli a homokföldön az ő igazi aranyugarait, melyek ragyognak, égetnek, világítanak és forróvá hevítik ezt a mérhetetlen homokvilágot. És az arany-sárga sugarak egyre erősebben és erősebben hevítik a homoktorlaszokat és mozdulatlan szürkés okkersárga színben hevül az egész pusztaság. Tulajdonképpen ez a Szahara standardszíne, ez az ősszín, mely őt jellemzi, ez az a szín, amelyben képzeletünk világában él és a többi csak színváltozat, színjáték, melyet mellékkörülmények váltanak ki. Mert egyenlő napsütés mellett, tiszta kék ég alatt ilyen csak a nagy homoktenger: — amint felhők kezdenek úszni az égen és a nap fénye el-eltűnik a felhőtakaró mögött, akkor foltos lesz a Szahara, az árnyék foltjai szürkévé festik a homokföldet, míg mellette sárga színnel ragyog a homok. Érdekes, amint a felhőárnyék bukdácsol a homoksivatag fölött; olybá tetszik, mintha ott, ahol árnyék fűdi a homokot, ott komolyabbá lenne a Szahara földje. Pedig az egész csak optikai csalódás, mert egyenlően kegyetlen és sivár föld ez, akár az arany nap ragyogja be kietlen földjét, akár homályos árnyék vonul a szomjas buckára. A Szahara mindig csak Szahara marad. Az a sok mirriád homokszem játszhatik a színváltozatokkal, de egy percre sem fogja kegyetlen mivoltát megváltoztatni. De el kell ismerni azt is, hogy nagy eltolódást okoz színváltozásban, ha a ragyogó nap alatt viharszél támad és a fölvert, mozgásba hozott homokbirodalom a szél szárnyán fölverődik a magasba és

ezen a homokfüggönyzeten tör át a nap ereje. Nem okkersárga többé a Szahara színe, hanem valami szürkés narancsárnyalatot ölt magára, amely félelmetesen esunya és egészében borzasztó. Ez a vihar színe és míg ez kidühöngi magát, addig ez a szín uralkodik a holt birodalom felett. De csunya és lélekfojtó a Szahara akkor is, mikor a tornyos felhőkből eső hull szomjas földjére. Olyan szürke ilyenkor, mintha piszkos lenne egész felülete.

Hiába, igazán szép színe a Szaharának csak a déli nap arany verőfényében van, mely bármily égető erővel tüzel is, de megadja a homokbirodalomnak az őt megillető sárga arany színt, mely oly jellegzetes erre a különös területre és amely szín révén él képzeletünkben e pusztá föld végtelenje.

De a csodás nap trópusi ereje más csodát is tud az arany homokhullámokon bemutatni. Rezgésbe hozza a levegőt hőhullámai révén és egyszerre csak a látóhatár szélében emelkedni kezd valami, majd fölvetődik az égre és ott rezeget, ott ragyog, bevilágítja az egész látóhatárt. Gyönyörű folyók hullámanak rajta, a folyó partján ott állanak a bólogató pálmák, nagyszerű fejdíszükkel és fehérkupolás mecsetek kacsingatnak elő a pálmafák erdőszerű ligetjéből. Csupa üdeség, csupa élet és minden vágy, melyet csak a fáradt utazó fantáziájában életre tud kelteni a Szahara kérlelhetetlen földje. Mindez ott rezeget az ember előtt, a legcsodásabb gondossággal felidézve. Változatos és sokféle: összefolynak képei, hogy más alakot mutassanak, amint a mozgásban levő ember feléje halad. De azért bármit jelentessen is meg előttünk, mindig grandiózus és bámulatot érdemlő. Csodavárosok rezegetnek néha fönt, fehér kövekből összerakva, és hús utak látszanak fáktól beárnyékolva, mialatt izzik az egész homokföld és félelmetes ereje fojtogatja az utazót. De a szeszélyes levegő azért csak tovább játszik és a Fata Morgana az égen ragyogtatja bűvészi tudományát. De ez is csak addig lebeg a halom fölött, míg a nap útján olyan szöveget ír

le, amely megfojtja aztán a Fata Morganát. Akkor egyszerre összeomlik az. Napnyugat felé nincs többé csoda-produkció. Akkor az arany Sárga homok megint narancsszínű kezd lenni és mire a látóhatár sarkába szál a nap, a vörös szín megint átfutja pihenésszerűen a homokhalmokat.

Mikor aztán a nap eltűnik, akkor komorulni kezd a halott föld areulátja. A sárga szín megbarnul, aztán szürkül, másként — feketeszürke lesz, míg az éj sötétjéből belehal a fekete sötétségbe. Ezzel elalszik a Szahara színe és összefolyik a borus ég alatt egy nagy feketeséggé, amelyben együtt alusznak a föld és a felhős ég ebben a halott tartományban. Több szín nincsen: a fekete lenyelte valamennyit.

Egy különös város.

Gyűrött a föld Afrika partjain, az Atlasz-hegység lábnyúlványai össze-vissza szaggatják a föld szintjét. Völgy, domb, szakadék, sziklahát egymást kergetik. De csak így tud hirtelen változatot idézni az ember elé.

Algírból jöttem és a kegyetlen sziklák közt futó vonat furesa kanyarulatot tett, mikor egyszerre csak előttem állott egy különös város. Meredek sziklák tetejére épült és úgy gubbasztott a sziklacsúcon, mint valami sasfészek, mely az emberszemek elől menekült erre a kietlen tájra.

Először azt hittem, hogy a kisázsiai Afion-kara-Hissár jelent meg előttem, de aztán hogy jobban szemügyre vettem, kibontakozott előttem Constantine különös városegynisége. De míg Afion-kara-Hissár ott Anatóliában magányos sziklacsúcsra épült, addig Constantine nem mert elszakadni teljesen a nyugati hegyháttól és Bab-el-Oned felől most is össze van forrva a sziklafölddel.

Külseje teljesen egyéni, fekete sziklán ül a fehér-falú város. Évezredes tradíciók veszik nimbuszszerűen körül hírnevét, mert Jugurtha ideje óta mindig nagy szerepet játszott ezen a földrészen. Tudta értékelní különleges lényét, de az elvonuló népek is megértették az ő nagy fontosságát.

Csúnya meredek hídon megy az ember a pályaudvarról és még egy hatalmas, modern hídon kell átkelni, hogy a városba érhessen.

Hogy minő furesa város Constantine, csak akkor

érzi igazában az ember, mikor átér a sziklapartról a város falai közé, — csak akkor, mert látja, hogy ez másmilyen, mint az effajta városok és ez nem hasonlítható össze egyik várostársával sem és most bevallom, hogy mikor bent járkáltam a városban, olyan szomorú, nyomott érzésem volt ezek között az összezsúfolt házak között, mert valahányszor kiérttem a Rummel-szakadék partjához, mindig azt hittem, hogy fogoly vagyok, akit idecsaltak és most elzártak a világ elől. Pedig érdekes lenézni a város kőkorlátjáról a közel ezer láb mély szakadékba, mert érzi az ember, hogy nem közönséges jelenséggel áll szemben, hanem a földképző esodák sziklagyűrődését látja maga előtt úgy kialakulni, mintha hatalmas ujjak nyomták volna a sziklafalakat, — puha viaszként idomítva, — hogy itt most sziklavárat formáljanak, mely páratlanul áll az egész föld kerekén. Már-már majdnem készen volt az egész, mikor láthatatlan alkotója, úgy látszik, megunt a sziklavár formálását, mert a nyugati oldalt nem szakította el a hegygerinctől. Az úgy oda van forrva, hogy látszik, hogy ősidők óta így volt már és a folyó ereje ezt az oldalt nem merte kikezdeni. Talán félt tőle, tudta, hogy erős és szívós elhatározással kapaszkodik a fensík száraz földjébe, vagy talán a Rummel megunt azt a csúnya vakondok munkát és azért ezt az oldalt már nem vágta át vízerejével. Ezt ma már megmondani nem lehet, de érdekes az, hogy azon népek elméjében, akik Jugurtha ideje óta várnak használták Constantine városát, egynek sem jutott eszébe az, hogyha már a természet nem fejezte be itt különös művét, ők álltak volna neki és legalább ők ásták volna ki a szakadékot és így örök időkre megközelíthetetlen várrá alakult volna át ez a különös város. Hisz van ennek egy kőhídja, melyet a természet sziklacsoportja meghagyott részére és ez a Bab-el-Kantara. Éppen ellenkező irányban van Bab-el-Oned-del. Nem is vették be soha a várat a kőhíd felől, hanem mindig a szárazföldi csökevényről vívták meg Constantine erődeit. Itt

volt az utolsó harc is, melyet Damremont tábornok vezetett. Ő okosabb volt, mint Clausel marsal, aki megostromolta a várost és az ostrom után elkedvtelenítve elvonult a város várfala alól, ugyanakkor, mikor Kasbahban, a város fellegvárában, azon tanácskoztak a beijedtt törökök, hogy kitűzik a fehér zászlót és átadják a győztes ostromlónak a várat, hadd lengjen ormán a francia trikolór.

Szegény Clausel, ha csak pár órát vesztegel még, akkor mint győztes marsal él az idők végéig nemzete történelmében, de ő szenvedélyes és lobbanékony ember volt, gyorsan kész az elkedvtelenedésre. És így a marsalbot bizony kihullott kezéből, mikor visszavonult Constantine falai alól. Pedig csak hátra kellett volna tekintenie és akkor ott látta volna a falakon az álldogáló városnépet, mely maga sem akarta, nem merte elhinni, hogy a marsal visszavonul, mert ha akkor gyorsan visszafordul és rohamot fujat ön, kedves Clausel, akkor öné Constantine vára, öné a város, öné a dicsőség, a marsalbot és nemzete örök elismerése. Így meg csak a feledés.

Már okosabb volt nála Damremont. Előbb jól kifőzte tervét. Jól felkészült, — lelkéből pedig kiirtotta a csüggedést és helyébe az elszánt akaratot ültette, mert ő, mihelyst a város falai elé érkezett, szent akaratral elhatározta, hogy úrrá lesz a város fölött. Először ő is izent a töröknek, hogy adják fel a várat, de ezek gögösen letorkolták a követet, hogy míg ők élnek, erről addig szó nem lehet.

A tábornokot nem kedvtelenítette el a férfias üzenet, sőt szinte ösztönözte, hogy annál nagyobb hősi tettekre kell elszánni magát. Hú segítőtársa volt Lemorciere ezredes, aki, mikor megkérdezte tőle parancsnoka a roham előtti napon: — Miénk lesz-e Constantine? Elszántan felelte: — Vagy meghalunk, vagy tizenegy órára miénk a város!

Reggel a kondiat plato felől indult meg az ostrom, Damremont tábornok ott halt meg, a hős ezredes azon-

ban beváltotta szavát, bár lábait összezüzták a robbanások, de ő megérte saját jóslatát, mert a város reggel csakugyan a franciáké lett.

Több mint félszázad mult el azóta és az ostrom kapuhelyén áll most Damremont tábornok emléke és a Kasbah ormán azóta ott leng a francia trikolór, — a hős emléke lengeti!

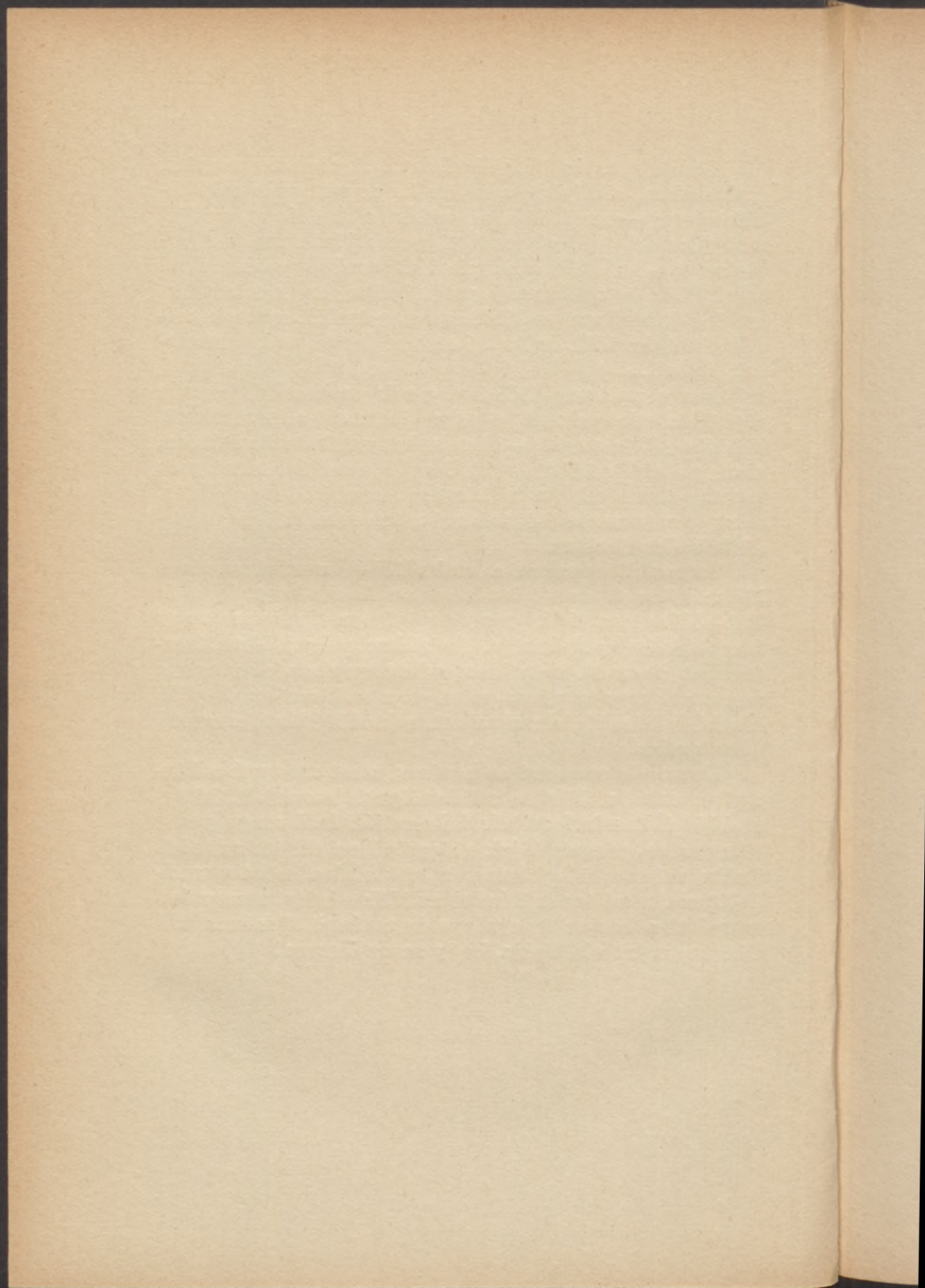
De nem ez érdekes itt, Constantineban, mert ez csak történelem, melyet emberek csinálnak, hanem az a nagyszerű, amit a természet itt alkotott, amit a víz ereje itt művelt, mégpedig nemcsak a patak haragjával, amely kikezdte a szikla oldalát, aztán lassan le-süppedt abban, úgyhogy ma már szédítő mélységben folydogál, hanem a föld alatt gubbasztó meleg vizek hatalmával karöltve, melyek előtörve rejtett üregekből, átszakították, kilyuggatták a sziklaföldet, hogy szövetkezve a patakvízzel, ezt az érdekes szakadékokat, ezt a különlegességet itt megformálják. Ezt kell itt meglátni, ezt kell itt megbámulni és elhagyni minden mást, mit emberkéz alkotott. Azért csak le, le a Rummel sziklavölgyébe, azokon a hihetetlen keskeny csapásokon, ahol sziklakőről-sziklakőre kell lépni, hogy az ember megkerülhesse a várost és megláthassa a földképződésnek ezt az érdekes maradványát. Mert hisz nem a Rummel vájta ki ezt a mély szakadékokat, mert akkor csak az ő szennyves vize kavargogna benne, hanem a föld alatt lévő erők gyúrték így a sziklákat itt és közbe meleg forrásokat szökkentettek a kőtartályok ciszternaszerű mélyedéseibe. Közbe-közbe mesterséges kőhidakat hagytak, melyek szikla-eresztékekkel kötik a fellegrát a part oldalához. Könyörtelenül sivár ez a furcsa szakadék, és ha az ember az aljáról felnéz a magasba és ott fent meglátja Constantine fehér házfalait, akkor úgy érzi, mintha ott a magasban szabad világ volna és innét fel kell menekülni oda, mert különben a sziklaszoros megfojtja az embert. A sziklák fölött pedig ott szállong a sok szirti sas, kis keselyű, véresefajzat és víjjogva keringel a rejtélyes hely körül.

Ki tudja, talán ők emberhúsra várakoznak megint, emberhúsra, amelyben annyi alkalommal volt elődeiknek része; — mert hisz az ember, a természet csudáit mingyárt fel tudja használni gonosz indulata kielégítésére, az első keresztényeket is erről a sziklafalról taszították le a Rummel mélységeibe, hogy a martíremlékezet hirdesse emléküket, amíg testük a sasok prédája lett. Az idők árján új emberhúst várnak e madarak talán?...

S míg szállong fölöttem a sok saskeselyű és míg röpköd a szirtigalamb s míg látom ezt a kegyetlenül különös sziklatanyát; — érzem, hogy Afrika belsejében, ahol vadabb a föld és kietlenebb a szikla, mint más messze tájon, ott a sziklavár sem lehet másmilyen, mint ez a furesa, sehol máshol mása nem látható, egyedülálló Constantine.

Lassan felmentem a szakadékból megint a város köpartjához és onnét lenéztem az Atlasz-hegységen át Bab-el-Kantara felé, mely mögött a Szahara nagy homoktestét nyújtóztatja. És akkor még jobban éreztem azt, hogy itt nem lehet másmilyen a vidék, sem a vár, sem maga a város, mint ez a sziklaacsúcon épült, kis fehér házakból összerakott, sok időt látott, szomorú Constantine.

Komor és szomorú ez a város, mert szomorú a környéke, csúnya, kietlen sziklavölgyek szorítják, kőtörzsekből álló szirtfensíkok fojtogatják és ő maga pedig elhagyatva, messze tájak ridegségében áll itt egyedül. Talán azért is ült föl erre a sziklafalra, mint egy elűzött sas, mert innen kémlel az idők végéig, merev fal szemével a komor hegységre és a távoli Szahara vad földjére, mint aki tudja, hogy az az ő sorsa!

EGYÉB KALANDOK

n
j
k
t
a
e
E
a
g
r
l
é
z
l
c
l
r
r
f
v
a
e
a
l
.

A kalandok világa.

Réges-régen, a messzemultban, mikor még a felnőtt emberek óriásoknak tündek fel előtttem, a kert alján, a fák tövében elbújva, olvastattam Jules Verne könyveit, végigutaztam az ő Nautilus-án a tenger rejtélyes világát, ugyanígy hasítottam Hódító Roburral a lég síkjait, avagy keltem útra rejtélyes szigetekre, elképzelhető és gyermekszívemet izgató kalandokra. De Robinson könyve sem hagyta hidegen szívemet, hogy aztán Cooper vörösbőrű romantikája teljes boldogságot szerezzen gyermeklelkemnek. Még most is látom magamat, amint keresem az árok sűrűjében a különös lényeket, melyek a könyvek hatása alatt kellettek hogy éljenek azon a vidéken, legalább fantáziám így varázsolta elém azt. Szorgos kutatásaim jutalma persze nem lett egyéb, mint egy-két megriadt gyík, meg nagyagancsú szarvasbogár, legfeljebb egy-két törött kagyló, amelyek az árok vízmosásában furesa kövültként megmaradtak. De azért mégis azt kell mondanom, hogy ezeknek a napoknak köszönhetem azt, hogy aztán mikor felnőttem, elindultam a világot bejárni. Az a kalandvág, mely gyermeklelkemet eltöltötte, nem halt meg az idők folyamán, sőt megerősödött, kifejlődött és megerlelődött bennem, hogy bejárjam a földet. Igaz, hogy akkorra nem azt a világot találtam többé ottan, amelyet gyermekkorom könyvei felidéztek bennem, hanem újat, egy másszerűt, mely mindentől különbözött, amit odáig láttam és új volt külső és belső vonatkozásaiban.

Mikor először indult velem útra az óceánjáró hajó

és nagyturbinás gépeivel szelte az Atlanti vizét, s én odadőltem a hajókarfához és elnéztem a végtelen mozgású vízvilágot, fiatal lelkem olyan félelmet érzett akkor, mintha könnyörtelen vadállattal találná szembe az ember magát, mely minden pillanatban képes összemorzsolni. Ösztönszerűen éreztem meg a tenger vad erejét. Volt is benne részem. Alig hagytuk el az Ír-föld partjait, elkezdte a szél mesejátékát a habtarajos hullámokkal és az én hajóm, mint hatalmas vadkaeca, bukdácsolt a hullámverés között.

Itt volt a vad erő, amit én megsejtettem, hogy dobta oda a hajótesthez a víztöleséreket, hogy az a nagy, sokemeletű építmény vízzuhanyba úszott, kéménye tetejétől, le-le, a víz színéig. Forgott, fújt, nyögött, re-csegett, mert rázta titokzatos vad erő, amely most hullámföldjén hatalmába kapta. Ez volt az első találkozásom azzal a rejtélyes erővel, mely mindenütt elszunnyadva él a nagy természetben és mikor elérkezettnek látja az időt, megjelenik. Így úsztam át először az óceánt. Így láttam meg először messziről pislogni New-york felhőkarcolóit, melyek villanyszemükkal sirtak az érkező hajó elé az éj sötétjében, mikor átszeltük az Atlanti vizét.

Ezzel a vad erővel találkoztam Kanadában is egyszer. Igaz, hogy jelezve volt, még a távirópóznákon is hirdette a jelentés: »Tornádó jön! vigyázzatok!« És meg is jött a tornádó. Csinált a kanadai tavak és fenyőerdők között olyan kalamajkát, mintha tánpera akart volna kelni, fával, tóval, hegyvel, bércel és mindennel egy pillanat alatt. A tó keverte síkvizét. Az erdő tépdeste szálkadíszét és dobta és törte és zúzta a hegygerincét, a kövek zuhantak, a gyönyörű fenyők elpattantak és a vízbe hulltak. Úgy lapultunk a kis favázas ház szobájában, mint a hernyó simul a falevélhez vihar táján. S a tornádó ezalatt dolgozott. Útja nyomát nem tagadhatta volna el soha, évtizedek fogják mutatni, merre járt, megváltozott ujja nyomán a föld színe. Az erdők nem voltak többé erdők, a tó meg más medret

keresett, mert a hegyormok beomlottak eddigi helyére és hozzá zúgott, zúgott olyan hangon, amelyet ember sehol nem hall. Talán messze innen Kanadától van ennek egy ikertársa, amely gőzlehelével a homokföldet szántogatja. Ez a Számum, a Szahara nagy borzolója. Ezt is láttam egyszer elfutni a fejem fölött. Ebben is ott tanyázott a természet vad ereje.

De mind eme romboló erő mellett van a természetnek csodatevő ereje is, amit hirdetnek a nagy víz-esések, amerikai csodapartok, vörösbőrű óriásfák, ilyen színű Cannonok, ázsiai és trópusi meleg tájak. Ezt mind felleltem, míg útrakeltem, de e között a tájak között ott élt rajta e világrészek népvilága és különböző erdő-vadja. Az ázsiai muzulmánától és az afrikai négektől, Amerika vörösbőrű lakóiig mindenkit megtaláltam s mindenikkel elmulattam valahányszor útrakeltünk és ama tájék vad világát megkerestük.

Ha így visszagondolok a multra, s arra a sokféle vadászatra, amiken a kalandos utazások sok idején átalestem, most, ha úgy visszanézek és meggondolom, tudom, hogy az összes népek között vadászatra a legalkalmasabb Amerika rézbőrű indiánja! Az a szem, amellyel az indián meg van áldva, az olyan csodálatos erejű, hogy azt fehér ember elképzelni nem tudja. Amiket mi még foltoknak látunk az erdő sűrűjében, az összeverődő levéltömeg között, arra már ő megmondja messziről, hogy vadbőr-e, amely rejtőző vadat jelent. Oly biztonsággal emeli a fegyvert, az előttünk még nem látható vadra, hogy az ember bámul, hogy mily csodálatos képesség lakik ilyen indiánban. Nem hiába a vadászat az ősfoglalkozás. De az indiánfajban ennek az ősfoglalkozásnak megvan minden kelléke. Úgy vadat nyomozni, mint azt indián tud, úgy földi ember arra más nem képes. A vad életkorától kezdve egészen addig, hogy mi járásban volt erre a vad és mennyi ideje, hogy erre járt.

A legjellemzőbb ő rájuk az, hogy azokat a Reservation-okat, amelyekbe őket az Unio kormánya el-

helyezte, ezeket a Reservation-okat a madarak repülő-útjukban elkerülik, mert a vándormadarak tudják, hogy azok az otllakók milyen félelmetes biztonsággal kezelik a fegyvert. Az is igaz, hogy fókavadászatra nem lehetne indiánt használni. Arra meg már az északi népek, a norvég és eszkimók ügyessége kell. Hogy mennyi ötlet, mennyi tapasztalat van egy ilyen vadászban, aki hazája vadjának vadászatával foglalkozik, azt csak akkor láttam meg, mikor vadjuhokat vadásztunk először Ázsiában, aztán Afrikában az Atlasz-hegység-nél és végül Amerikában a Rocky-Mountains körül. A vadász a különböző világrészekben ugyanazt a vadat, — dacára, hogy ők egymással sohasem találkoztak — ugyanavval a fortéllyal csalja tőrbe. Innét látszik, hogy ezek őszindulatok, amelyek mindenütt megvannak az embereken. Csak fel kell őket keresni és a legkülönbözőbb színű alakból ugyanaz villanik elő.

Ugyanígy van ez a vad vidékekkel is. A Rocky-Mountains és az Atlasz-hegység kopár völgyei között vannak hasonlatosságok. Ugyanazt az őserőt, ugyanolyan alakban kifejezve találja meg az ember a különböző világrészekben.

De ha már mostan a kalandozás, a nagy világban való kószálás lélektani magyarázatát keresi az ember, akkor rájön arra, hogy az nem más, mint az újszerűség keresése, a bensőnek minél gyorsabban való újjáalakítása, ami legkönnyebben azáltal történik meg, hogy az ember új világrészbe megy és az új dolgok és az új tapasztalatok ott az ember bensejét újjáalakítják. Azért annyira friss az ember, mikor kalandozva bolyong a világban. Mert a lelke lesz friss, mert a lelke születik újra, mert ilyenkor az ember azt hiszi, hogy új életet kezd. Új élet is az.

Mert bizony Amerika, az nem Európa. És aki úgy akarna ott élni, mint itt az öreg Európában, hát nagyhamar összetörne, Ázsia pedig, az pedig ugyancsak nem Európa, de elmaradt századokban kifejezve, körülbelül ugyanannyira van Európától, mint Európa Ame-

rikától. Ami pedig Afrikát illeti, az a századok mértékével mérve, az sehol sincs. Áll, az ő Atlasz-hegységével, a Szahara vadonjával, rejtélyes Kongó-vidékével és ismeretlen belsejével jóformán ugyanúgy, mint állt évszázadok előtt. Azt, hogy a szélén kikezdik s a civilizáció nevében kultúrát meg vasútakat akarnak rávonni, az azt a nagy alvó földrészt nem zavarja. Ki tudja? Talán azért van ez a földrész így visszatartva a többitől, hogyha már a többit felhabzsolja a kultúra ereje, akkor legyen még egy hely, ahová érdemes lesz elmenni mindenkinek, aki a kalandokat szereti.

Mert soha az emberek egészen kiirtani lelkükből nem lesznek képesek a kalandozás vágyát és ha majd szűknek találják az öt világrész határait, akkor majd gépeik segítségével előbb-utóbb megoldják a rejtélyt, hogy hogyan mehessenek át egy új planétára, hogy valami újat, valami olyat lássanak, mely azelőtt ismeretlen volt előttük!

Mert a kalandvágy, — az élet rúgója! Az ismeretek fejlesztője és a tudnivágyó emberiség mozgató ereje! Azért, talán már a gyermekkorban arra kellene ösztönözni az embert, hogy mindig keresse az újat, mert hisz a földön még annyi rejtély van megoldatlanul, amelyeket a jövő nemzedéknek kell kibogozni az emberiség számára. A tenger nagy mélye még teljesen ismeretlen birodalom jóformán. Az az egy-két mérés, amelyet a mélységeiről tudunk, még semmi. A tűzhányók, csatornarendszerek, melyek a föld belsejében összefüggnek egymással, ismeretlenek. A jégburába burkolt sarkok vidéke titokzatosan int még felénk, hogy útrakelve, felkutassuk minden csepp helyét. Sok jóbarátom járt arrafelé, csodákat meséltek nekem arról a hangtalan birodalomról, amely a sarkokon elvonul, a némaságnak legnagyobb szimbolumai ezek, melyek lassan kezdenek ismertté válni az emberek előtt. Mindeniket mikor megkérdeztem, hogy mi üzte, vitte abba a rejtélyes világba, amelyen emberláb még nem tapodott soha, mindenik azt felelte, hogy a bensejében ugyan-

olyan szomjúhozást érzett, mint Schiller »búvája«, aki a tenger rejtélyébe alászállt, hogy a kelyhet onnan felhozza. Ők is belementek ebbe a rejtélyes világba és elhoztak onnan valamit, egyik új szigetet, másik magát a délsarkot, s annak rejtélyét odatették az emberek elé. S az abban a pillanatban mindnyájunké lett az energiájuk segélyével.

»Ezért a kalandvágyat«, — mondta az egyik — »ápolni kell, fejleszteni kell az emberekben, mert csak ezáltal lehet elérni valami újat, csak ezáltal lehet végrehajtani valami nagy dolgot, ami aztán mindenkinek örömére szolgál.«

Kacika.

Amint értesültem barátom hazaérkezéséről, azonnal hozzásiettem. Még ágyban volt, de behívott magához. Napharnította arca éles ellentétben volt a fehér párnával, melyen feje nyugodott. Boldogan üdvözöltük egymást, aztán én azonnal a dologra tértem:

— Nos, milyen a híres Dél-Amerika? Chile, Peru, Bolivia?

— Óriási út volt és az Andokok üdvözölnek!

Nevetni kezdtem.

— »És van-e ott folyó? A földje jó. Legelőin a fű kövér!«

— Gyönyörű volt, a hajóút meg ragyogó csoda. Át az egyenlítőn, a kedves óceánon. Nem is tudtam egy percere se lemenni a földszetről, legfeljebb étkezésre, hisz oly gyönyörű a tenger vize, hogy lehetetlen attól elszakadni!

— Szép, szép, de én nem himnuszért jöttem, hanem, hogy mondj valami újat nekem, valamit, amit magaddal hoztál és amit, ha elbeszélsz, tudod, hogy örömet szerzesz vele!

Barátom elnevette magát.

— Egyszóval megérkeztünk az indiánokhoz. Még most sem felejtetted el őket? Hát melyik törzsről beszéljek neked? A chilei arankánokról, vagy a bolíviai kiesma vagy ajmara indiánokról, vagy talán érdekelnek az apoliszták, maropák, takanák, mosszentenek vagy a jurakárok?

— Helyes, — feleltem — a többit lásd az etnográfiai

lexikonban. De minthogy most már túlestünk egyrészt a viszontlátás örömein, másrészt újszerű tudományod bemutatásán, azt hiszem, elérkezett az idő, hogy át-
térjünk a lényegre. Utóvégre is te vagy a mesemondó és én csak az íródeák! Tehát rajta! — Barátom fél-
könyökre támaszkodott, rágyújtott egy cigarettára, illatos füstöt fújt maga körül és beszélt:

— Halld tehát! Sivár területen lovagoltunk, midőn lovast láttunk közeledni felénk. Megálltunk és bevártuk az érkezőt. Indián volt és a kicsma törzshöz tartozott. Egyenest hozzánk lépett és harsány hangon kérdezte:

— Mért jönnek a fehérek erre?

— Vadat hajtunk, vadra megyünk, hogy puskáink erejét kipróbáljuk!

— Mutassátok meg fegyvereteket!

— Mi jogon kérded ezt tőlünk!

— A tulajdon jogán, mert az én határomban jártok! Vezetőnk intett, hogy ez a főnök maga. Erre nyájasan szóltunk hozzá:

— Nagy örömünkre szolgál szemtől-szembe látni a híres főnököt és szívünknek jól esnék, ha elfogadná ajándékunkat. Ezzel dohányt, zsebórát és vadásztarisznyát adtunk át neki. Nagyon érdekelték ajándékaink, újszerűek voltak részére — a dohány kivételével — és arcán meglepedettség ült. Hamar válaszolt is:

— A jó szellem vezérelte erre a fehéreket és azért sátramba fogadom őket!

Ezzel előre lovagolt és mi követtük. Nemsokára elértünk az indián faluba, melynek apraja-nagyja kitódult a sátrakból csodálatunkra és élénk taglejtésekkel mutogattak ránk.

A főnök sátra elé értünk, mire leszálltunk lovainkról. Indián harcosok elvezették ezeket. Mi beléptünk a Kacika sátrába, mely lámabőrökkel volt kényelmessé téve. A főnök szisszentett és belépett Teganitha, az indián neje. Hamar előkerültek a fatányérok és vad-
húst tettek elénk. Teganitha forgolódott közöttünk és

utána besompolygott a sátorba Kenohu, a főnök fia. Eljátszadoztunk a gyerekekkel, de aztán anyja kiszólitotta. Ekkor kérdezte meg a Kacikát egyik társam:

— Nos, hol van a többi asszonya a nagy főnöknek.

De az indián fejét rázta:

— Az én sátramnak csak egy lakója van, Teganitha!

— Hogy lehet ez? — tudakolta társam. — A nagy főnököt nem mulattatják az asszonyok?

Az indián elhallgatott, aztán komoly arccal nézett ránk.

— Fehér testvérem nem tudja az én titkomat, azért nem érti meg azt, hogy csak egy asszony van a sátramban!

— Ha elmondod, hű hallgatóid leszünk!

Az indián pipára gyújtott, azt körülszívatta velünk, aztán így szólt:

— Nagy főnök volt az édesapám, a kicsimák nagy kacikája volt ő, és volt is asszonynép sátrában és apró gyermek is hat és én voltam a hetedik. Hét fiú, akiket szándékolt felnevelni, hogy jó harcosok legyenek! De a hét közül kacika csak egy lehetett, mert a törzs szabályai szerint csak egyet ismernek el főnöknek. Ezért az asszonyok közt nagy volt a versengés, hogy melyik fia lesz majdan a Kacika. Atyám egyenlően szeretett bennünket és hozott számunkra vadbőrt, erdei gyümölcsöt, vapunt (színes kagylóhéj) eleget; de az asszonyok között békét nem tudott teremteni. Egyszer egyik féltestvérem beteg lett és hiába jöttek a papok és kuruzslók, a nagy szellem magához szólította őt, mielőtt nagy harcos válhatott volna belőle. Nagy volt atyám szomorúsága, de még nagyobb Heiavé keserve, mert ez volt egyetlen gyermeke. Ettől kezdve búskomor lett Heiavé és a vadont járta, holdfénynél kószált a mezőn és az erdőt éji órán bolyongta. »Megszállta a gonosz szellem!«, mondták a jósök, de atyám nem engedte őt bántani, sajnálta szegényt és sajnálta az ő nagy nehéz bánatát.

— De Heiavében a fájdalom mellett a keserűség és

az irigység is megérett és gyűlölt mindenkit, gyűlölte a többi asszonyt, gyűlölte azt, akinek gyermeke volt. Így történt, hogy egyik este benézett sátrunkba, én apámmal még kint jártam a lovak körül, mikor Heiavé besompolygott wigwamunkba és ott anyám és a többi nő közt elvegyült. Azok éppen ételt készítettek gyermekeiknek és enni adtak azoknak, de Heiavé az ételbe növényport szórt, valami mérges csemete összetört gyökerét, mert alig ettek a gyermekek egy-két maréknyit, jajgatni kezdtek, hogy égeti bensőjüket valami mardosó fájdalom. Heiavé közben eltűnt a sátorból. Mire atyámmal én wigwamunkhoz értem, akkorra már nagy volt a jajgatás a sátorban, mert testvéreim nyögtek fájdalmukban, az asszonyok meg hangos jajszóval verték fel a sátor nyugalmaát. Mind azt kiabálta: »Heiavé itt járt, ezt csak ő tehetta!« Nekem szerencsém volt, nem voltam akkor a wigwamban, mert akkor különben én is enni kaptam volna, ami szörnyű halált jelentett. Atyámat megtörte a nagy bánat, mikor sorra látta elpusztulni gyermekeit, de aztán felugrott és vad ordítással rohant, hogy megkeresse Heiavét. De Heiavé menekült, mert tudta, hogy üldözik. Az őrült erejével és vakmerőségével menekült a mezőkön, hegyeken át, de atyám lóra kapott harcosaival és utána iramodott, atyám a sziklavölgyben utólérte Heiavét és tomahawkjával leterítette a gonosz lelket, testét pedig beledobta a kőüregbe.

— Azontúl egyedüli gyermek voltam a sátorban. Apám fölnevelt és halála után én lettem törzsem Kacikája. De bölcs atyám halálos ágyán megfogadtatta velem, hogy egy nőnél többet nem vezetek sátramba és csak akkor veszek új nőt a sátramba, ha nem volna gyermekem az első asszonytól. Megfogadtam hű tanácsát, nehogy a borzalmas gyilkosság megismétlődjék abban a nagy versenyben, melyet az asszonyok folytatnak egymással azért, hogy ne a másiké, hanem az ő fia lehessen a Kacika.

Az inkák kincse.

És barátom így beszélt:

— Peru határában lovagoltunk, a bolíviai sarkon, az angol követ, kísérete és én. Szokásunk szerint nagyobb kirándulást tettünk, hogy megismerjük ezt az érdekes vidéket. Pár napja úton voltunk már és gyönyörködtünk a hatalmas hegyekben és a környék ritka látványosságában.

Ezen a területen tanyáznak az ajmera- és kicsma-indiánok és még néhány kisebb törzs, azoknak a nevére már nem emlékszem. Elég az hozzá, hogy e törzsek között híre futott, hogy Anglia követe jár vidékükön, erre e törzsek összeültek és a kacikák elnöklete alatt tanácskoztak; a dolog vége aztán az lett, hogy a főnökök ünnepi díszbe öltözve az angol követ elé járultak, hogy elmondják kérésüket és feltárlják sérelmeiket. Véletlenül tanuja lehettem ennek az érdekes jelenetnek, amely a nagy hegyháton folyt le előttem.

Éppen sátrat vertek a kíséret emberei, mikor négy indián tűnt fel a vidéken, amint a köves talajon felénk ügetett. A lemenő nap piros fényével megvilágította őket és gyönyörű látvány volt elnézni ezeket az ősembereket, amint tolldísz-ruhájukban, ott a piros napfényben vad lovaikon közeledtek felénk. Mindenik más és más törzsnek a főnöke és így fejdíszük is más és más formájú volt. Testük színesre volt festve, nyakukban színes kagylóhéjakból füzért hordtak. Fegyverük volt, puská, mely a nyeregkapán nyugodott és nagy, fanyelű kés, mely bőrtokban oldalukon lógott. Az egyik sásfonatú kosarat tartott kezében. Közelünkbe értek és ekkor leugráltak lovaikról. Minden habozás nélkül az

angol követ felé tartottak. Az első kezével üdvözlőleg intett felé és tört spanyol nyelven szólt:

— Nagyhatalmú fehér ember, téged tisztelt meg a törzsek bizalma!

Az angol követ érdeklődve fordult feléje:

— Kik vagytok?

— Mi az ajmerák, kicsmák és a többi törzsek kaci-kái vagyunk!

— Mi járatban vagytok?

— Te hozzád jöttünk, nagy, fehér úr, hogy hallgasd meg panaszkodunkat és vedd oltalmadba a vörösbőrűek üldözött népét!

Szerencsére volt a kíséret emberei között egy ember, aki jól értette az indiánok nyelvét, mert más-kép nehéz lett volna boldogulni velük. A tolmács aztán híven visszaadott minden szót és így tudtuk meg a dolgokat. Az angol követ helytel kínálta meg az indiánokat és ezek leültek eléje a kövekre, aztán mindeniknek szivart adott. Pipája nincs — magyarázta — csak így adhatja a dohányt nekik, vegyék úgy, mintha kalumet lenne.

Erre aztán az indián előadta tolmács segítségével panaszát, mely e fordításban ekképpen hangzott:

— Nagyszellem kegyeltje, hatalmas fehér ember. Te tudod, hogy a vörösök bírták azelőtt ezt a földet, ők voltak az urak itt, a hegyekben éppúgy, mint a völgyekben és a vörös nap lemenőben csak vörös embert látott. De aztán jöttek a fehérek és a harc szerencse mindig ő melléjük állott és a vörösök száma mind kevesebb és kevesebb lett, atyáik földjét egymásután elvesztették, kiszorultak a hegyekből, kiszorultak a völgyekből, az erdőkből, a vizek mellől. És most elhatárolva, rossz legelőjű földeken és kopár hegyeken tanyáznak. De még ott sem hagynak a fehérek nyugtot a vörösöknek, azon a kis földön, ahol most élünk, ott sincs szabad életünk, sem pedig maradásunk. A fehérek tovább sanyargatnak bennünket. Adót kell fizetnünk, aranyban négy fontot minden aratáskor. Mi megadjuk az adót Peru kormányának: csak azt kérjük, ne szorítson ki

bennünket mostani helyünkről, mert arra délen jég-hidegen fúj a szél és elpusztul tőle a vörösök népe!...

Idáig tartott a kacika beszéde, mire az angol követ érdeklődni kezdett a kíséretében levők között, hogy tulajdonképpen miről is van szó. Az egyik embertől a következő felvilágosítást kapta:

— A perui kormány az U. S. A. mintájára Reservation-okat utalt ki az indiánoknak, ahol tartózkodhatnak, míg az adót pontosan fizetik. Ezeknek a területeknek a nagysága pontosan ki van mérve, nagyságuk megállapítva. Mármint ha északról elvesznek belőle egy részt, ugyanennyit kapnak délen, de minthogy délfelé roppant kopár a vidék és Dél-Amerika alsó része már hideg, ezek a nyomorultak tüdővérszt kapnak és rohamosan pusztul a számuk. Ezért jöttek ők az angol követhoz, hogy lépjen közbe ő, — mint a világ legnagyobb hatalmának a képviselője — a perui kormánynál, mert az indiánok nem bírják a klímát.

Az angol követ elgondolkozott és intett az indiánoknak, hogy megértette a kérését.

Ekkor az indián felállott és a sásfonatú kosarat átadta az angol követnek ezzel:

— Fogadd törzseink nevében ajándékkul ezt a sásfonatot, tartalmával együtt!

Az angol követ kinyitotta a sáskosár fedelét és csodálkozva látta, hogy abban arany van, mégpedig nyersarany. De ami a legcsodálatosabb volt, nem olyan »nugget«-szerű, mint ami a bányákból előkerül, vagy pedig aranypor, amelyet patak medréből mosnak, hanem lemezekből álló, finom nyersarany. Először megköszönte a főnök ajándékát és megígérte, hogy el fog járni kéréseik értelmében. Aztán pedig megkérdezte a főnököt, hol találták ezt az aranyat?

De a kérdésre a főnök nem válaszolt. A követ intett szolgálójának és az whiskyt hozott és a poharakba öntött. De egyik indián sem fogadott el egy korty italt sem. Megkérdeztük:

— Miért nem isznak egy-két pohárral velünk?

Vége megmondta nagy hallgatás után a főnök ezt is:

— A tüzes ital a vörösök nagy ellensége, megoldja a vörösök nyelvét!

Ezzel mélyen meghajolt az angol követ előtt és társaival együtt eltávozott. Mikor elmentek, az angol követ nekünk is megmutatta a sásfonatú kosárban levő nyersaranyat. Finom lemezekből állott, mintha valami rendkívül ügyes ékszerész kalapálta volna őket ilyen hajszálvékonyra. Nézegettük a lemezeket. Egyiket-másikat kézbe vettük és az egyiken valami írásjelfélét láttunk bekarcolva. Erre az angol követ terítőt hozott és arra kiöntötte az egész sásfonat tartalmát. A lemezeket sorra figyelmesen végigvizsgáltuk és nem egyen láttunk különös írásjeleket. Csodálkozva néztünk mind egymásra.

Minő arany lehet ez? Tudakoltuk, hogy merre van a környéken aranybánya. De senki a környezetből nem tudott arról, hogy a környéken arany lenne. Nem is tudtuk megfejteni a rejtélyt, csak mikor a városba értünk, csak akkor kaptuk meg a dolog magyarázatát. Az egyik fő perui ember mondta el az angol követnek, aki aztán, mikor búcsulátogatáson voltam nála, szivarfüst mellett így beszélt el a történet végét:

— Nos, megtudtam az arany eredetét, amelyet a kacika nekem ajándékozott. Nagy távolban sehol, de sehol a környéken arany nincs. És ezek a törzsek évi négy font aranyat fizetnek, amelyet főnökük csodálatos pontossággal beszolgáltató a perui kormánynak. De hogy honnét veszik ezt az aranyat ők, azt belőlük kivenni semmiféle módon nem lehet. Úgy látszik, az arany rejtekhelyét közülük is csak egynéhány tudja, akik aztán fogadalmat tesznek, hogy azt senkinek el nem mondják és szeszt nem isznak, nehogy részeg állapotban kikotyogják szent titkukat. Ezek a finom aranylemezek nagyon, nagyon régi eredetűek, valószínűleg az Inkák kincséből valók, amelynek titkát az indián faj még ma is őrzi és amelynek rejtélyét a fehér faj megoldani nem képes.

A kincskereső.

Mikor az indián főnök előadta sérelmét az angol követnek, hogy a perui, boliviai és chilei kormányok a már Reservation-okba internált vörös törzseket állandóan sanyargatják és dacára annak, hogy ők az adót pontosan megfizetik nyers aranyban, folytonos sérelmeket kell elszenvedniök és átadta ajándékát a törzsek nevében a követnek, ennél az érdekes jelenetnél, melyet én a legnagyobb érdeklődéssel kísértem, jelen volt Santiago de Chile-ből egy bennszülött chilei, névszerint Strawer. Szülei bevándorolt angolok voltak, de ő már Chile földjén született. Ő is roppant figyelt a dolgokra, de különösen akkor volt magánkívül meglepetésében, mikor az angol követnek hozott ajándék-aranyat meglátta. Úgy látszik, benne az aranyszomj a kalandvágygal egyesült, mert alig tudta levenni szemét a csillogó aranylemezekről, egyben pedig folyton azt hajtogatta: »Itt valami rejtély van. E mögött nagy titok lappang, amit ezek a vörös ördögök önzésükkel elrejtenek a fehérek előtt!«

Akkor nem törődtek sokat Strawer szavaival, hisz az események oly gyorsan követték egymást, hogy az ilyen megjegyzésféle szavak leperegtek nyomtalanul emlékezetünkől. A dologra csak akkor kezdtünk visszaemlékezni, mikor egyszer híre jött, hogy Strawer eltűnt. Nyomozni kezdtek, hogy hová lett, előbb rokonai, később a chilei kormány is magáévá tette Strawer keresésének ügyét és lassanként aztán világosság derült a

titokzatos eltűnésre. Az események beigazolása alapján az történt ugyanis, hogy Strawer, aki kalandvágyó és aranyszomjuhozó ember volt, a fejébe vette, hogy ő elmegy és felkeresi azt a rejtekhelyet, ahol szerinte az indiánok tartják a nyersaranyat, amelyből aztán minden időben pontosan megfizetik adójukat. Strawer valószínű expedíciót szervezett e célra, bár senkinek nem mondta el, hogy miről van szó. Lovakat bérelt. Egy-két szolgát. Sok hétre elégséges élelmet vásárolt. Puskát, kötélhágcsót, baltát, dinamitot, feszítővasat és egy sereg egyéb dolgot, amelyekre szerinte titokzatos útja alkalmából szüksége lesz. Ezzel elment, hogy hová, ő tudta, hogy merre, senki nem is sejtette. Föltűnést nem okozott távozása és a közérdeklődés csak akkor irányult felé, mikor szolgáit meggyilkolva találták meg egy hegyszakadékban.

Ekkor merült fel a kérdés: Hová lett Strawer? Expedíciót szerveztek felkeresésére. Katonaságot adtak az expedíció mellé és elindult a csapat Strawer felkutatására. A nyomozást azon a helyen kezdték, ahol a meggyilkolt szolgákat megtalálták. A föltevés jónak bizonyult, mert itt érte a tragédia Strawer expedícióját. A hely elárulta, hogy nagy dula-kodás folyt le ottan. Letépett ruhadarabok, eltörött törpenge és kilőtt patronhüvelyek jelezték az eseményeket. Ezen a nyomon kezdték a kutatást. Sajnos, a vérnyomok már nagyon elhalványodtak, de volt az expedícióval egy Jimi nevű kutya, amely nagyszerűen tudott csapázni. Ennek megmutatták a vérnyomokat és az ő segítségével nyomozni kezdtek. Jimi először természetesen a vérnyomok révén a leölt szolgákhoz vezette a nyomozókat, de azután újra felvitték a dula-kodás helyére és a vérnyomokra vezetve dolgozni hagyták a kutyát. Jimi sokat forgott a dula-kodás helyén és nem tudott boldogulni. Míg végre, amikor szélesebb ívben körözte a vérnyomokat, elvakkantotta magát. Tényleg távolabb is véreseppet talált és aztán abban az irányban haladva újabb cseppre bukkant. Most már új

fázisba jutott a nyomozás. Jimi egész más irányba vezette az embereket és csodálatos ügyességével mindig tudott új és új nyomra bukkanni. Szerencséje volt a kutatóknak, hogy régóta nem volt eső és így a talaj ez irányban érintetlen volt teljesen. De így is teljes napig dolgozott Jimi, míg végre egy meredek sziklafalhoz vezette az expedíciót. A sziklafal közepén nyílás látszott. Jimi arrafelé ágaskodott és ugatott. Hamar tisztában voltak az emberek, hogy mit kell tenniök és tolólétrát állítottak a sziklafalnak. Aztán meggyújtották a magneziumlámpát és bementek az üregbe. De alig tettek pár lépést, rettenetes látvány tárult eléjük.

Karóhoz kötve egy torz emberalak volt előttük. Mindkét keze levágva. Nyelve kitépve. Megdőbbentek és az arcába világítottak a csonka testnek: Strawer volt. A fény hatására megrezdült szempillája. Még volt élet benne. Azonnal leoldották a szerencsétlent és gondozás alá vették. Aztán nagy sietve visszatértek vele a városba. Óriási izgalom vett erőt a lakosságon. A rémtett híre felzaklatta az embereket. Bosszút követelt mindenki és a vörösek kiirtását szorgalmazták az emberek.

Strawer ezalatt kórházba került és az orvosok önfeláldozó fáradozása révén sikerült annyira vinni a dolgot, hogy visszanyerte eszméletét. De sem integetni nem tudott, mert kezei hiányoztak, sem beszélni nem tudott, mert nyelve ki volt vágva. Ezért a legnehezebb dolgok egyike volt megtudni tőle valamit.

Az angol követségnek ez időben roppant ügyes detektívje volt, aki Strawert jól ismerte és aki jelen volt azon a lovagló kiránduláson is, amelyen a Kacika az aranylemezeket az angol követnek adományozta. Ő éppen Strawer mellett állott ennél a jelenetnél és még feltűnt neki, hogy Strawer milyen mohón nézi az aranyat. Ezt bízták meg azzal, hogy próbáljon jelek révén, intések segélyével kivenni valamit ebből a roncsemerből.

Jacksonnak hívták a detektívet, az elment a kór-

házba és mikor az orvosok jelentették, hogy Strawer öntudatnál van, beengedték őt a sebesülthöz.

Jackson leült Strawer ágya mellé, honnan a szeme közé nézett és mikor érezte, hogy a beteg tekintete bekapcsolódik az övébe, elkezdte vallatni rövid kérdésekkel: »Indiánok?«

A roncsember feje igenlőleg intett.

»Messze ide?« A válasz: Igen volt.

»Aranyat keresett?« Újra: Igen!

»Megtalálta?«

A fej igent int.

»Sok?«

A fej kétszer intett igent. Jackson kicsit elgondolkozott, aztán kérdezte csak: »Aranybánya?«

A fej tagadólag intett. »Hát aranykincs?« — kérdezte Jackson.

Strawer feje igenlőleg intett. »Barlangban?« — tudakolta Jackson. De Strawer tagadta. Jackson elgondolkozott, majd tovább firtatta: »Elásva föld alatt?«

A fej nem mozdult. »Víz alatt?« Strawer igent bólintott. »Láttad?« — kérdezte Jackson.

»Igen!« — hagyta rá Strawer. »Az inkák kincsének hiszed?«

Strawer fejével igent bólintott. Jackson tovább akarta kérdezni az emberroncsot, de az lezárta fáradtan szemeit és a kezelőorvos erre a napra beszüntette a látogatást.

Jackson első dolga volt, hogy az angol követhez sietett, akinek elmondta a szerencsétlen ember valloását. A követ megkérdezte: »Mennyire van most a sebesült egészségével!«

— »Az orvosok bizonytalannak mondják a felépülését!«

— »Angol orvosokat kell hozatni mellé!« — Azzal leült és sürgönyöket küldött, aztán pedig így szólt Jacksonhoz:

— »Magának meg legyen gondja arra, hogy Strawer senkinek se mondja el jelbeszéddel azt, amit magá-

nak elmondott, egyben pedig legyen éles eszű, találékony, és okos, hogy megoldja ennek az embernek titkát. A dolog már világos előtttem. Ő felkutatta a távoli hegyeket és rátalált az indiánok rejtekhelyére, ahol ezek a vadak kincseiket, valószínűleg az Inkák kincsét őrzik. A vörösök elfogták, szolgálait leölték. Őt meg kihalálra szánták, amiért meglopta titkos rejteküket; — ezért vitték őt a barlangba, hogy ott elvérezzen és borzasztó kínok között pusztuljon el. Hogy mily elővigyázóak ezek a vadak, azt mutatja az, hogy a nyelvét kitépték, kezeit levágták; nehogy, ha valaki rátalál, annak elmondhassa vagy megmutathassa a rejtett kincs helyét. Arra, úgy látszik, nem számítottak a vörösök, hogy mi majd jelbeszéddel kiszedjük Strawerből a titkok titkát! De most jöjjenek előbb az orvosok!»

Így beszélt az angol követ és elég jól számított volna, ha a számítását a véletlen át nem húzza. Strawer ugyanis nem épült fel, hanem a sok fekvéstől tüdőgyulladást kapott és mielőtt feltárhatta volna a titkok titkát, elköltözött abba a másik világba, ahol az ő titkának már nincsen semmi értéke.

Így siklott ki újra az inkák kincsének titka, a fehér emberek kezéből.

Az Indian-River.

Színek, fényhatások, gyönyörű képek, spektrumok, árnyalatok töltik be a lelkemet, ha az Indian-River-re gondolok, a Florida derekán áthúzódó csodafolyóra. Minden várakozást és álmot felülmúl az a kép, amelyet ez a folyó adni képes az ő dúsnövényzetű partjaival.

Január közepe volt, mikor Newyorkból lerándultunk Floridába, a banánok, ananászok és nagyfejű pálmák csodás hazájába. Éppen szédületes hóvihar dühöngött Newyorkban, olyan hóförgeteget zúdítva a hatalmas városra, amilyen hótömeget csak Grönland képes szállítani a sarkvidéken rakva föl a szél szárnyára a hópihéket. Az egész út huszonnégy óráig tartott és a zord télből a tropikus nyárba jutottunk. Csodás fapalota volt a szálló, ahol elhelyezkedtünk és pár napig gyönyörködtünk a tengerben, a napfényben, a dúsgazdagságú ősvadonban, mely a trópus teljes növénykincseivel volt felszerelve. Egy alkonyat táján kísértéltem az Indian-Riverhez, gyönyörűen csillogott a napfény a víz színén és arany fodrokat vert fel a legkisebb hullám hajlatára. Amint elbámulva nézem a napfényben játszó vízsodrokat, a szemközti part pálmajartjai alatt feltűnik egy csomó csillogó pont, amint a víz színén mozogva — forgolódik. Fölismertem őket, vadkacsák voltak, vadkacsák, de minő toll-öltözetbe bújtatva. Minden, ami aranyragyogású szín a napsütötte tájon csak él, az mind bele volt tűzdelve toll-ruhájukba. Elgyönyörködve bámultam őket és mennél jobban figyeltem a partszegélyeket, annál több és több csapa-

tot fedeztem fel. Ott éltek, fürödtek a vízrehajló nagy pálmák körül. Ezer-ezerszámra lehettek. Egyszerre csak a nap nyugtát jelző esti szellő támadt, mely meg-
rázta a pálmafák fejét és erre a sokezer aranynyakú vadkacsa, örömteli hápogással felferődött a magasba. A napot búcsúztatták, ez volt az ő napi üdvözetük a lenyugvó arany golyónak. Ilyenkor még egyszer fel-
repültek sok ezer kacsanyakból álló csapatukkal, hogy a lehanyatló fénysugár őket lássa utoljára és utolsó sugárkévéje az ő arany testüket ragyogtassa meg.

El voltam ragadtatva a látványtól és mikor vissza-
tértem, a szállodában erről beszélgettem egy amerikai-
val, akivel ad hoc ismeretséget kötöttem útközben. A szálló vezetője később csatlakozott hozzánk és meg-
jegyezte, ha meg akarjuk kísérelni a vadászatot, szí-
vesen rendelkezésünkre bocsát fegyvert, töltényt, esóna-
kot, meg két néger evezőst. Azonnal elhatároztuk az
amerikaival, hogy másnap elmegyünk kacsalesre.

Türelmetlenül vártuk az est közeledtét és úgy négy
óra felé már készülődtünk. Vígán indult a kis karaván
az Indian-River felé. Gyönyörű idő volt, amilyen szépen
csak a januári nap sütni és ragyogni tud a messzi tró-
puson. Két néger ott várt bennünket a csónaknál és
alig hogy elhelyezkedtünk, megragadták az evezőket és
a síma víz tükrén áteveztek a túlsó partra; ott meg-
kerültek egy-két kanyarulatot és aztán kisebb víz-
mélyedésű, öbölfele hajlat sarkánál, a vízre hajló pál-
mák alá hajtották a csónakot

Kitűnő leshely volt, a pálmaágak nagyszerű fede-
zéket adtak és szaggatott leveleik elsőrangú lőrésül
szolgáltak. A hely nagyon jól volt megválasztva, mert
a víz szinte állt az egész kis öbölben, amelybe csak pa-
rányi ér szivárgott az alacsony partoldalról.

Alig hogy elcsendesedett a víz evezőcsapásaink
nyomán és az édes csöndesség ráült a folyóvízre; innen
is, onnan is kezdtek előbukkanni az aranynyakú
kacsák. Kis foltokat képeztek a vizen, mint valami
aranypihék, úgy úszkáltak a vizen. De minden arany-

folt sok-sok kacsafejből állott. És mennél jobban hajlott az idő alkonyat felé, ezek az aranyfoltok annál jobban kezdtek közeledni egymáshoz, míg végül úgy négy-öt nagy csoporttá sűrűsödtek. Erre aztán megkezdődött a húzás ideje, hápogás, szárnycsattogás verte fel a csendet és mi munkához láttunk, a felénk tartó vonuló csapatokat tűz alá vettük.

Óriási élvezet volt. Megtörtént, hogy a színes csoportból egy lövésre öt is bukott alá, úgy zuhantak le szegények a magasból, mint mikor megráz az ember egy körtefát és a sárga, érett gyümölcsök csoportosan lehullanak. Némelyik szárnyazva volt és az a vízre érve alábukott, mások élettelenül hulltak a folyóvízre, egy pár pedig ott csapdosott a víz tükreán, míg aztán lassan elcsendesült. Úgy félóráig folyt a csata, mire abbahagytuk a lödözést. A két néger azonnal az evezéshez látott s erre aztán megindultunk a lassú víz folyásán aláúszó madarakat összeszedni. Közbe-közbe egy-egy szárnyas bukott fel előttünk. Ezeket is célba vettük és ezek közül is bevonszoltunk még kettőt a csónak »terítékére«. Egy óra alatt lezajlott az egész mulatság. Százhuszonhét aranynyakú kacsa volt az eredmény. Míg visszafelé eveztünk, feltűztem őket hét aggatóra. Gyönyörű füzér volt, de hatalmas súlyú. Aranyos testük voltak és csodaszínekben pompáztak. Annyi fényesség volt a tollazatukban, mintha napsugártörédek ragyogtak volna rajtuk.

Milyen más az európai kacsa, milyen szegényes annak az öltözeke. Olyan, mint a kopott, egyszerű vándoré; de ezek a trópusi kacsák azok, akik az egész életen át a fényörömben fürdenek és a pálmák alatt kelnek életre, ezek királyi díszben úsznak a déltáj vadvizsein és fejedelmi tollazatban röpködnek királyi napjuk színe előtt. Az ő feladatuk, az ő törekvésük az, hogy éppoly szépek legyenek, mint a környezet, mely körülveszi őket. Madárlelkükkel megérzik ők azt, hogy nekik nem szabad a pompás milieutól elmaradniok; ezért ékesítik fel magukat csodaszínekkel,

nehogy valamiképpen megzavarják a táj összhangját, hanem minden módon méltók legyenek hozzá. És el kell ismerni, ez tökéletesen sikerül is nekik. Oly szépek, oly ragyogóak arany gúnyájukban, hogy méltán odaillenek a gazdag dél paradicsomába.

A nap már erősen aláhanyatlott, mikor partra értünk és szép szemével súrolta az Indian-River síma tükrét, mikor elhagytuk zsákmányunkkal a csónakot. A két néger vitte az aranymadarakat és a lemenő nap-sugár játszott tollaikon, végigsiklott karesú testükön, aztán elbúcsúzva vándor társaitól, vízbe merült.

A szállóban nagy örömrivalgással fogadtak bennünket; az összes vendégek egybegyültek, mikor a park fűvére leraktuk egymás mellé a hosszúnyakú madarakat. Mindenki megbámulta a ragyogó látványt, amely most már csillagfényben fürdött és mindenki tudott valami érdekes észrevételt mondani rájuk.

Az egyikre most is emlékszem, egy kanadai volt, aki végigtekintve a kacsákon, így szólt:

»Ezek a lég vándorai, az élet igazi művészei — bár öntudatlanul — de mindig azt teszik, ami nekik jó és mindig azt keresik, ami előttük szép. Imádják a folyót, szeretik a természetet és hű tisztelettel kísérik a nap életét. Reggel köszöntik, este búcsúznak tőle. Övék az élet minden szabadságával és minden gondnélküliséggel. A lelkük vágya az élet és a szerelem, mely ösztönükből folyik. Szabadon járhatnak, kelhetnek, vizen, szárazon és a lég síkjain. Tanyájuk a víz, a pálma alja, éltetőjük a nap heve. Életük oly szép, gondtalan, amilyet ember nem érhet el. Hogy néha puszkavégre kerülnek: ez csak épp annyi, mint mikor az embert a csontkezü lekaszája. De addig szabadok, szépek, ragyogóak. Gyönyörűségére szolgálnak azoknak, akik látják őket és méltók ehez a csuda tájhoz, amely a paradicsom földi hasonmása.«

A rejtélyes mocsár.

Bülbül szavát hallom, Húri éneke száll és guzlica húrjai csengnek; pedig nem a mese hazájára gondolok, nem Ázsia felé száll képzeletem, hanem éppen az ellenlábas Amerika felé, — oda, ahol Florida csodaföldje él. Huszonnégy óra Newyorktól és nemesak egy más világ, de olyan, mintha egy más világrész lenne, amely sok ezer év óta megmarad ősvad erejében. Igaz, hogy a Plant-expressz is úgy vágat észak felől az egyenlítő felé, mintha szédületes sebességével még az időt is vissza akarná hajtani a mesemultba. És ez sikerül is neki, mert Florida nem a jelen, Florida karcsú félszigete a mesemult. A »Ponce de Lieu«-ban voltam és összebarátkoztam egy amerikai társasággal. Elragadtatás hangján beszéltem nekik, hogy mennyire betölti egész bensőmet ennek a trópusi tájnak nagyszerűsége. Rajongásom érdekelte őket és talán meg is hatotta nemzeti büszkeségüket, mert nagyon megkedveltek és bevettek körükbe.

Ennek köszönhetem aztán, hogy az egyik este megkérdezték tőlem, hogy nem volna-e kedvem velük tartani, mert ők aligátor-vadászatra mennek. Szabadkoztam, hogy nincs semmi fölszerelésem, de ők megnyugtattak, — gondoskodnak mindenről. És el kell ismernem, nagy nobilitással váltották be ígéletüket és így résztvehettem a csodálatos vadászon.

A Florida földje, más a félsziget belsejében, mint amilyennek ez akár a tengerpartról, akár az Indian-

River mellől látszik. A legrejtélyesebb világ, ami egyáltalában csak elképzelhető. Mily gyöngé a fantázia, amely követni akarja ennek a csodaszépségét, és mily erőtlen az ember, ha meg akarja érteni ennek a rejtélyét. Florida nem a mi világunk, Florida nem a mi földünk többé, ez más, — nagyszerűbb, gyönyörűbb és grandiózusabb, mint amit ez a föld produkálni képes, azt hiszem, ez már más planéta, csak nem tud fellebbenni, hogy végleg itt hagyjon bennünket!

Gyönyörű reggel volt, mikor útrakeltünk. A pálmák ragyogtak a napfényben, az Indian-River síma felülete csillogott örömben és ezüst fényezettel üdvözölte a királyi reggelt. Kis motorossal keltünk útra. Oly szép volt ez az utazás, felejthetetlenül szép, még most is felüdül a lelkem, ha rá gondolok, közel harminc év után. A motoros csendes dorombolással haladt a vízen úgy másfél óra hosszáig, aztán betért az Indian-River egy mellékágába és ezen haladt fölfelé. Jó ideig mentünk így a világ leglátványosabb helyén. Pálmák hajoltak át a keskeny vízen, csodálatos sások sorfalat álltak koronként dús csapatokban. Egy-egy nyíláson pedig látszott a csodálatos erdő, amely nem más, mint egy nagy, de be nem látható rejtélyes mocsár. Mert hisz Florida földje, alig pár centiméterrel van a tenger színe felett és a belvíz teljesen beerezi rejtélyes belsejét. Minő különös fák ezek, melyek itt állnak ebben a vízi erdőben. Mintha összefogódtak volna, ágaikat egymásba fonják, vagy leeresztik a mocsárvízbe, hogy ismét tovább kelve újra felferődjének. Talán egy fa ez az egész erdő, egy hatalmas fa-akaratnak rejtélyes szövésénye. De amellet nem földi erdő, mert süppedékes egész talaja és a mocsárvíz ott szivárog minden hajlatában. Természetellenes jelenség, különös, ősidőkből való és ember feletti. De ha ilyen ez a rejtélyes mocsár, lehet-e akkor másmilyen az állat-világa? A fákon tarka frakkú kis madarak papagályszabású esőrókkel, rekedthangú szárnyasok gyönyörű tollazatban. Ha a hangjuk is olyan szép lenne, mint a dél-

vidéki tollazatuk, akkor ezek lennének a föld legkülönb-
 énekesei.

A csónak megáll. Kis tisztáshoz érünk. Két nagy-
 kalapú néger vár reánk a fa alatt. Mormogásszerű
 köszöntéssel üdvözlnek bennünket. Hamar parton
 vagyunk. Aztán felkészültünk a vadászatra. Lapos-
 aljú csónakba fektetnek, minden vadásznak külön
 csónakja van, a néger sáskötegekkel rejteket csinál
 magának és a mögül evez. Engem is nagy pálmalevél
 takar. Ezután elindultunk.

A kis ereken halad a lélekvesztő, nem evez embe-
 rem, hanem lassan tolja előre a csónakot. Nem figyelek
 rá, annyira leköt a természet csoda varázsa, hogy nem
 érdekel semmi, semmi, csak az a hatalmas színpompa,
 az a hatalmas bujaság, az a mérhetetlen földi erő,
 amely ezt az ősvadont megteremtette. Látok színes
 madarakat, melyek az átszűrődő napfényben a trópus
 élénkszínű toll-fantáziáját vették magukra, látok
 exotikus vízi növényeket, amelyek hasonlatosak a mi
 tündérrózsánkhoz, de nagyobbak, szebbek, gyakran
 másszínűek. Na és aztán nád, sás, páfrányszerű növény,
 pálma moh-szakállal ékesített trópusi fa óriási tömeg-
 ben, a földrész rengetegébe bezsúfolva.

Kígyószisszenést hallok, felfigyelek, nem látok
 semmit, újra hallom a kígyószisszenést, lassan hátra-
 nézek a rejtek mögül és látom, hogy a néger nagy
 szemekkel néz rám és fejével lassan balra int. Abban
 az irányban fürkészem tekintetemmel a rejtélyes mo-
 esarat. És íme, szürke-fehér testeket — egy méter, de
 gyakrabban jóval kisebbeket — látok a víz partján
 feküdni. Úgy fekszenek ott, mintha semmi élet nem
 lenne bennük. Kis aligátorok. Nincsenek sokan, pár
 darab az egész, már nagyon kiveszőben vannak ezen
 a tájon.

Ebben a pillanatban lövés zaja veri fel a csen-
 det. A másik csatornán haladó amerikai barátom
 lőtt. Az aligátorok pedig nagy szökéssel eltűnnek a

mocsárvízben. Csend van újra az erdőben, az ősvadon rejtélyes vadja eltűnt. Mi visszafordulunk.

Most már nem kell semmire figyelnem, most már nem kell vadra lesnem, most már enyém teljes egészében mind az a gyönyör, amelyet Florida tündéruijakkal teremtetett földje csak nyújtani képes.

Álom, álom, álom, — káprázatos álom, színek, ős erők, fantasztikus csodák tobzódása ez. Szűz földje a természet érthetetlen teremtményének, melyet még az ember rabigába nem döntött, mocsarát nem csapolta le, ős fáit nem irtotta ki. A csoda lehetőség egyetlen pontja az álombirodalom megvalósult valósága. És én ott siklom keskeny csónakkal ebben a rejtélyes világban.

Ha valaki azt kérdezte volna akkor tőlem, hogy hol járok, minden habozás nélkül azt feleltem volna, az őskorban, visszavevtem ezer éveket, hogy lássam, esodáljam, megbámuljam és magamba szívjam Florida rejtélyes világát, a növényvilág eldorádóját, hogy aztán mindig rágondoljak és soha el ne felejtsem az életben többé.

A nagy fa alatt találkoztunk. A yankee már ott volt. Fölemelte magasra a kis aligátort, az egész nem volt nagyobb hatvan centiméternél, nem is az izgatta yankee barátomat, hanem az a tudat, hogy a prehisztórikus idők eme visszamaradt és elkorcsosult vadjából egy példányt terítékre hozott.

Nagyon boldogan ült le a motorboatba, de nem tudom, melyikünk volt boldogabb, ő-e, aki lelőtt egy furcsa kis hüllőt, avagy én, aki láttam Florida csodáját.

Láttam azt, amit nem hittem el, hogy lehetséges e földön. Láttam a mesebeli földek csodakertjét a maga vadságában, láttam a vadtermészet szeszélyes játékát, amelyet növénypompával rendez és láttam ezt a világot, mint élő valóságot, amely messze ezer évek kövületeiből idézhető csak fel és akkor is hihetetlennek tet-

szik előttünk. Pedig minden kő igazat mond, amely a föld mélyéből a napvilágra kerül és könyelvével hirdet rejtélyes csodákat a sok ezer év előtti vad világból. De nem kell leszállani a föld mélyébe élettelen kövek kövült maradványai közé, hisz mindaz, ami előttünk rejtély, hisz mindaz ami előttünk csodaszerű és hihetetlen, ott él Amerika földjén, Florida tündér partjain, csak be kell hatolni a rejtélyes mocsár belsejébe és akkor az ember előtt valósággá válik az el nem hihető, az ábrándokban élő — mese!

A vadjuh-csapat.

Furesa kis föld Kis-Ázsia földje. Meg kell szokni az utasának. Nem szabad megijedni, ha kopárnak tetszik sziklás földje, sem ha homokszerű talajt jelez a lapály alja. Eleinte idegenül néztem ezt a tájat, de később, mind több és több ismerősöm akadt, az életelen tárgyakban, éppúgy, mint a vonuló karavánokban.

Mikor Konjában jártam, akkor még a vasút nem volt kiépítve Bulgura felé, hogy az Eufrates völgyét elérjem. Német eszme volt a Konstantinápoly—Bagdad-i vasút kiépítése és majdnem valóra is vált. Csak a világháború ne jött volna közbe. Ezóta már expresszvonaton vágthatnánk Bagdad felé, hogy felkeressük a mesék városát. Igaz, hogy a vad tájak csendjét nagyon felzavarta volna a modern ember füstölő pán-cél szörnyetege és a vadjuh-csapatok elvándoroltak volna onnét messze tájakra, de azért mégis csak kár, hogy semmivé rázta azt a gyönyörű tervet a nagy világégés, amely fantasztikus módon szerződtette a halálkaszákat, hogy Európa népességét kiirtsa és kiszámíthatatlan korszakba taszítsa.

Én a dervis főnök vendége voltam és ő rendezte számomra a vadászatot, amely teljesen újszerű volt mindahoz képest, amelyet idáig élveztem. A főnök maga nem vett részt a vadászatban, annak rendezését fiára bízta. Ő otthon maradt és fapalotájában élvezte a nyugalmat, mialatt mi útrakeltünk. Voltunk vagy harmincan, mindannyian lóra kapva és rendes tempóban kocogtunk Konjától, délkelet felé. Sziklás kopár hegyek körvonalai halaványodtak a láthatárban arrafelé. Oda tartottunk, az volt a vadászat színhelye.

Furcsa hegyek ezek, fát nem látni, csak hébe-hóba egyet-egyet, ezek is keserű, sötét ciprusok vagy széles koronájú fenyőforma fák. De azért egy-egy völgyhajlatban dús növényzet látszik, mintha erdő borítaná, mert kétméteres páfrányligetek töltik be a völgy alját. Ezek a nagy páfrányosok itt a vad tanyái. Ezek a búvóhelyek, ahová menekülnek az emberszem vagy az idő viszontagságai elől. Jó ideig lovagoltunk, míg a Tscheverbey megállította a menetet. Mi hárman, pus-kások, leszálltunk a nyeregből, a lovakat a málhahordók őrizetére bíztuk, húsz lovas pedig tovább haladt a sziklás földön messze kelet felé. Vezetőnk mindenikünket leszállásra kérte, pontosan megmagyarázta, hogy lesz a vadászat rendje, aztán magunkra hagyott bennünket. A hegygerinc hajlatán volt az én állásom. Sziklacsoportok által szépen elrendezve, olyan volt, mint a hevenyészett kis váracska, amelyből lö-rések álltak rendelkezésre, hogy e földözet mögül terítékre lehessen hozni a nemes vadat. Mert nagyszerű és királyi vad a mi szarvasunk, de fejedelmi mivoltában semmivel sem alsóbbrendű a vadkos, amely örök kóborlásban itt éli szabad életét ebben a kő-hegységben.

A nap erősen tüzelt, dacára annak, hogy már október közepén járt az idő, gyenge pára ült a láthatár szélén és a messze távolban ott feküdt alattam Kis-Ázsia kopár birodalma. Nagy időket látott föld ez, itt húztak keresztül a keresztes hadak, ezen törtek föl az ozmán seregek, hogy Európát rabigába döntsék. És ma nincs itt semmi, csak egy ősállapotban visszamaradt, lassan élő nép, mely most is karavánokkal bonyolítja le kereskedelmét, éppoly fakerekes malmokkal őrli gabonáját, mint a Megváltó idejében élő emberiség, de a mi Urunk helyett a puszta fiának, a nagy Mohamednek segélyével Allah-hoz imádkozik. Mint ahogy egyik államférfia mondta: »Semmink nincs, csak időnk, de abból több van itt, mint bármely országban!« Nem is volna rossz élet eladni a lézengő török embertömeg idejét a pénzre rohanó angolnak vagy amerikainak, azt hiszem, ennél

nagyobb tranzakciót az összbankárok nem csináltak, mintha ennek az időkülönbségnek nyereségét be lehetne csengő pénzre cserélni!

Ezalatt a lovasok elértek kitűzött céljukhoz és megkezdődött a hajtás. Nagy figyelemmel ültem leshelyemen és vártam, türelmesen vártam. Semmi! A legkisebb nesz is hihetetlenül felizgatta fantáziámat és képzeletem előtt azonnal vadkos csapatok nyargalásztak. Azonban a valóság — az valóság és az nem ontja a vadkosokat, sem a páfrányban húselő szarvasokat, abban csak pusztán tájék van és néma csend. És mégis, mégis néha az ábránd, a fantázia is valósággá válik. Beteljesül az, amiről titkon ábrándoztunk és valóság lesz az álom, ha eljön a pere, az igazi pere, az egyetlen pere, — annak a percel! Triáder látcsővemmel kémleltem az előttem fekvő területet és íme, egyszer csak mozgást vett észre a sziklatömbök között. Valóban a szírt vadon lakói voltak. Mufflonok. Nem voltak sokan. Egyelőre négyet olvastam meg belőlük. Nagyon messze voltak, koronként eltűntek a völgyekben és akkor várni kellett, míg megint felértek a hegygerincre. Mikor közelebb jöttek, csak akkor lettem figyelmes arra, hogy a négyes csapat előtt, jóval elől az előörs jár. Ez a szállásmester, az útmutató, szépen fejlett anyajuh.

A hajtás ezalatt folyt tovább, nagy messzeségben feltűntek már a lovasok is, amint tágas félkört alkotva, nyomultak felénk. És a juhok jöttek, egyre jöttek!

Borzasztó remegés fogta el bensőmet, valami olyan kéjes remegés, amilyent csak a vadászember ért meg. Jön a vad! Jön Anatolia kóbor sziklavadja. Patáik alatt gurul a kavics és leomlik a kő, amint ők ügetve közelednek felém.

Azt láttam, hogy a hajtás nagyszerűen van vezetve. Jól ismerték a vad tartózkodó helyét és jól ismerték a vad váltóját. Fegyveremet készen tartottam, a látcső kereszttje tisztán látszott rajta, kezdtem beállítani egy-egy célnak tetsző pontra a fegyvert és úgy céloztam

arra felé, mintha ott akarna keresztülsurranni a vad és nekem ott kell leterítenem.

Oh ideg-játék bájos zsibongása, a vadak jöttek, ügettek felém! A szívem úgy dobogott, hogy szinte kapált. Számítottam a másodperceket, aztán a távolság... hatszáz méter... ötszáz méter... a lélekzetem elállt, — felém kanyarodtak. Most egy kőtömb földte el őket a mögött még völgy van. Most eltűntek, vajjon feltűnnek-e a völgyből?...

A vezérsuta feljött. Kétszáz méter tőlem, úgy ötven méter és oldalt kanyarodik. Ekkor tűnik fel a hegyhajlat hátán a másik négy. Az utolsót figyelem, ő is kanyarulni készül százötven méternél a szállás-mester által előírt utat pontosan betartva. Gyors mozdulattal vállamhoz szorítom a fegyvert. Rövid célzás után a snelleres ravasz elesettanik. A vadkos magasra szökik, mint a bakkolió-ló, újra talpra esik, most még magasabbra szökkenik, de mikor leesik, négy lába kifut alóla, felborul. Megvan a királyi vad! A többi gyors vágatva eltűnik. Egy ideig hallatszik még patáik csatogása, aztán csend lesz. A távolból a lovasok közelednek. Rövid félóra, és vége a vadászatnak!

Odasietek a mufflonhoz, megnézem a gyönyörű kőst, négy évgyűrűt jelez kanyarszarva. Szép fej, gyönyörű vadásztrofea. Boldog vagyok. A Tscheverbey odajön, megölel és Allah nevében kétszer megcsókol.

Erre falatozni kezdünk és még aznap csinálunk egy hajtást, terítékre került még egy tízéves szarvasbika, de én nem láttam semmit többet. De nem is bántam. Oly fejedelmi nap volt, hogy egész életemre elég emléket adott nekem. A vadakat felkötöttük a lovakra, aztán visszaügettünk Konjába és mire az Imám az Allah Il il Allahot kiáltotta a minarette tornyáról, mi már otthon voltunk a nagy Tscheverbey faművű palotájában, hogy a csendes estén, gitár-zene mellett elbeszél-gessünk a fenséges nap örökemlékü vadász-szeren-eséjéről!

A szent madár.

A szálloda földel-teraszáról néztem az esti kivilágításban tündöklő várost. Lent mélyen a folyam ezüst vize siklott beékelődve a két part kőháza közé és minden lámpafény tükörragyogásával kereste képét a síma felületben. Az álmódosra hajló lelkeket csodás erővel vonzza ez a kép, amilyennél szebb nem ül még a föld színén. Képes lettem volna az egész éjszakát így elmerengeni, de egyszer csak nehéz kéz nehezedett vállamra. Francia nyelven köszöntenek és amint feltekintek, De Villiers kapitány állott előttem. Régi ismerősöm, az ántántmissziók korából ismertem. Sokat éjszakáztunk együtt a kommün alatt.

Megörült ő is, hogy rám talált, asztalomhoz ült, megkínáltam borral, szivarral, aztán beszélgetni kezdtünk.

Hogy kerül ide? Honnét jön? Gyors kérdések, gyors feleletek... Egy órával előbb érkezett repülőgépen Konstantinápolyból.

Oh! az Aranyszarv, karesú minarettek, Boszporusz, a márványpaloták! — Egy pillanat alatt ott rajzottak előttem, felidézve szavai révén.

— De nem ott voltam, — folytatta barátom. — Én Kis-Ázsia belsejéből jövök!

Oh ismerem Áfiom-Kara-Hisszárt, ismerem Koniát, Angorát, és az egész vidéket. Húsz év előtt jártam ott. Sok barátom volt arra, de nem tudom, hogy ma élnek-e még.

De Villiers ételt rendelt és míg étkezett, rövidesen kérdezte:

— Mit csinált ott?

Elbeszéltem: Utazni és vadászni jártam arra. A Tscheverbey vendége voltam a Mewlana derviseknél. Legszebb emlékeim egyike az az idő!

— Nos és mire vadászott?

— A repülőök közül a szent madárra.

Rám nézett.

— Igen, a szent madárra, a bibliai szent madárra, a tűzokra!

Nevetni kezdett:

— Hisz akkor maga az én barátom, én is lőttem egy csomót közülük.

— Bevallom, — feleltem — én csak egyet ejtettem el, de az sem volt valami nagyon könnyű feladat!

— Biztosan nem tudja, nem érti jól a vadászatát.

Erre elmondtam, hogy mikor lent jártam Anatóliában és az utamba tűzok csapat került, akkor vagy gödröt ástunk és én abba ültem bele, vagy pedig török lovasok hajtották a madarakat a lesállás felé.

Elkezdett nevetni.

— Nos uram, ön jól mondta, hogy az a bibliai kor-szaki szent madár, de ne vegye rossz néven, ön is őskori módon vadászta az ősi idők madarát. Ha nem untatja, elmondom, hogyan lőttem én egy nap alatt hét darabot.

Szivarra gyújtott, aztán szóról-szóra így beszélt el különös vadászatát:

— Ön jól ismeri Anatólia földjét, úgy tudom kétszer időzött ott huzamosabb ideig. Így az Izmid után levő hegyek mögött elterülő, sivárnak tetsző területet kell hogy jól ismerje. Mert ez a búzatermelésre alkalmas föld jó vadászterület, ha az ember modern felszerelést kerít maga számára. Az volt a szerencsém, hogy repülőtiszt voltam és az aeroplán kezelésében nagy jártasságom van. Ezért első dolgom volt másik tisztársammal Áfiom-Kara-Hisszárba repülni a Boszporusztól. Ott ütöttük fel a sátorfánkat és estén-

ként el-elgyönyörködünk Barbarossa Frigyes várromjában, amint a lemenő nap rákacsintgatott lehúnyó szemével, ott lent a magányos sziklatetőn.

Voltak lovas kísérőink, kiváló vadászszenvedéllyel megáldott törökök. Köztük a dereshajú Ali, aki olyan éber volt, mintha kopó- és vizslakeverék lenne. Néha két napra is eltűnt, míg jelentéssel tért vissza. Jelenlései teljesen megbízhatóak voltak, úgy lehetett szavára építeni, mint a sziklára. Ez volt fő támaszom a vadászaton.

Egy este közvetlen napnyugta előtt ért hozzánk. Hirtelen elővette kis szőnyegét és ráborulva, elvégezte keleti imáját. Mikor ezzel elkészült, hozzám jött és tört francia nyelven jelentette:

— Célnál vagyunk uram! Úgy húsz kilométernyire innét a földeken több tűzokcsapat táborozik, holnap napkelte után rájuk törünk. Biztos zsákmány!

— Azonnal megállapítottuk a haditervet. A repülőgépen jó helyet készítettünk nekem, hogy biztos kilövéssem legyen és ne zavarjam pilótatársamat. Meglehetősen elől ültem, de jól oda tudtam erősíteni magamat, úgy hogy minden irányban szabadon tudtam fordulni és kilövéssem mindenfelé biztosítva volt, teljes zavartalansággal. A lovasokkal a megállapodás abban állott, hogy ők előbb indulnak és a kitűzött helyen találkoznak. Minden így is történt.

Szép napsütéses reggelre ébredtünk. A reggeli ima után a lovasok azonnal útrakeltek, mi egy órával később. Kedvező hely volt a leszállásra és mi csakhamar a lovasok között voltunk. Ali már ekkor jelezte, hogy a hajlaton túl levő síkon tanyáznak a tűzokok. Én teljesen felkészültem, megtöltöttem a fegyvert, a pilóta bekapcsolt és a gép a magasba szállt, a lovasok alattunk ügettek utánunk. Nem repültünk magasán és pár percnyi út után megpillantottam a tűzokcsapatot. Ekkor teljes erővel feléjük tartottunk.

A madarak először mind felemelték fejüket és kíváncsian nézték a mi zajtalan repülőgépünk köze-

ledtét, de aztán leverődtek. Erre repülőverseny kezdődött közöttünk. A gépmadár nagy fölényben volt és hamar utólértük a csapatot. Pilótatársam úgy kormányozott, hogy a tizenegy tűzokat két részre szakította, egyik oldalon volt hét, a másikon négy. Gyönyörű látvány volt. A madarak izomzatuk teljes erejével repültek, de a rendkívüli veszély teljesen megzavarta őket, világosan emlékszem, mikor a kakas ijedtében valami kurrogó vészhangot adott, amire a többi felelt. Nyakukat előrehajtva hasították a levegőt, tollazatuk tarka díszével fénylett a nap aranszínében. Mikor közelükbe értünk, hirtelen kanyarodtak, mi velük fordultunk, ekkor magasabbra igyekeztek, mi velük emelkedtünk. Különös verseny volt ez, amelyben el tudtam volna gyönyörködni napestig. De pilótatársam rámkialtott:

— Tüzelj!

Célbavettem a legközelebb levőt és nullás seréttel a szárnya alá lőttem. A lövésre megrezdült, tollazata felborzolódott és az egész hatalmas madár összesuklott, mint a gyermek játékhólyagja, mikor a levegőt kiengedik belőle, ez is mintha kisebb lett volna. Aztán egy pillanattal később már bukfencelve zuhant le, le a mélységbe. Mi pedig repültünk tovább a madarakkal versenyezve. Egy-két lövést tettem még rájuk, elejtve a csapatból még egypárat, mikor egy másik tűzokcsapatot láttunk felrebbenni közeledtünkre.

Azonnal abbahagytuk ezeknek az üldözését és a másik csapat után törtünk. Hamar rajtuk voltunk. A lövésekre szegények úgy hullottak alá, mint az érett gyümölcs, amelyet leráznak a fáról. Bizony ezeket én »leráztam» az élet fájáról.

Hetet lőttem le, de ekkor azt mondtam, elég! Fényes eredmény, de tovább nem bántottam őket. Vissza fordultunk a géppel a lovasok felé. Ezek utánunk igyekeztek és nagy fáradsággal szedegették össze a lelőtt madarakat. Mikor földre ereszkedtünk, Ali hármát már oda hozott hozzám.

Gyönyörű kakas volt az egyik, de a zuhanástól felrepedt a begye és sárga érett búza hullott ki belőle, amely ott ragyogott a nap fényében. Királyi madarak voltak. Leültünk a földre és vártuk a lovasokat, míg összeszedik a zsákmányt.

Hét tűzok terítékre hozva! Még soha vadászannálekben elő nem fordult. A törökök szent csodálattal tekintettek ránk és éppúgy bámultak bennünket, mint ahogy mi bámulva gyönyörködtünk a földre terített tarkatollú madarakban. A tűzokokat aztán fölaggattuk a nyeregkapákra és mind visszatértünk Áfiom-Kara-Hisszárba.

Az egész kis török város ott szorongott sátorunk körül és mint valami csodáról beszéltek, hogy a lég nagy vándorai mint estek zsákmányul az idegen vándoroknak.

Egypár szebb tollat a szárnyaiból elhoztam magamnak emlékül, a madarakat pedig elküldtem emlékül a Mewlana dervisek főnökének, a híres Dselal Addinnak. Másnap a főnök szép szőnyeget küldött viszonzásul, azt ott őrzöm szobámban és valahányszor leheverdek rá kerevetemen, elgondolkozom a fenséges mulatságon és a bizarr látványon, melyet a szent madarak vadászata szerzett nekem.

A rejtélyes vad.

Nagy birodalom a tenger rejtélyes világa. Lent a mélyében különös világ lakik, mely fantasztikus lakóival újra és újra felizgatja az ember fantáziáját. Nemcsak a költők lelkét szítja fel a kérdés, hogy mit rejt a hullámos vízmező titokzatos mélye. De mindenki, aki meglátja azt az óriási mozgó, viharúzte felületet, azt kutatja, hogy mi lehet ott lent, lent a mélyben.

A nagy erdők mélységének van csak ilyen rejtélye és ennek sejtelmes csodáját Böcklin szépen megörökítette azzal a jellemző képével, amely az erdő mélyéből előbukkanó egyszarvú állatot ábrázolja, amelyen virágfüzérékkel ékesített tündérszép nő lovagol. Ez a Böcklin-kép, ez rögzíti az erdő néma esendjét és rejtélyes vadonját. De annak a másik vadonnak, a tenger mélyének, még így nem festették meg jellegzetes képét és sem Hugo Viktor, sem Jókai nem adta még teljes egészét mindannak a miszticizmusnak és titokzatos rejtélynek, melyet az óceán hullámzó vízmezőin és fénytelen vízbirodalmaiban lent rejteget.

Mindig vonzott ez a rejtély. Mindig szomszédhozva mentem utána. S akár az óceánon keltem át, akár a partról néztem hullámos habtaraj felületét, mindig éreztem, hogy a megoldhatatlan rejtélyek gazdag tárháza a tenger. Amelynek egyes rendkívüli csodáit koronként megjelenteti az ember előtt.

Az Északi-tenger homokos partjai felé hajóztam, amelynek tájékán százával csapdossa a hullám azokat a kis zátonyokat, melyekről sietve fut le aztán a víz,

mikor pár óra múlva az apály ideje beáll. Erre a vidékre jöttem én el. Napokon át itt táboroztam egy kis halászfaluban a zátonyos árterek között s aztán fel-felkerestem ezeket a zátonyokat, melyeknek legnagyobb része nem nagyobb, csak akkora, hogy két ember lefeküdjék rája s onnét lesse a tenger felületét. Egészen oda kell símulni a tenger porondjára és mozdulatlanul nézni, mint veri egyik hullám a másiknak tarajos fejét. Olyan szép, mikor e síma zátonyokról visszafut a hullám és visszavonuló útjával olyan mozdulatot tesz, mintha kisímitaná a homok felületét. A zátonyokon egy-két törött kagyló vagy elhalt csigaháza fekszik, amely messziről a síma talajon sokkal nagyobbnak látszik, mint az valójában, mert a síma, finom homokfővény megcsalja a szemet. Mikor az ember a kezébe vesz egy ilyen színpompában játszó csigahéjat, akkor képzelheti csak el abból a színezésből, hogy mily gazdag, különös, érdekes világ lehet ott lenn a mélyben, ahol ezek a finomszínű csigák tanyáznak. Odalent a nagy mélyben más világ él, amelyben szintén drámák játszódnak le és hadjáratok folynak, melyek folytán aztán koronként egy-egy állatcsalád pusztul el a hare nyomán. Vannak állatpuhányok, melyek a nagy harcera világítókészülékkel is felszerelik magukat és képesek színes jeleket váltani egymással. Ezek a fényjelzők külön csoportokban élnek, lelapulva a többi puhány és növényállat közé. Szabadon a vizek mélyét csak a halak kóborolják és még egy állat, a tenger rejtélyes vadja, az emberfejű fóka.

Ott lestünk az egyik zátonyon jó pár órája már, mikor végre a víz tükrén feltűnt a lecsüngő bajuszú emberi fej, ez ő volt! a mi barátunk, a tenger vadja, a fóka! Erre bajtársam bőröltönyébe bújt és a fővényen himbálni kezdte magát, mintha ő száradó fóka lenne és ott a napfényben sütkezne. Erre a cselre a másik fóka közelebb jött és fürkészve nézte a partot. Le-lebukott, majd újra a víz színére jött. A csalogató hívásra repedt, köcsöghangon ő is ugatott,

aztán megint eltűnt a habokba. A víz alatt úszva egyre közelebb jött, míg elérte a zátony szélét, itt felemelte a fejét és két kézlábára támaszkodva bámult reánk. Olyan látvány volt, mint hogyha a tenger szakállas embere bújt volna elő.

Az a misztikus alak, aki hivatva van a tenger rejtélyes mélyét szimbolizálni. Feje tisztára emberfej, összefutó vonásokkal és kissé homályosuló szemekkel. Vágott száj, apró tüéles fogakkal. Két első lába szabad, csak a két hátsó van bőrköpenybe fonva. S ezért úgy mozog vele, mintha a zsákbabujtatott embert utánozná.

Ott forgott előttem, a napfény villogott finom apró szőréen, mely azonnal száradni kezdett, aranysárga lett. Az hiányzott ehhez a látványhoz, hogy ez az állat, ölében még bőségszarút tartson nagy fantasztikus kagylóhéjból, amelyből aztán halak és tengeri rákok özönlöttek volna elő. A hullámok gyönyörűen játszottak körülötte és az egész kép pár pillanatig azzal a magasra emelt fókafejjel oly szép volt, mint egy álmokép.

Aztán eltűnt, visszabukott a habok közé és nem villant többé fel, de lemerült a mélybe, a haldús tartományba, amelynek ő a királya. Mély szomorúság vett erőt rajtam, hogy eltűnt az én rejtélyes barátom. De az ár ismét nőni kezdett s így nekünk távozni kellett a zátonyról. Pár evezőcsapással visszatértünk kis cutterunkra és kihajóztunk a nyílt tengerre, hogy ott kint a szabad vízmezőn várjuk meg, míg elmúlik a dagály ideje és újra elérkezik az apály. Szép csendes idő volt, s a cutter csöndesen haladt naplemente felé, mely gyönyörű felhőfelvonulással megkezdődött a láthatáron. Az északi nap ugyanis nem közönséges apparátussal hanyatlik a tengerbe. Annak a köznapi mutatvány nem elég, neki nagymennyiségű görögtűz kell, olyan hideg árnyalatokkal, mint a sárgavörös és zöldes-sárga csíkok, melyek északról szakadtak errefelé a sark felől s mind olyanok, mintha az északi fény titokzatos sugarai jelentkeznének már itten ő bennük. A nap kerek képe O-szerűvé nyúlik, mielőtt rászánja

magát és eltűnik. Gyorsan áll be itt az alkony és a hold is gyorsan előkerül s ő meg az ő sajátos tájképét varázsolja a tengerbe. Nekünk addig kell vitorlázni, kint a nagy hullámvízen, míg az ár ereje enged. Mert hisz a dagály is véget ér egyszer, bármily akarattal dobja is duzzadó erejét a víz, és eljön az apály korszaka s akkor a hullámoknak vissza kell vonulniok.

A cutter megfordult, a vitorlákat átnyergeltük, megragadtuk a kormányrudat és a zátonyok felé irányítottuk újra hajónkat. Nagyhamar fel is tűntek és a holdfényben látni lehetett, amint a fókaseregek ott játszadoztak újra a fővényen. Lecsatoltuk a kis csónakot és emberemmel újra lesre mentünk az egyik zátonyra. A csónak hamar ott termett a fővényparton s pár pillanat múlva mi újra ott hevertünk a homokon.

Közbe virradni kezdett és a hajnali virradatban megint feltűnt előttem a vízi ember bajuszos feje, amint lassan közeledett zátonyom felé. Nagy üveges szemeivel nézett rám és én a fegyverrel fejére céloztam. A dördülés pillanatában összeomlott. És lezuhant a porondra. Mikor kivonszoltuk a víz széléről és ott hevert előtünk, csak olyan volt, mint egy nagy darab élettelen halzsírtömeg, mert pillanat alatt lehámlott róla minden misztikus vonás, amint szegény élettelenül kinyúlva nyugodott. Elnézegettem nyitott szemét, amellye bámult a pirkadó reggel éledő fényébe, Amelyet ő nem látott már és csodálkozva bámultam furesa testét, mely a tengerbe szállott és ott átalakult emberalakja volt. Ilyen lehetett a Fertő tavának misztikus hőse, Hanni Istók, akiről Jókai regél a »Névtelen várban«, mint a nádas vidék rejtélyéről. Ki tudja, a tenger eme rejtélyes vadja nem-e csak ilyen elfajult emberpártól származik, amely aztán sok évezred alatt átalakult ezzé a bajuszos állatcsaláddá, amely most zsarnoki hatalommal uralkodik a tenger halbirodalmán. És talán azért jönnek fel minden apálykor ide a zátonyokra játszadozni, mert embervoltukat egészen

megtagadni nem képesek és a nagy víz mélységéből fel-feljönnek a régmúlt világ légkörét élvezni.

A rejtélyes vad mozdulatlan alakja, apró szőrmés teste ott feküdt előttem s én megpróbáltam az ő szemein át látni valamit abból a rejtélyes világból, mely az ő királysága volt. A tenger mélye, a víz vadonja, a nagy idők végtelenjéig érő rejtelmes világa. De a nyitott szem homályos hártya volt csak és színe is olyanszerű, mintha sok millió vízésepp ülne mögötte az ő színtelen, egyforma színével.

Böcklin szeme és az ő esete kellene ahoz, hogy a tenger vadjából, a fóka alakjából megkonstruálja a vízbírodalom misztikus szimbólumát. Ki tudja, majd előáll az idők árján egy új szimbólista, aki ilyen nyomon megrajzolja a tenger rejtélyét, amely képből majd magasan kiemelkedik az emberfejű vad, amint kíváncsian nézi, hogy a vízi birodalmon kívül van még napvilág is, mely nagyon különbözik attól a mélységes víztartománytól, ahol ők sok ezer hulló társaikkal tanyáznak.

A csónak értünk jött, a fókát bevonszoltuk az aljára, aztán visszaeveztünk a cutterhez. Szegény rejtélyes vadat hamar kivetkőztettük bőréből, mert esuháját hazahoztam emléktárgynak. De hogy a mulatság teljes legyen és a próza is eljátssza a maga szerepét, a német kormánytól hat márka jutalmat kaptam, mert minden fókafejre ennyi vérdíj van kitűzve a halpusztítás miatt. A márkákat odaadtam az evezőselegénynek, én csak a fókabőrt hoztam magammal, amelyen most is csillog még a nap fénye, ha a nap koronként betéved szobámba, mert a kikészített állat ott van lábterítőnek felhasználva és most már igazi üvegből készült szemeivel nem néz és nem lát semmit, sem a vízi, sem a másik birodalomból.

Az Azórok.

Csúnya, ködös, hideg februári nap volt, mikor a Hoboken-i kikötőbe hajtottunk, hogy a Norddeutscher Lloyd hajójára feljuthassunk, mely útra indult az Azóri-szigeteken át Gibraltárba. Hogy milyen a februári hideg a newyorki kikötőben, azt csak az tudja elképzelni, akinek izületfájdalma már volt és a szeszélyes időjárás változatait az neki éles fájdalommal jelezte. Ez a hideg csíp, vág, fájdalmat okoz, mert nyirkos és ezért megkasogatja még a csontokat is. Annyira rémes, hogy csak egy vág, egy érzés él az emberben, menekülni e rettentő idő elől; el messze, ahol a nap meleg szeme életerőt ad és nem pedig betegséget termel, mint a köd ereje.

Nagyhamar a fedélzeten voltunk, elfoglaltuk kajütünket, aztán visszatértünk a fedélzetre, élvezni az indulást. Mert ez külön látványosság, annyi élet, annyi mozgás, annyi energia van abban, hogy érdemes végignézni ezt, mint valami eredeti mutatóványt.

Engem legjobban az ragadott meg, hogy tele volt a hajó a legszebb szemű nőkkel, akik öreg rokonaikkal társalogtak a folyosókon. Nagy volt az örömem, mert az út, amelyre indultunk, tizenhét napra volt tervbevéve és így nagy gyönyörűséget készített részemre; — ilyen szép amerikai nőkkel együtt hajókézni!

De a sors másképp rendelkezik mindig, mint ahogy ezt az ember elképzei. Most is ez történt, mert mihelyst

megszóltak a kürtök, melyek jelezték, hogy a kíséretnek el kell hagyni a hajót és csak az utasok maradhatnak, akkor kezdtek eltűnedezni a fiatal, szép nők és csak a beteges, göthös öregek maradtak a fedélzeten.

A harmadik kürtszónál már csak egy szépszemű nő maradt nekünk, de szerencsére — úgy látszik, az ég meghallgatta fohászatomat — ez az egy velünk maradt végig.

Elkapcsolták a feljáró hidat, eloldozták a köteleket és mi úsztunk a Sandy Hook felé.

De a hajó nem vette egyenest útját az óceánnak, hanem, úgy látszik, a köd nyomasztó hatása folytán ellustult, mert ahelyett, hogy erőteljesen szelte volna a habokat, felült egy zátony hátára és féloldalra billenve, elfeküdt vagy félnapig, míg levontatták a mentőhajók a homokhátról és szabaddá tették útját a nagy óceán felé.

Amilyen unalmas volt a zátonyon való veszteglés, ez annyira összehozta az utasokat, úgyhogy mire a hajó újra szabadon lebegett a víz tetején, akkorra már ismerőssé lettek a hajónlávók. Így ismertem meg azt a szép-amerikai nőt, aki férjével indult Európába és akinek férje a leghíresebb könyvkiadó volt Newyorkban és útjuk célja Bécs volt, ahol ekkor Mark Twain feküdt szanatóriumban nagy betegen.

Barátságunk még ma is fennáll a férjjel, mert azóta a szépszemű asszony lehúnyta mélységes csillogó szemét és mély álmából nem tekint fel többé ránk.

De azt mondják, nem hal meg az, akit emlékek révén felidéznek a mult ködéből, ezért őt újra idézem, fellobantva szép lelke emlékét, még pedig saját szavai révén, mert ott álltam mellette a fedélzeten, mikor hajónk az Azóri-szigetekhez ért és még mindketten triaeder látcsövünkkel néztük a szigetsoportokat, ezalatt ő így szólt:

— «Azórok! Csodálatos! Tudtam, hogy léteznek, de sohasem gondoltam rájuk. És most, hogy itt vannak

előttem, mindent tudni akarok róluk! Érdekelnek, mert látom őket!»

És azok a szigetek szépen kibontakoztak a láthatárból, először feldugta a vízből a fejét Flores és Corvo, aztán jött a középső szigetsorozat San-Jorge-val és Fayal-lel, majd keleten mutatkozott a Santa Maria és a San Miguel! Mind megannyi furesa hegyesűcs, amelyek a messze múltban erős akarattal lövelték a lávát, de aztán meggondolták a dolgot és betemették krátertorkukat és ma csendes megelégedéssel lebegnek az óceán vize felett. Amint ott szépen sorakozva elvonultak a hajó előtt, úgy néztek ki, mintha titkos parancsszóra emelkedtek volna fel a tenger mélyéből, ahol lebukva tanyáztak a régen hajszolt Atlantisz földrész maradványaképen. Hogy aztán varázsszóra jöttek-e elő, vagy pedig a földképződés törvényeit követve, az teljesen mellékes volt, hiszen a lényeg abból állott, hogy ezek nagy gyönyörűséget szereztek nekünk megjelenésükkal.

Az is igaz, hogy mikor hosszú heteken át nem lát az ember mást, csak vizet, hullámhegyet, habtarajt és porzó ár felületét, akkor minden, ami attól elütő, csodálatosnak és nagyszerűnek tetszik az utazónak.

De csodálatos és nagyszerű is volt az a szigetsorozat, mert február közepén már a friss tavaszt hirdette. És nekünk, akik Newyorkból jöttünk és a lelkünkben még a rideg köd kegyetlensége élt, nekünk ez a virágdíszben álló szigetsorozat, itt az óceán közepén, a feltámadást hirdette; az újjászületést, amelyet minden tavasz a harangvirágok bólogató fejével csilingel be az emberek lelkébe. De az a tavasz, amelyet az Azóri-szigetek dús világa hirdetett, színesebb, bujább és gazdagabb volt, mint amilyenhez mi, a mi megszokott fantáziánkban földünkön be voltunk rendezkedve, ezért hatott oly ragyogón elbővülő erővel.

Ott álltam a szépszemű yankee nő mellett, aki távcsövét egy pillanatra sem vette le a szigetekről, hanem

elszédülve a gyönyörtől, nézte a virágdíszben álló világot, mely itt úszott az óceán tetején. Lelke megtelt gyönyörűséggel és szavain át bugyborékolta a belső öröm, mikor egyre szebben, egyre lelkesebben beszélt arról, amit látesővével, a közelség látkörébe csalt:

«Mennyi virág, vannak fák, melyek fehér pehelylyel vannak beborítva, mintha valami égi bőségszaru-ból ömlött volna rájuk a sok fehér szírom és mostan-mostan ráültek ezek a fák ágaira. És a babérfák, amelyek másmilyenek, mint amilyenhez mi szoktunk ismert földeinken, mert ez az afrikai babér, más a levele, más a sárgás virága, mint annak, amely örökzöld leveleivel övezi a Földközi-tenger partjait. Meg szeretném állítani a hajó csavarját, hogy ne úzze el előlünk gyors iramával ezt a látványosságot. Mennél jobban sietünk, annál jobban fáj nekem minden tovatűnő szigetcsoport és az az érzésem van, mintha az ifjúságot, melyet itt szigetalakban láthatatlan kezek előlem küldtek, — elrabolnák tőlem».

«Ti kedves ismeretlen szigetek, akiknek nevét azelőtt is hallottam, de lelkemben sohasem éltetek, most örökké ott fogtok trónolni, kiválasztott helyen, hogy emlékeiteket hűen megőrizzem!» — Ez alatt a hajó gyors irammal hasította a víz tükrét és a szigetek elmaradoztak és lelapultak, mintha belebuktak volna a mérhetetlen víz sivatagjába.

Útitársnőm levette szeméről a távcsövet és hozzám fordult: — «Mondja, álom volt ez?» — «Igen!» — feleltem — «nekünk álom!», mert úgy jött elénk a tovatűnő perc szárnyán, mintha csak látomány volna, de azoknak, akik a szigeten laknak, ez megszokott valóság, ezeknek a mi tovasiető hajónk volt az álom, mely pár röpke percre feltűnt előttük, aztán beleolvadt a láthatár kódébe!

— «Maga szerint az egész csak játék!»

— «Valóban az, a valóság és az álom játéka, vagy úgyis mondhatnám, az illúziók kieserélődése, mely

mindenkinek más arcot mutat és mindenkit más-képen érint!»

— «Ha igaz, amit ön mond, akkor idővel el fogom felejteni ezeket a gyönyörű szigeteket!»

— «Egészen nem», — feleltem — mert nem felejt-hetünk el sohasem egészen olyan dolgot, amely fel-gyújtotta bensőnkben az öröm tüzét és gazdagabbá tette a lelkünket. Mindig fog maradni mindnyájunk lelkében egy méla, bájos aranyfényben úszó tündérkép, amely fölé emlékezésünk odavési az Azóri-szigetek nevét.

Kanada.

Niagara-Fallsnél léptem Kanada földjére és Torontón át mentem be az országba. Fölfedezni a természetben gazdag Kingdom of Kanadát, olyan lenne, mint a vasútról írni, mint új találmányról.

Nem is érdekelt engem az, hogy mit teremtettek itt az emberek páratlan szorgalmukkal, hanem csak az, hogy mit teremtetett itt a természet vad ereje.

A Kordilleriák nyugat felé húzódó hegyláncolata, mely csoportokban találja az ember elé a világpanorámákat, ez az, amiért érdemes Kanadát felkeresni.

Ha valaki azt kérdezné tőlem, milyen ez a királyság, nyugodtan felelném neki: Kanada nem más, mint egy nagyméretű Skócia. Éppoly mértékben nagyobb-szabású, amily mértékben területe nagyobb a brit Highlandénál. Még a híres Canadian-Pacific is fel-lelhető Skócia földjén, de ott Fast-Flaying Scotchman néven futkározik Angliából Macbeth honába, de méreteken kisebb kiadásban. Nagyméretű Skócia ez a föld, tengertől tengerig. De e nagy méreteken a szépség is fokozódik és ha szép Duncan király öröksége, akkor százszor, ezerszer, talán milliószor szebb Kanada!

A szerencse istenasszonya úgy akarta, hogy összehozott a jó sors Mr. Bright-tel, akinek nagy fafűrésztelepe volt a Deer-tó mellett. A szeretetreméltó kanadai meghívott birtokára és pár napig vendégül látott ott engemet. Hány tavat láttam Kanada földjén és hány-szor keltem át ezer méteres hágókon, hogy újabb tó

felülethez érjek; nem tudom, de arra jól emlékszem, hogy az esoda bájos reggel volt, mikor Junctimnál leszálltam a Pacificről és az állomáson mosolyogva jött eléem Bright barátom.

Pompás fenyőerdő között állottam, a hegyek körül, mind büszke, egyenes tartású fenyőkkel voltak borítva és míg a kanadai giggen ügettünk, a patakok egész kis seregén keltünk át, melyek ösztönüktől úzve, szorgos sietséggel igyekeztek a tó vizébe.

Kanada tavai, külön fejezete ez a világnak. Sötétzöld színükbe beletüköröződik a körülövező fenyős bércek tükörképe és a hatalmas csendben ott áll komor némasággal az egész természet, mintha imponálóan azt kiáltaná a vándor elé: «Nézd, valóra váltam! Ilyet képzeltem, ilyen álmotál! Nos, hát itt vagyok!»

Mily erő van ezekben a fenyőkben és mily hatalmas zöld a színük és a tó, a tó milyen zöld. Haragoszöld, almazöld, fenyőzöld és néha keserűzöld. Mr. Brightnek kedves otthona volt a telepen, favázas ház, de belül amerikai kényelemmel berendezve. Büszkén mutogatta dobozgyárát és az egész fölszerelést, amely a csúzdából lefutó szálfákat hogy rágja át vasfogával, bútorokká és dobozokká, amelyek aztán beraktározva a telep túlsó végén álló vasúti kocsikban nyargalva futnak szét egész Amerika földjén. Ő a gépeivel itt megeszi az erdőt és az bekapcsolódik fa alakban az ember hatalmába és szolgálja a fehér kényurát.

Másnapra kelve a hall bejárata előtt két bőrnadrágos indiánt láttam. Ezek voltak Bright vadászhai. Leadták a házigazdának jelentésüket és azzal eltávoztak. Ebéd után Mr. Bright pakkoltatott és nagy hamar előállt a gígg és mi mentünk fel hegyi úton az őserdőbe.

Kanada! Kanada! Kanada! mily szép vagy! Hegyetőlidről lenézve csillogva integet felém a tavak fénylő tükörvize, messze lent délen lassan csúszik a tenger felé Szent Lőrinc folyama, itt a hegyeken pedig világraszóló erővel díszlik a fenyő, fut-fut a magas

északig, míg csak az örök hó birodalma el nem fújja, hó lehével az élő természetet.

Főnt a hegyekben volt a vadászház. Fából össze-
róva. Bright elővett egy kis kulcsot, kinyitotta az
ajtót és íme csodásan berendezett házban találtam
magamat. Határtalan kényelem volt ott. Élelem a
lazac konzervától az édes szirupig. Ital a bajor söről
— francia pezsgőig és mindez fent-fent Kanada őser-
dejében. Ámultam a meglepetéstől. Mr. Bright moso-
lyogva szólt hozzám: «Ne csodálkozzék, ez az én egyet-
len szenvedélyem. Nincs senkim, csak ez az erdő és a
vad, mely itt barangol az én határomban. Ez a gyer-
mekem, ez a feleségem, ez szeretőm, ez mindenem,
ennek élek teljes lelkemmel!»

Fütttyentés hallatszott, majd egy második és előt-
tünk termett a két indián négy hatalmas kutyával. VÉR-
ebek voltak, gyönyörű példányok.

Korán vacsoráztunk, nem raktunk tüzet a kunyhó
elé, nehogy a füst zavarja a vadat. Borszeszláng
mellett készítettük el vacsoránkat. És lefekvés előtt
megbeszéltük a haditervet.

Velem jön hajnali fél négykor Kawaka, az egyik
indián. A másik a kunyhónál marad a kutyákkal.
Mr. Bright egyedül megy cserkészni. A kutyák szerepe
csak a sebzett vad esetén kezdődik. Ezzel lefeküdtünk.

Sötét volt, amikor Kawaka felébresztett. Meleg teát
adott és kétszersültet. Ezzel felkészültünk és elindul-
tunk. Szíjat adott a kezembe, mely a derekához
volt csatolva. Biztos léptekkel ment előttem, úgy lát-
szott, teljes tisztasággal lát a rám nézve átláthatatlan
sötétségben. De ő ment, ment és vitt magával engemet.
Vízmosáshoz értünk, ezen haladtunk fölfelé, néha
egy-egy kő gurult le lábaink alatt, ez volt az egyetlen
zaj, amely abban az óriási csöndben hallatszott.
Az indián mokaszinja és az én gumitalpú cipőm alatt
nem reccsent meg a faág sem, hanem lelapult. Egy
óráig mehettünk így folyton fölfelé. Szeptember vége

volt, ködös volt a levegő, a puskám csövén éreztem a lecsapódó nedvességet.

Kis tisztás nyiladásán láttam a halaványodó eget, — a hajnal érkezett. Zaj hallatszott, madár repült el a fáról. Néha egy-egy távoli hang remegtette meg bensőmet. Lassabban mentünk, meg-megálltunk. Világosodott. Egyszerre csak mély, bőgő ordítás zúgott fel, úgyszólván megremegett bele az óriási csend. Az indián megállt és irányt változtatott. A bőgés után igazodtunk. Az újra szólt és mi sűrű erdőn, nehéz küzdelemmel mentünk a hang után. Az indián biztos volt útjában. Éles késével könnyedén hasított utat, ahol összenőtt a sűrű és mi a rejtélyes csöndben surrantunk a vad felé. A szívem oly sebesen dobogott, hogy meg kellett állanom, hogy az izgalomtól el ne szédüljek. De a bőgés megújult és az indián vitt magával a vad erdőn keresztül. Már nem lehetett messze a vad. Kőgurulást hallottam. Az indián lehasalt. Magamra hagyott és pár perc múlva értem kúszott. Csúszva előre mentünk. Borókás tisztás látszott és azon három-négy mozgó körvonal. Itt voltak. Ekkor a sűrűből előtört a bika. Lapos szarvu, hatalmas agancsú, porcosfejű jávorszarvas. A lehellete páraként szállt fel, mintha füstöt fujna és ő bőgött megdagadt torka teljes erejéből. Micsoda látvány. A háttérben a rózsaujjú hajnal kezdte bevonni a hegygerinceket és a sötét erdő keretében állt, ez a hatalmas őspéldánya a vadnak. Oly izgatott voltam, hogy a fegyver remegett a kezemben. Az indián észrevette és a puska csövet a vállára tette. Jó fedezetünk volt a sűrűben és én letérdeltem az indián mögé és célbavettem a moose-bikát.

A fegyverdörrenésre felugrott, lábaival kapált, mintha le akarna ütni valakit, aztán elrohant, a tehenek meg tova tűntek egy pillanat alatt.

Vártunk, zuhanást nem hallottunk. Az indián nyomozni ment, vérnyomot talált. Aztán sokáig kerestük a vér nyomán, de később visszatértünk a kunyhóhoz a kutyáért.

A két indián rávezette a vérnyomra az ebeket és azok csakhamar a vad sarkában voltak. Lefelé hajtották a jávort. Ez jó jel volt, erős lövése kellett, hogy legyen. A két indián utána indult a kutyáknak és a jávor menekült le, le a tóba. Itt megállították a véredek és a kegyelemlövésre összerogyott a hatalmas állat. Mire Mr. Brighttel odaértünk, a két indián már partra is vontatta a bikát.

Ekkor már fent ragyogott a nap és a szeptemberi ködön át ott csillogott a sík vizű kanadai tavon és egy-két sugara rátévedt az erdők királyára, amely már nem érte meg a napkirály ébredését.

Sospel.

Sehogy sem «ment» a roulette, bármire tettem is, «lekaszált». Végül a fejem is megfájdult a sok pörgéstől, ezért kikapcsoltam magamat és nem játszottam tovább. Egyet fordultam a casino nagytermében, aztán megint visszatértem az asztalhoz és néztem a játékot, így már multságosabb volt. Az idegeim nem voltak bekapcsolva, ezért mulattatott a játék. Kis jegyzőkönyvembe fölírtam a számokat és latolgattam az esélyeket.

Jóképű amerikai állott mellettem, nézte írásaimat, egyszerre csak megszólalt:

— «Mit gondol?»

— «Középső douzain!» — felelem. Erre ő se kérd, se hall, megrakja a középső számokat 13—24-ig mindenféleképpen. Perdül a gép; ő nyert! Kifizetnek neki 41 ezer frankot. Erre az én yankee barátom mosolyogva átnyújt nekem egy ezerfrankos plakettet. — «Ez az öné!»

— «Nem, — felelem — ezt nem lehet!» és visszahúrom a kezemet. A yankee csodálkozik. «Miért nem? Hisz önnek köszönhetem az egészséget. Az ön ideája volt! Üzlet — üzlet!» Mosolygok: «Ön túlságosan amerikai — nálunk ez nem megy! De egy pohár pezsgőt — elfogadok!» A yankee észbekapott. Megölelt:

— Dear Sir, gyerünk! De tudja mit, ne itt igyunk egyet, hanem elmegyünk Sospelbe; gyönyörű hely!

— Merre van az?

— Bízza magát rám, az autóm itt van, azonnal indulunk. Ebédre ott leszünk! — Ezzel máris mentünk

ki a casinóból és ott, a gyönyörű park kanyarulatánál beültünk a yankee autójába. Mr. Teller, mert így hívták új ismerősömet, nagyon kedves volt, yankee módon kedvességgel akarta letörleszteni a 41 ezer frankot, amelyhez a véletlen folytán az én révémen jutott. Mikor beültünk a nagyszerű Ford-kocsiba, Teller a soffőrt utasította: «To Sospel!» Így indultunk el erre a kirándulásra. Mentonban voltunk harminc perc alatt. Ezt a gyönyörű utat már annyiszor befutottam, hogy szinte röstelkedem utólag, hogy nem is érdekelt. De Menton után, mikor átbújtunk a vasútállomásnál, a pályatest alatt, akkor egyszerre megváltozott a hangulatom, minden nagyszerű volt, mert azelőtt nem láttam, — mindenben gyönyörködni tudtam, mert minden új volt.

Talán ha nem hatott volna az újszerűség varázásával, akkor is megragadott volna a Vallon de Menton az ő érdekes emelkedésével, furesa kanyarolataival. A gall szellem pedig ötletesen nyilatkozik meg abban a megoldási módban, ahogy ők a villanyosvasutat felvezették a mély szakadékvölgyön át, egy hosszúlábú kanyaruló hídon, hogy a pályatest felérhessen Castellarba, — ez éppoly *trouvaille*, mint *Courteline* vígjátékának egy-egy fordulata. Erre a merev német, vagy a nehéz angol képtelen lenne, legfeljebb a könnyelmű amerikai, de az is csak a messze nyugaton és ott is csak fahiddal kísérletezve, amely aztán ha koronként leszakad — az utasok baja!

Az autó gyönyörű futamban ért föl Castellarba és átbújt a város alatt lévő alagúton, hogy a másik hajtáshoz jusson, melynek alján a *Bevera*-völgyben van *Sospel*, egy kedves, nyugalmas városka és előtte a *Col de Braus* ezerméteres hágója. Mikor Castellar alatt az új völgybe értünk, megállt egy pillanatra az autó és Mr. Teller egy várromra mutatott, mely úgy ötven méternyire meredezett előttünk. — Mit szól ehhez? — kérdezte.

— Kedves, régi rom, — de azt hiszem, semmi különös!

— Ismeri történetét?

— Nem, — feleltem.

— Elmondom magának, — mert megérdemli! — Ezzel intett a sofförnek és az autó sebes vágatással lefutott Bevera völgyébe és mi nagyhamar ott voltunk a patak partjára beépített vendéglő teraszán, ahol yankee barátom gyors parancsokkal rendelte meg az estebédet. Éhesek is voltunk, meg jókedvűek. Jólesett az étel. Míg én a languszt ollóját és lábait töröggettem fel nagy szorgalommal, azalatt Mr. Teller beszélt szokatlan szóbőséggel.

— Mondom, Castellar romja megérdemli az emlékezést. Ha másért nem, — legalább azért, mert nagy szerelmi történet fűződik csonka falaihoz!

Helybenhagyólag intettem: — Így teljesen egy véleményen vagyunk!

— Gondoltam mindjárt, — mosolygott Mr. Teller — azért hozakodtam elő a történettel. De most dologra. Tudja barátom, a történet is olyan, mint az üzlet! — csak a lényeg szép benne! Ennek a rombadőlt várnak pedig a lényege az, hogy hajdani várurának gyönyörű hitves asszonya volt. És hű és állhatatos. A környék lovagjai hiába epekedtek érte. De a sors eléje hozott egyszer egy vándor lovagot, aki szépen dalolt és holdfénynél ábrándos dalokkal csábítgatta. És mert fő a lényeg, ennél az idillnél is megesett a lényeg, de a várúr tettenesípte hűtlen asszonyát és a dalos lovagot. Rettentő haragra lobbant. Elfogatta és a vár tömlőcébe taszította őket. Aztán harmadnapra maga elé hozatta őket és kemény szavakkal szólt hozzájuk:

— Ide hallgassatok. Nekem már minden mindegy. Ez asszony többé már nem az enyém. Rám nézve meghalt. Azért feleljetek őszintén. Szerettétek egymást?!

Erre úgy a lovag, mint az asszony egyszerre kiáltották: — Igen, uram! — Jó, jó, — folytatta a várúr hidegen. — De ez a szerelem nem egy lobbanékony mámor-e...

Az asszony felkiáltott: — Holtig fogom szeretni... — és a kóbor lovag esküvel ugyanezt vallotta.

— Jól van, — szólt a várúr. — Vágyatok valóra válik. — Ezzel összekötöztette őket, aztán ott a vár udvarán, a várnép szeme előtt előhivatta a favágókat és az egy testté összekötözött lovagnak és asszonyának lefűrészeltette a fejét. Ő maga is végignézte, mint hull le a két fő és mint esik össze a két csonka test, akkor aztán felravataloztatta őket a vár nagytermében. A vár népének dárídót csapatott, melyen két nap, két éjen át folyt a bor, harmadnap éjjelén pedig, mikor már minden népe az ő meggyalázott várának holtrészeg volt, akkor négy meghitt emberével szalmát hordatott a falak közé és éjre kelve felgyújtotta a várat, úgyhogy az reggelre porrá égett. Ő pedig négy társával lóra kapott, aztán eltűnt a vidékről és soha többé nem halott róla senki.

— Kemény gondolat! — feleltem. — Hegyes vidék lakója eszelhet csak ki ilyet!

Pár pohár pezsgő után újra az autón teremtünk. Aztán gyors ütemben repültünk fel a Col de Brausra.

Óriási látványosság. Mögöttünk kinyíltak az Alpok, a francia tengerparti Alpok ezer szépségükkel és hóba burkolt csúcsaikra aranykupolákat rakott a lemenő nap. Seggantini festményei ilyen színezetűek. Ezeken a tájakon látta a nagy mester ezeket a színeket, melyeket a hegycsúcsokon megpillantottam.

De a hágón túl lehanyatlott az út és völgynek fordult és kanyarogva futott a tenger felé. Itt volt az a bámulatos serpentin, amelyet a nagy Napoleon építtetett, hogy olaszországi hadjárataihoz útja legyen. Micsoda geniális út, egymás fölé rakott pihenőkkel, mint a házlépcsők, olyszerű szerkezettel. A lángész útalakban is ki tudja fejezni magát és minden formában és mindig genie marad.

Sajnos, a pere repült és az autó futott, mintha az idő kerekével egy sebességben járna. Nem sok idő kellett a gépnek és levitt bennünket a völgybe és a hegy-

gerincek komor vonala eltakarta az Alp-vidék nagyszerű képét.

Mire a nap lement, már újra Monte Carlóban voltunk, a casino előtt.

Teller fürgén ugrott ki a kocsiból, melegen megrázta a kezemet: «Köszönöm a nyereséget!» «Én köszönöm a délutánt, a lekötelezett én vagyok.»

— Dehogy! — szabadkozott a yankee. — «De igen» — magyaráztam — «mert ön még ma el fogja veszteni a nyereségét, én pedig megőrzöm a látottak emlékét!»

Úgy is történt. Másnap a yankeenek egy fillérje sem volt. A bank fukar kézzel viasszaszedte tőle, amit előtte való nap adott neki és ő csomagolt, hogy faképnél hagyja Monte Carlót, én pedig még ma is örömmel gondolok vissza Sospelre és a csudabájos Alp-vidékre.

Laghet.

Monte Carlo könnyenélő, tarka népe; nem érti, nem sejtí, mennyiféle váltakozó, zord esélye van arra fel — a hegyek között, a «tête de chien» hátamögött, e csuda táj nagy part-földjének. Úgyes, gyorskerekű autó-carok futják be az idenyúló Alp-vidéknek csodálatos területét és egyre hordják százszámával az utasokat, hogy megcsodálják a regényes nagy hegyvölgyeket. Egy ilyen fürge kocsi ülésébe kapaszkodtam föl én is, hogy megjárjam a Peira Cava nagy szavakkal meghirdetett hegyvidékét.

Amint Nizzából kisurrant a kocsi és gyors ügétéssel húzott el a külváros platánsorai között, egyszerre irányt vett a völgy felé, aztán a nagy ár-terű patak mentén kanyargó országúton, egyre beljebb hordta magát a völgynek hegybefúló torka felé. Olajfák, narancsligetek, kis citromerdők, virágzó mandula-, barack-, alma- és szilvafa-csoportok maradoztak jobbra-balra s a kocsi motorbúgásától követe, egyre ment szépen előre. Az autó jókedvében kanyargott, megemelkedett, mikor aztán lerázta így magáról a közeli gyárkéményeket, kisebb telepeket, akkor egyszerre nagy búgással nekivágott a hegyoldalnak s föl az úton rohant az Alp hegyei közé. Mint ahogy a virág a napfényre kinyílik, úgy nyílt ki a táj az emelkedő úton haladó kocsi utasai előtt. Először csak a völgy alján levő kis patakok csillantak fel, de aztán a hegygerin-

cek mögül a tenger is kitárta öbölkarú vizét s ott csillogott, hol előttünk, hol mögöttünk, amint az autó a kanyargó úton futkosott. Szép panoráma játéka volt ez, amely Luceran hegygerincére épült városkájával kellemes képet adott. De mikor aztán elhagyta ezt a kis városodút a kocsi, hogy felrohanjon Peira Cavára, akkor hatalmas és megragadó mutatvány következett, amelyhez hasonlót Európában nem látni sehol, legföljebb odaát, túl a tengeren, Amerika vad hegyei között.

Micsoda hatalmas hegygerincek bontakoztak ki egymás után és sorakoztak föl egyre-másra, hogy kibontva előttünk völgykatlanuk elzárt kátyrát, bemutassanak egy csodálatos látványosságot. Vad vadonok fordulatos tréfatánca, szörnyű sziklák sorakozó egymásutánja, sűrű völgyek, kőmenetek, sziklanyelők, szörnyű sáncok rétegesen sorakozva övezték a messze tájat. S fönt a felhőt surló hegyek között, a keskeny út hajló síkján ment az autó föl-föl a hegyre! S áttekintve hegyek fölött, völgyek alján, tenger színén, nagy, csodaszép és hatalmas látvány tárult oda elénk, melynek alját arany Sárga nap csapdosta, a derekát haragoszöld fenyő lepte, a tetejét meg az öregvő hó takarta. Tiszta, szép, kék ég sóvárogva nézett alá, a nap pediglen oda-fönről fűrésztötte egyforma szép melegével a tengerpart lankás alját, éppenúgy, mint a hóhegynek csúcsos hegyét. Így értünk fel a hegytetőre, a vízválasztó emelkedőre, Peira Cava nagy tetőre; hol az arany napfény hómezőkön sziporkázott s a tiszta légben úszó felhő fátyolként sodorta a kőpartokat. Gyönyörű volt Peira Cava. A csalfa ember nem hazudott, mikor meghirdette e világesodát. Minden úgy volt, amint a hír róla hangzott. Borzadalmas meredélyek, bámulatos szép fekvése, völgyaljának messze mélyje mind, mind igaz és csodálatos. Hatalmas kép, erőben teljes, a kővé vált valóság s a megdermedt hatalom. Zúgó alja, vad vadonok, sűrű kátyrok, völgyhajlatok, magas csúcsok, ormokkal, süveghordó hóhavakkal, jégcsapok és fagyott sziklák. S lent az aljban, tiszta égben, enyhe pálmák, nap-

sugáros partvidékkel. Ez Peira Cava hű képmása, esodálatos arculatja.

De ahogy jött a koci, éppúgy aztán délmúltával eltávozott, hogy visszatérjen Nizza felé, otthonába. Nagyhamar lefutott a hatalmas magasságból és megint lent volt a kis olajfakertek meg narancsligetek között. Már majdnem befutott Nizzába, ahonnét a csillagvizsgálótorony fehér teteje szinte integetett az érkező koci elé, mikor hirtelen elkanyarult és egy szűk völgybe vett utat, mely párhuzamosan fut a tengerpart hegyeivel. Ez is kedves kis völgy volt, de semmi különös. Mikor aztán kicsit emelkedni kezdett, akkor ráfordult más útra a koci, amely a kiszélesülő völgy közepén hídon át köszigetre vezetett, amelyen templom állott, kis kolostor körülötte, egy-két öreg ház, teraszos kocsmá, semmi más. A koci itt megállt, a soffőr megvizsgálta a kereket s arra kérte az utasokat, hogy pár óráig pihenjenek ezen a kis helyen, míg ő rendbe hozza az autót. Így értünk el a régi kolostortemplomhoz, amelyről azelőtt sohasem hallottam és a nevét is csak a soffőr mondta meg nekünk, hogy ez Laghet búcsújáróhely, fogadalmi templom, kis internátussal, amelyben papok nevelik az ifjakat; Madonna csodatevő kútja ott szerénykedik az udvaron, melyből ezen vadvidéken üdítő forrás fakad. Mind leszálltunk s a hídon át bementünk a sziklakoronára épült régi templomba.

A templomajtó előtt körszakálú, féllábú ember állott, aki levette kalapját s alázatosan nyitott ajtót az érkezőknek. A templom tele volt úgy a bensejében, mint oszlopos folyosóján fogadalmi képekkel, amelyeket hajósok, betegek festettek a csodatevő Madonnának. Kívül, a régi falon, új fehérmárvány-tábla volt, amely a templom pergamenszínű falával élénk ellentétben állott, mert fehérmárványon hirdette azoknak a nevét, akik a nagyháborúban elestek a becsület mezején, s akiket ez a kis kolostor nevelt föl, hogy hasznos polgárai legyenek hazájuknak. Mikor elnéztem ezt az emléktáblát, egyszer csak csoszogást és mankókoppanást

hallottam magam mellett, visszanéztem s az a körszakállú, féllábú ember állott mellettem, aki érkeztünk-kor ajtót nyitott.

Mingyárt magyarázni kezdte a történetet s nagy szemeivel nézett rám, mintha mérlegelné, hogy mennyi almizsnát tud majd éneklő hangjával belőlem kiszorítani. Zsebembe nyúltam, pénzdarabot adtam neki, mire a hála egy csodálatos fénye villant át szemén és tovább magyarázta a templom és a környék történetét, mire aztán úgy időtöltésből megkérdeztem tőle, hogy ő is a háborúban volt-e, hogy a lábát elvesztette.

Igenlőleg rázta szakállas fejét.

— Igen, uram, az én lábamat is a háború vitte el!

Tovább érdeklődtem:

— Gránát szakította el?

— Nem, — felelte — csak a háború vitte el! — és könnyezni kezdett.

— Bocsásson meg, — szóltam — azt hittem, lövés érte!

— Oh, uram, — szólt a koldús — ha úgy volna, akkor nem fájna nekem az, hogy a lábam hiányzik, akkor boldogan és büszkén viselném ezt a mankót, hogy én is odaadtam az én testemnek egy részét, amiért ezek a szegények, akiknek a nevét itt olvassa ön, ifjú életüket adták oda!

— Hát mi történt magával? — kérdeztem.

— Uram, — felelt a koldús — mikor kivittek bennünket a harctérre, borzasztó harcok folytak Verdun alatt. Mindnyájunk izgalma Verdun volt, Verdun volt a nemzeti becsület, Verdun volt Franciaország élete, Verdun volt a lét s mind odamentünk. Az izgalom rettenetes volt. A nehéz ágyúk bömbölése, a német negyvenkettesek ereje emberi szervezetet felülmúló idegrendszert követelt. Itt eltemetett bennünket az összelőtt fal törmeléke s mire magamhoz tértem, kórházban voltam s a lábam hiányzott!

Elhallgatott. Vigasztalni kezdtem:

— De hisz az mindegy, hogy miként áldozta fel magát a hazájáért!

— Oh, nem ugyanaz, — felelte ő — mert velem és százhusz társammal, uram, nagy szerencsétlenség történt. Az az orvos, aki azt a kórházat vezette, mely Verdun csataterén összeállította a sebesülteket, akárkit hoztak hozzá, bármilyen sérüléssel, legyen a karján vagy a lábán sérülés, az rögtön narkolizálta a beteget és a sérült kart vagy lábat azonnal lefűrészelte a sebesültről, akár kellett, akár nem! És így ment ez, jó uram, napokig és százhusz embernek hol a karját, hol a lábát fűrészelte el, míg végre rájöttek, hogy ez az ember örült, aki megörült Verdun csatájának izgalmaitól. S akkor elhoztak onnan bennünket százhuszunkat s mi egymás nyakára borulva hagytuk el a csatateret és éreztük, hogy mivelünk rettenetes szerencsétlenség történt, olyan borzasztó szerencsétlenség, mint az, hogy ez a háború kitört és rázuhant Európára!

Eddig tartott a koldus beszéde és én megdöbbenve néztem ezt a rőt szakállú embert, akinek a nagy szeméből iszonyú fájdalom sugárzott felém. És ez az iszonyú fájdalom bennem fölkelte a részvét minden erejét, pedig annak a nemzetnek fia volt ez a szerencsétlen, aki Trianon szörnyű amputálását sujtotta mireánk. Megrendülve hagytam el a Laghet kis templomát és nem tudtam másra gondolni, mint arra a lehulló százhusz karra és lábra, amelyet egy örült elpusztít az ép testről, éppúgy, ahogy a mi hazánkról lefaragta egy örült tévedés az ép tagokat és mi kereszük és könnyezünk és a mi szemünkből és a mi szívünkből is az a fájdalom tör elő, mint annak a szerencsétlen francia koldusnak a szeméből, aki önhibáján kívül áldozata lett egy borzasztó dolognak. Úgy látszik, az örültség a szenvedélynek oly faja, amely koronként egyénben, néha nagy milliós embertömegben és nemzetekben is kitör s akkor végigszágul a földrészen és milliós számra lekaszálja, sírba dönti az embereket, hogy azok sírba hulljanak, s aztán mikor elvonul és elmúlik

ez a borzasztó betegség, akkor az életbenmaradottak újra megpróbálják összerakni a romokból az életet és kezdik magyarázni maguknak és másoknak, hogy miért is volt ez, miért kellett ennyi életet kiirtani, miért kellett ennyi kegyetlenséget elkövetni.

Valahányszor a francia koldusra gondolok, mindig saját hazámnak megszemélyesített sorsát látom, mintha túloldalról illusztrálná ő azt, hogy itt mi történt.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Sir Douglas	5
A Szahara kalmárja	7
Aziba titka	12
Levél a sivatagból	17
A vásáros arab	22
Virradat Afrikában	27
Afrikai vadászat	32
Majom-les	37
Timgád	42
Az oázis alján	47
A homoktenger	51
Sir Douglas halála	57
Gyűrűzés	61
Fátyoltánc	65
Szehrab	69
Számum	72
A holttenger színei	76
Egy különös város	81

EGYÉB KALANDOK.

A kalandok világa	89
Kacika	95
Az inkák kincse	99
A kincskereső	103
Az Indian-River	108
A rejtélyes mocsár	112
Vadjuh csapat	117
A szent madár	121
A rejtélyes vad	126
Az Azórok	131
Kanada	136
Sospel	141
Laghet	146

KÖRUNK
KÖNYVEI

